

M L A D I K A

DRUŽINSKI LIST S PODOBAMI XXII. L.

HRAM NAD KLANCEM

FRANCE BORKO

I

V medjimurski krčmi je Majcenovičev Štef zadel na dva kakor od neba postana mešetarja. Znašli so se pri vinu. Ko se je njihov razgovor že razživel, sta vprašala huncveta, ali bi morebiti on vedel za koga, ki bi ga veselila kmetija.

Besede sta mu nastavljala, kakor takšni znajo. Na vsa usta sta hvalila posestvo, sončne gorice in zidanico. Babič ima vse to priložnostno naprodaj. Tudi drago ni, če se vzame, da je zemljišča za celo grofijo. Da, saj pa je tudi bila nekoč grofija!

Babič je bil bradat, prilično visok mož in polnega trebuha. Z debelo smotko med zalitimi prsti. Zvonil je z verižico iz samih srebrnikov, ki jih je imel nanizane od enega žepa telovnika do drugega.

»V Srpakovem zidu pravite, da je?« se je vprašujoče zamislil Majcenovič. Sam zase se je kupčiji navidezno izmikal in jo vendar skušal zopet in zopet spraviti v tir, češ da bi bilo treba vso reč videti. Ugibal je in resno pretehtaval, če bi ne bilo to nekaj kakor nalašč zanj.

Bradati gospod je naročil še liter. Trčili so ter se dali drug drugemu spoznati.

»Jaz sem Babič in to« — je pokazal na soseda — »Robinšek!«

»Gospod Majcenovič, morebiti pa bi vi sami pogledali?« ga je v mislih, ki jim ni mogel na konec, prekinil suhljati Robinšek ter pod mizo s stegnjeno nogo sunil Babiča. Ta je dano mu znamenje presneto razločno razumel.

Tedaj sta oba začela nagovarjati že naluckanega Majcenoviča za nakup. Kakor bi mu s svojimi cigansko zvitimi očmi prodrila v najskritejše misli. Česar pa prekanjenca nista mogla uganiti, to jima je Majcenovič polagoma sam odkril ob kupici v kri in mozeg stopajočega žveplanega slovenjegoriškega vina. Jezik se mu je razvezal.

Mešetarja sta lahko izvedela, da mu je žena prinesla za doto goričice v Gruškovju, ozke kot pasji jezik, šumo za Dravo — čeprav je že njen oče Poljanec posekal, kar je bilo vredno sekire — nekaj plugov

orne zemlje na Prodecu in denarno knjižico na roko. Nu, pa saj ji je tast tudi lanko odrini. Najimovitejši kmet je v trgu; največji grunt menda ima.

Banavo se je širokoustil, da mu je žena Pepika imela mnogo prilik, a se je le njega oprijela. Po svetu je bil in marsikaj izkusil. Ni bil zarobljen kakor drugi. Kako so mu je bili jalni¹ bogati kmečki sinovi; saj pa bi se tudi ves svet vnel, če bi nevoščljivost gorela, toliko je je med ljudmi.

»Ej, so mi zavidali, da sem se tako dobro usedel!«

Ponudnika sta njegovo kričavo samohvalo napeljevala na svoj mlinski kamen in se pretkano hihitala, češ na pravega telebana sva trčila.

Bilo je na cvetni petek, na razgiban semanji dan.

»Pa pojdimo gledat!« je zgrabila Majcenoviča glodačo lakota po prisojnem hriščku v Srpakovem zidu, o katerem sta mu vedela moža na pretek prikupnega zagosti. Obšlo ga je, da bi svojo beračijo prodal in si ziskal kaj poštenega. Da bi vendar bil kmet, ne pa kajžar!

Vinski duh ga je kar omotil. Posestvo mu je že rojilo po glavi. Mora ga videti. In če mu bo ugajalo, bo temu bahastemu Babiču udaril v lopatasto roko.

Bili so precej nared. Toda peš se jim je zdelo predalet do Srpakovega zida, zlasti vampastemu Babiču se ni ljubilo hoditi, zato so poklicali izvoščka. Le-temu so se solzave oči zasvetile kakor žvenketajoči novci.

Kljuse je imel mršavo. Kdaj pa kdaj ga je moral z bičem ošvrkniti, da je plantajoče² poskočilo. Po ravni veliki cesti je še kolikor toliko šlo zdržema v dir, a ko so kmalu morali zaviti na slabo deželno stranpot, se je konj začel potiti, da mu je teklo z vsake dlake. Kako pa tudi ne, ko je moral vleči take hruste, kakor je bil Babič. Robinšek je sedel spredaj pri kočijažu, obrnjen nazaj proti drečnemu³ Majcenoviču. Med vožnjo je beseda dajala besedo.

Brkati kočijaž je nastavljal naglušna ušesa in priganjal krevsajočega konja. Sčasoma pa je še sam začel kinkati kakor njegova mrha.

Robinšek se je nekajkrat okrenil k njemu ter ga vprašal, kateri vrh je ta in kateri oni z rastočimi topoli in rdečo pokrito zidanico.

Ta se je delal, kakor bi vedel. Drgnil si je plešasto betico.

¹ jalen = nevoščljiv; ² plantati = šepati; ³ drečen = plečat.

»Na, na, čakajte malo, saj sem vedel! Neka grofov-ska bo ali popovska. Kako se že imenuje? Uh, stara pamet, ne more se mi več spomniti.«

Toda Robinšek ga je prepustil samemu sebi in se vtikal rajši v pogovor bogatega Babiča, pritrjujoč mu z bogibogme, da takšne prilike za Majcenoviča ne bo kdaj si bodi.

»Toliko denarja«, se je čohal po glavi Majcenovič, »niso mačje solze!« Obšel ga je celó pomislek, kaj bo rekla žena. Toda le za trenutek.

Babič ga je zdaj pa zdaj sunil s komolcem in ga podsmehljivo dražil, ali pri njem morebiti žena nosi hlače. Kremžil je svoj mozoljčasti, z gubami prepreženi obraz.

»Kaj denar! Denar ni nič. Zemlja ima ceno in tudi ne bo nikdar izgubila svoje vrednosti.« Izpričeval se je, da mu je sicer žal, da bi prodajal, a mu je preveč od rok. Zmeraj ne more biti tu. Tako mu pa tuji ljudje in viničarji vse pokradejo, da jeseni nima od marsičesa nobenega haska. Samo delo in nič drugega. In potlej še prevoz. Iz Dunkovec mu je do sem neprilčno in prek predaleč. Razen tega pa ima pri Zlatarju gorice, da še tistega vina ne more vsega spraviti v promet.

Zaklinjal se mu je, da pridela takšno kapljico, da bi jo pil sam Jezus pri zadnji večerji. Kaj vse mu je ta človek šlevil!

Majcenovič pa se ga ni toliko našlembal, da ne bi vedel tehtati besed, ki so mešetarjema kakor namazane tekle z jezika. Če se mu je zdela katera prelahka in snetljiva, jo je brž prijel ter jo zalučal jezičnjaku⁴ kakor deček nagnito jabolko v drevo. Včasih so prešli že v pričkanje. Nobeden se ni hotel vdati. Vino jim je dajalo poguma.

Babiču je stal na strani Robinšek. Če je količkaj čutil, da je njegovo prepričevanje majavo, ga je podkrepil s kakšno primero. Hvalil ga je proti Majcenoviču, da bi moral samo enkrat videti njegove konje. V vsem Zagorju ni takega konjerejca. Ima pa posejanega tudi ovska kot sam grof Dombaj.

Majcenovič je že nekoč slišal od svoje babice, da je vsa Ivanjščica last grofa Dombaja. Vtem se je spomnil, kako mu je pripovedovala, da je njenega očeta vedno strašno imelo, da bi prišel na vrh te gore. Rad bi kdaj videl od tam svojo hišo, ki stoji na breščeku. Prej mu ni dalo miru, dokler si ni odrezal koruznega kruha in spustil kolaček trdega sira v platneno torbo. Dva dni je neki hodil. In ko se je vrnil, so ga doma spraševali, kako je videl svojo hišo z Ivanjščice.

»Kakor muha se vidi, čisto kakor muha!« jim je zatrjeval. In odsihdob so mu zmislili priimek Muha. Tako se še zdaj pravi pri njihovem hramu.

⁴ ježičnjak = širokoustnež.

Pripeljali so se pod vinska pobočja, zasajena s trsem. Oči so se jim pasle po mejah, ki so delile vinograd od vinograda. Nekateri so bili že okopani. Ilnate grude so se bleščale od nagibajočega se sonca kakor zlate kepe. Po drugih goricah je bilo še vse zaraslo, kopač še ni zamahnil z motiko, kolje je ležalo vse križem. Visoka loboda in ostrá trava, ki se z njo lahko urežeš, je gnala svoje poganjke med neobrezanim rozgjem. Oškrbane preperete vrbe ob grabah in redki topoli na kakšnem holmu so bili že pomlajeni. Črensa in meprika po mejah sta se tudi že veselili bližajoče se cvetne nedelje, da ju morda kdo poreže in ju s škra-botinjem povije v zeleneč presmec⁵. Narava se je prebujala v novo življenje.

Možakarji, kar se jih je gugalo na vozu preko razrezanih in nenadelanih kolomij⁶, so bili z mislimi vse kje drugje, da bi mogli čutiti to kipenje v žilah zemlje. Nekam mlačno so zrli preko vsega. Počasno gingajoče predevanje mrhinih nog jih je spravljalo v dremavico.

Samo Robinšek se ji ni vdal. Mimo stare in razklopotane stiskalnice se je domislil neke storije o Dolenjcih, ki so šli na božjo pot k Svetemu Juriju ali kam — in še niso videli take preše. Na dolgo in podrobno je opisoval, kako so se ustavili pred prostrano in visoko zgradbo vrh hriba. Nekateri so začeli kukati skozi ključavnico, ker so vrata bila zaklenjena. Kaj drugega bi neki moglo stati tako blizu nebeških oblakov kakor kakšna romarska cerkev? Čudili so se samo, da hram nima zvonika in okrašenih oken. Radovednost je prišla tudi neko staro ženico, da je poluknila z drugimi vred. Po notranjščini je bil razlit somrak. Skozi zgornje stenske line je dnevna svetloba padala tako, da se je ženski nudil pretresljiv prizor. Ob njem je prvi hip onemela, a potem kriknila kakor jeruzalemske žene, ko so srečale Jezusa Nazarečana s križem na rami. Zdelo se ji je, da vidi Jezusa, ki nese svoj križ. Ves zvit je pod grozno težo začrnelega bruna.

»O ti ubogi zasukani trpeči Jezušček, kaj so storili s teboj ti grešni ajdje!« je vzdihovala in vila roké.

In komajnokomaj so ji drugi, ki so že poznali te vrste stiskalnic, mogli dopovedati, da to ni božji hram.

»Med našimi Dolenjci,« je pravil Robinšek, ki je bil doma nekje od tam, »nimamo namreč takšnih preš na vreteno, ampak na kamne. Navrta se debel panj, jabolka ali grozdje stolčejo ljudje v koritu, trop nasipljejo med late ter obesijo na vzvod debele kamne. Taka preprosta naprava je skoraj pod vsako podkapjačo.⁷ Tu pa je na pol slepa ženica videla prvič stiskalnico na vreteno, o katerem je mislila, da je Jezus, ki ga je tako zvilo trpljenje in ki omaguje pod križem debelega hrastovega trama.«

⁵ presmec = butara na cvetno nedeljo; ⁶ kolomija = kolovoz; ⁷ podkapjača = prizidek pod kapom.

Albrecht Dürer: Sveti trije kralji. (Florenca, galerija Uffizzi.)

Klanec je bil vedno bolj strm in se je sukalo v ovin-
ku, da ni bilo opaziti konca. »Tu bi naj gospodje iz-
stopili, ker kljuse vseh ne bo moglo privleči na vrh,«
se je oglasil kočijaž. Hočeš ali nočeš so poskakali z
voza, čeprav se jim ni hotelo dvigniti. Od sedenja so
že čisto odreveneli. Samo Babič se ni zdeval in je
obsedel, kot bi pognal korenine.

Poganjačev piskajoči glas se je odbijal spodaj v
šumi s čudnim odmevom. Še šoja na beli bukvi se ga
je najbrž prestrašila. Z vreščanjem je zletela čez pot
za njimi.

Nasproti jim je pridrsal z zavrtim kotačem⁸ voznik
z voli. Osi sta trčili. Nastal je tak sunek, da je Babič
kar jeknil. Minila pa sta se le. Babič se je znesel nad
bohnečkim⁹ klapouhačem z robato kletvijo.

Navkreber je moral kočijaž postati, da si je konj
oddahnil.

⁸ kotač = kolo; ⁹ bohnečki = prekmurski.

Medtem je prevejani Babič zadaj v vozu še enkrat
v sebi preizkusil svojo nastavljeno past. Skoraj ga je
že sililo na smeh. Bil je to smeh človeka s kosmato
dušo in črno preteklostjo.

Robinšek in Majcenovič sta prva prisopihala vrh
klanca. Pred njima se je razprostrla južna lega vin-
skega hribčka. Med drevjem se je košatila zidanica z
belim licem. Naoknice na njej so bile zatisnjene in
streha pokrita z nekaterimi novimi opekami.

»Tu sva!« si je takoj na prvi pogled oddahnil Ro-
binšek. Kar odleglo mu je, ker je bilo okolje videti
varno.

Majcenoviču se je zdela reč prikupna na oko. Toda
oko lahko človeka preslepi. Šele od blizu se bo vse
pokazalo v pravi luči. Mačka v žaklju ne bo kupoval!

Ko je prištorkljal za njima Babič in velel izvoščku,
naj se pelje do prve gostilne, kjer naj obrne in jih
počaka, da dospejo za njim, sta onadva stala že pred
pragom. Ogedala sta si zidanico, gorice z viničarijo

in stiskalnico, sadonosnik in šumo pod njim. Pa tudi polja ne pogreša taka domačija.

»No, ste videli, Majcenovič? Kaj mislite?« je komaj spravil iz sebe nadušljivi Babič. »Kje na svetu morete najti kaj lepšega?« Ključa seveda nima s seboj, da bi mu odprl klet. Ni bil pripravljen na to. Reče pa mu vendarle lahko, da se gantarji kar šibijo pod polnimi sodi.

Viničarja ni bilo nikjer in tudi sicer je bilo vse tiho in mirno. Vsi so bili v kopi. Zato so lahko tem brezskrbneje postajali okrog hrama ter si ogledovali in precenjevali posestvo. Majcenoviču se je kolcalo po njem. Dovolj je videl. A zunaj pred zidanico se ne bodo pogajali. V hišo pa tudi ne morejo, da bi sedli za mizo, če gospodar nima ključev s seboj. Krenili so za izvoščkom v Kerenčičevo gostilno. Kupčije se skle-pajo pri vinu.

Sonce se je že kakor svetel zlat cekin spuščalo on-kraj pri Svetem Bolfenku v cerkveno puščico, ko je Majcenovič potegnil izza srajce suh svinjski mehur, ki mu je rabil za denarnico. Že zjutraj si ga je za-taknil tja, ko se je odpravil na sejem, da bi, če bi tako naneslo, kupil plemensko kobilo. V njem so žvenketali goldinarji.

Vedno se mu je dozdevalo, da takšnile kravarji, kakršni so bili doslej Majcenoviči, niso nič. Niso žel-arje ne kmetje. Sama osebenjščina jih je, revščina in bajtarstvo. Za kaj takega pa on ni. Manjvrednosti ni mogel prenašati. Hotel je biti konjar...

Pili so eden več ko drugi. Prigrizniti ni bilo kaj. Tako jim je vino tem močnejše stopalo v glavo. Sled-njič so udarili. Babič je bil dokaj omehčan, vendar glave ni izgubil. Majcenovič mu je pri barantanju skušal izbiti kak stotak, ki mu jih je štel na róko. Robinšek pa je navijal ceno: »Babič, kaj si obnorel, da boš takšen grunt dajal za bogplati?«

Zmenili so se še, kdaj bo Majcenovič plačal ostalo vsoto. Jutri da se snideta z Babičem na Presiki pri šinku. Vzeti mora prej iz hranilnice. Drugo polovico pa se je obvezal poravnati do konca tekočega leta. Da bi mogel kje takoj dobiti toliko napósodo, še mi-sliti ni bilo.

Babič se je strinjal tudi s tako obveznostjo. Sam da bo sestavil do svidenja začasno pogodbo ter mu jo dal v podpis. Ob priliki bodo prepis posestva naredili pri notarju. Saj se ne mudi.

Medsebojno sklenitev pogodbe je bilo treba zopet zaliti. Znova so začeli polniti kozarce in jih sproti izpraznjevati. Zdaj so že bolj polivali kot nalivali. Nazadnje je še krčmar Kerenčič prinesel ročko iz svo-jega. Šla je iz rok v roke. Tako se sedaj ni moglo videti, koliko kdo spi je.

Mešetarja sta tudi pri pijači varala Majcenoviča. Robinšek je tiščal ročkin dulček na ustnicah in žla-

buril¹⁰ z vinom, kakor da bi pil. Zdelo se je, kakor bi goltal v velikih požirkih. Čutil je že, da ga ima dovolj, če noče izgubiti pameti. Majcenovič pa je pil zares. Srčnost mu je dajal Babič, ki ga je lahko mnogo nesel.

Zvečerilo se je že, ko so se spomnili na izvoščka. Ta je že nestrpno stopical krog voza in preklinjal. Majcenovič se je komaj držal na nogah. Na voz so mu morali pomoči. Med potjo je skušal z natrkanim Ba-bičem prepevati, a to je bilo pijano kruljenje. Potem ga je premagala pijanost in zasmrčal je rezko in hre-ščeče.

Ozračje je bilo še hladno, iz jarkov je puhtela megla. Redke zvezde so se prižigale. Konj je vdiljem¹¹ do Presike s popotniki vred podremaval. Tu sta se Babič in Robinšek skolebala¹² z voza. Majcenovič se je toliko prespal, da so ga nosile noge. V šinkovi gostilni so popili mnogo črne kave in šli vsaksebi...

Majcenovičev Štef je meril cesto proti svojemu domu na Breg. Polglasno si je govoril: »Žena, ženka, ženkica, ko bi ti vedela, kaj sem ti kupil! Bogme, graščino. Grofica boš, ne samo kmetica.«

Sam sebi je zagotavljal, da bo tast ob koncu leta že moral dati denar. To veleposestvo, je mahal okrog sebe, mora biti njegovo, pa če bi bil sam vrag. Silil se je iti ravno, toda noge so se mu opotekale. Zažvižgal si je in hotel stopati po koračnici: Star vojak po cesti gre... Še izza vojaščine se je spominjal napeva.

Rad se je zamikal v svojo vojaško dobo. V sobi na steni mu je visela v okviru slika, predstavljajoča jezdeca na vrancu. To da je on, se je vsakomur široko-peril. Siva suknja s svetlimi gumbi mu plahuta v vetru na eni rami. Svojega iskrega konja, vzpenjajočega se na zadnjih nogah, kroti z brzdaječimi žvalami¹³. Zato pa tudi ni dal veljati Babiču, da bi imel takšnega konja v svojem hlevu, kakor ga je on redil še kot dragonec. Ta se mu divje peni in bela slina mu prši iz gobca. Jahač na njem je ves borben in neustrašen.

Prenek pa, ki je gledal to sliko in jo primerjal z Majcenovičem, je sam pri sebi na tihem podvomil, da bi tak dečko mogel biti tale Štef. Ni mu bilo prisoditi, čeprav so mu bile v kolenih noge usločene navzven.

Cesta je ležala prazna pred njim. Ni se mu bilo treba nikomur izogibati, vendar je včasih s svojimi blatnimi škornji zadel v debel kamen. Jezen je gov-njecal¹⁴ na cestarja, ki jih ni spravil na kupčke. V zvoniku je bilo dve.

Petelin na sedelu¹⁵ je že zakikirikal, ko se je Maj-cenovič po starih, vijugastih stopnicah priplazil do-

¹⁰ žlaburiti = žuboreti; ¹¹ vdiljem = venomer; ¹² skolebati se = skobacati se; ¹³ žvale = uzda, brzde; ¹⁴ govnejcati = godrnjati; ¹⁵ sedelo = kurnik.

mov. Stopil je po ilovnatem podstenju, domača psica ga je pozdravila in skočila nanj, da bi ga skoraj podrla. Potem je potrkal na okno. Dolgo se ni nič zganilo. Šele pri drugem trkanju je bilo slišati, kako je zaškripala postelja. Žena je vprašala: »Kdo je?«

»Jaz sem, Pepika, odpri vendar!«

Žena mu je prišla odpirat vežna vrata. Bilà je v sami srajci. Od nje je bilo možu svetló vse dotlej, dokler ni prižgala petrolejke na mizi.

Od veselja nad uspelo kupčijo bi Štef svojo Pepiko najrajši objel. Toda ona ga je odrinila.

»No, no, ženka, saj me ne bi tako suvala od sebe, če bi vedela, kaj sem nama kupil.«

Spustil se je k njej na posteljo in ji pripovedoval, da so mu besede kar kipele. Ne, tam ji ne bodo plesale miši in podgane po podstrešju. Ta hiška iz blata, cimprača, pač ni za Poljančevo Pepiko. Kaj bi zidala in se pehala, če pa se da postavljena kupiti! Saj ima oče hranilne knjižice. —

Poljančev oče je bil bogatin. Hram mu je stal v Srjancih, ne daleč od podružnice Matere božje sedem žalosti. Poljančevka — Pepikina mati — je naročila zanjo zlat lesteneč. Poljanec je bil cehmešter ter je v velikonočni in telovski procesiji nosil pred nebom Zveličarjev kip z zastavico zveličanja. Bil pa je tudi med prvimi v občini, preglednik pri okrajni posojilnici in ustanovitelj trške požarne brambe.

Tej tako imenitni trški rodovini pač ni bilo všeč, ko se je zvedelo, kdo postopa za hčerko. Oče je poln dobrohotnosti Pepiko takoj opozoril: »Deklè, ta Majcenovič ni tvoj par!«

Toda Majcenovič je bil lisjak. Znal je hoditi okrog vrele kaše. Ko je že premotil deklè, se mu ni zdelo več daleč do starega. Poljanec ni bil ravno skopec. Samo priviti ga bo treba in kar največ iztisniti iz njega, je sam pri sebi računal Majcenovič. Izpod palca samo od sebe nikomur nič ne pade...

★

Pepika moža še ni videla takega, odkar sta se vzela. Pred zakonom so jo nekateri svarili pred Majcenovičem, da se ga rad navleče. Pa ni verjela. —

Štef pa se je tudi zares izogibal gostilne, ko se je muzal okoli Pepike. Potajil se je in se v vsem prilagodil Poljančevim. Kazal se je prizadevnega in podjetnega, kolikor se je dalo. Dobro je vedel, kaj si lahko obeta od takšnega pretvarjanja.

Zdaj pa mu je zoprno puhtelo iz ust vino, da se mu je izmikala. Z nekakim pomilovalnim očitkom mu je oponesla, ne da bi ga kaj oštela: »Tako boš torej začel, Štef?«

Štef se ji je dobrikal, ker ga je imelo, da bi ji vse od kraja do konca povedal.

»Boš že jutri, ko boš popolnoma trezen!« ga je zavrnila žena. Svetloba jo je ščemela, da si je potegnila odejo preko oči. Čula je, kako je mož jedel in mlaskal. Hotela mu je reči, naj vendar ne čampa in žlampa kakor gudek¹⁶. A ni niti črhnila.

Med jedjo je pripovedoval bolj samemu sebi kakor njej. Pepika pa je, privzdigujoč si odejo, nehoté prisluškovala... Nenadoma se ji je zopet vzbudil odpor, da ni marala gledati možu v njegove sive, globoko vdrte oči.

»Ugasni že in se spravi leč!« mu je slednjič nejevoljno zamrmrala in se obrnila na drugo stran. Mož je še dolgo iskal hlapca, da bi si sezul škornje na njem. Nekje pod klopjo ga je iztaknil in privlekel na sredo sobe. Skečal je, kakor bi phal ježa. Škorenj ni šel in ni šel z noge. Moral je prej zakleti.

Ko se je ulegel, je brž zaspal. Še v sanjah je nekaj hantalažil¹⁷ in se poganjal za Babičev grunt.

Pepiko pa so prav do jutra grizle skrbi, če se je mož v pijanščini res tako spozabil, kakor ji je kvasil. Bog nas tega osvobodi! Zakaj le ni šla z njim na sejem, si je trla glavo. O, saj je ni niti povabil! Sam je hotel biti. Zgodilo se je to menda prvič, odkar sta zakonska. Ni mu več zanjo. Čisto druge misli so ga ujele v mrežo. Začel ji je kazati svojo voljo. Toliko ga je sicer že pogodila, da je morala njegova zmeraj obveljati. Kardar se mu je zapičilo kaj v možgane, je hotel z glavo skozi zid.

A da bo začel tako po svoji glavi in čisto brez nje, tega si nikdar ni mislila. Spomnila se je tistih,

¹⁶ gudek = pujssek; ¹⁷ hantalažiti = sam pri sebi vinjen govoriti.

V nekdanji ljubljanski Zvezdi. (Fot. Fr. Krašovec.)

A. Dürer: Modri z Jutrovega (lesorez).

ki so ji ga odsvetovali, češ da je rogovilež. O, kako se ji je znal prilizovati! Čutila je vse premalo odločnosti v sebi. Tako šibka in krotka se je zdela sama sebi.

»Eh, pa saj nisem užaljena, če me ni vzel s seboj!« se je otresla misli kakor sitne muhe, ki je nekje brenčala. Ne, saj ni nikdar rada hodila po sejmi. Edino na božja pota jo je vleklo srcé. Že od mladih nog. —

Čudovito je bilo takole romanje. Najprej se je držala babičine roke. Kot dekle pa se je začela sama spuščati z romarji. Potrgati je bilo treba fižol, potem je smela iti na božjo pot k Svetemu Juriju. Oče in mati sta se odpravila v Varaždinske toplice. Za žejo med potjo si je nadevala v ličnat cekar jabolka; žetovnice so jim pravili. Deca so jih navadno še pred zrelostjo ščeglestila. Toda kaj, saj je bila še makova potica in klobasica, ki so jo pozimi, ko so bile koline, posebej zanjo nadedli...

Ko sta se vzela s Štefom, bi Pepika še kar naprej rada hodila po božjih potih. A mož je bil proti temu. Vanj verski čut ni bil tako globoko vcepljen. V svetu je pozabil na križ, ki ga je mati ob odhodu blagoslovila z njim.

»Božja pota so si zmislili brezdolneži! Samo zapravljat hodijo tja ljudje,« je imel navado reči. Bil je

zoper duhovnike. Ko je ob mlačvi kaplan oznanil s prižnice, da bo ta in ta dan prišel na Breg po zbirci, je, če ga je klicalo poljsko delo, velel ženi, naj nikar ne razsipava z zrnjem.

Toda Pepika je vsa nestrpna čakala gospoda. Večkrat je stopila na prag in poslušnila, kje že lajajo psi. Gotovo bodo že tam. In ko jih je z dvorišča zagledala pri sosedu, je brž stekla v hišo in si odvezala svoj umazani predpasnik. Pred ogledalom si je zavezala ruto na glavo; gledala je, da zadnjega konca ni vleklo po strani in da je spredaj na vrhu delala stolpičasto kapelico. Prednja robova si je privezala pod brado.

V to kapelico je bil postavljen zdaj njen drobní obrazček, nekam bled, z boječimi rjavimi očmi.

Spodobi se vendar, da se obleče za gospoda lepše. Čutila je do njega — že od doma vajena — takšno spoštovanje kakor do hrama božjega. Ves teden si umazana, pa pride nedelja, oblečeš se praznje in greš k maši...

Tedajci je na dvorišču zalajala psica. Zvonek glas je voščil: »Dobro jutro!«

Pepika se je prismejala skozi vrata in odzdravila gospodu kaplanu: »Hvaljen Jezus!« Priklonila se mu je s povešenimi trepalnicami ter mu poljubila voljno nastavljeno roko.

V priklet je skočila po ključ od žitnice. Kaplan se je oziral po dvorišču. Nekaj kokoši je brskalo v kolarnici in petelin se je z zavitimi kovinskosinjimi peresi v repu košatil okrog njih. Hiša se mu je zdela kup nesreče.

Medtem je Pepika podstavila pod skrinjo poldrevenčico¹⁸. Marin, ki je hodil s kaplanom, je stresel svojo vrečo za zavez in ga nabral, da je mogla vsipati pšenico. Nekaj zrn je zletelo mimo po tleh, čeprav sta oba nastavljala roke ob straneh.

Nosač je Pepikino radodarnost poznal. Sram jo je bilo, da bi premalo zajela z vejačo¹⁹. Njen oče Poljanec je bil prav tak...

Dajala je iz dobrega namena. Saj je Bog dal, da je priraslo. Hvala Bogu, da ni pobila toča. Vedela je dajati iz zahvalnosti pa z upom hkrati, da bo drugo leto zopet rodovitno. Saj so polje in gorice v božjih rokah...

Marin je z vrečo na rami krenil k sosedni hišni številki. Gospoda pa je Pepika povabila malo na pri-grizek. Pogrnila je bel namizni prt — taka je bila navada, kadar je prišel k hramu duhovni gospod. Na krožnik je narezala koščke svinjine in črnega kruha.

Znala je okusno pripraviti in pokazati, kaj ve. Učila se je kuhati v mestu. V vseh njenih brhkkih gibih je trepetala rahla nežnost. Vsako stvar, ki se je dotaknila, je prijela samo s konci prstov in jo tako

¹⁸ poldrevenčica = polmernik; ¹⁹ vejača = velnica.

položila, da je kaplana spominjalo na obred mašnika, ki je že posvetil mnogo in premnogo hostij.

Kaplan jo je pobožal z besedo, da bi rad imel kdaj tako kuharico, ko bo župnik. Pepiki je to priznanje tako mehko seglo do srca, da ji je rdečica oblila lica. Ni vedela, kam bi se dala. Stopila je v kuhinjo in pihnila v zamirajoči ogenj. Dasi se je kaplanu mudilo, vendar ga Pepika ni pustila prej, dokler mu ni zavrela čaja.

Kaplanu se je storilo nekam milo. O, če bi imel tako verne in zaupne ovčice po vsej župniji! Toda že v tej hiši je volk: njen mož Majcenovič. Že vedno se mu je vsiljevala misel, da Pepika s svojo rahlostjo ni zanj. Spomnil se je, da je pred poroko prišla z njim k nauku. Namesto ostarelega župnika ji je polagal sveta zrna v dušo. Na samem jo je hotel prepričati, da je ljubezen včasih slepa.

Ni bil samo on, ki ji je branil vzeti Majcenoviča. Nič lepega ni bilo slišati o njem. Nog se mu drži preveč posvetnega prahu. Saj je hodil v cerkev, toda ali iz notranjega nagiba? Če bi Pepika imela odprte oči, bi videla, kar so vedeli drugi: sveto mu je le v zasmeš... Nekje v Pešti se je učil za sodarja, kjer se je privadil nemškega in madžarskega jezika. Pri vojakih je zato hitro napredoval: tri zvezde so mu prišili. Kakor se je izvedelo, je z nerodnimi kmečkimi novinci zelo grdo ravnal. Pri vežbanju jih je suval s puškinim kopitom in jim celó pljuval v obraz.

Toda kaj je mogel slednjič celo duhovni gospod, če se je Pepika vdala po svojem srcu. Iz tistega njegovega nauka so se ji samo do bolesti globoko vtisnile besede, da ljubezen vse prenese, vse pretrpi in vse odpusti...

Pepika je bila voljna vzeti nase vse, kar ji je nakanila božja volja.

★

Drugo jutro je moža naglo vzdramilo. Brž se je opravil in šamaril med predali v omari. Iskal je hranilno knjižico. Ko je žena stopila iz kuhinje, jo je hitro porinil v notranji žep pri suknji. Začudeno ga je pogledala, za kam se je tako svetešnje oblekel. Vse doslej je še v strahu upala, da je iz njegovega sinočnjega besedičenja govorila samo od vina razvneta blodnja.

Zdaj pa ji je zastavilo sapo. Hipoma je sprevidela, da se je nekaj zgodilo. Zbegala se je in zastrmela predse.

»V trg grem!« ji je začel počasi razlagati. »Povedal sem ti vendar, da sem kupil gospodarstvo, ki bo naju vredno. V tej tvoji knjižici je še premalo naloženo zanj. Oče bodo morali globlje seči. Onima dvema doma bo tako in tako preveč ostalo. Ali nisi ti ravno tako njihova? Delala si jim do svojega triin-

A. Dürer: Sveta družina s kobilico (bakrorez).

dvajsetega leta in zato si dobila teh nekaj raztrganih rajnišev in tisto peščeno njivo.«

Pepika se ni prepirala z njim. Nič mu ni rekla o goricah in o šumi; saj bi tudi nič ne pomagalo. Bila ga je sama kruta neizprosnost. Obrnila se je in odšla tiho nazaj v kuhinjo. Solze so jo polile.

Štef je kakor zaslučil njeno pritajeno nejevoljo, ki ji je obtičala v grlu. Stopil je za njo.

Natihoma se je postavil obnjo kot senca, da je vztrepetala. Na obeh ji je videl, da je jokala. Nekaj ji je hotel povedati, da bi ji odleglo.

»Pepika, jutri je ravno nedelja. Popeljeva se z očetom v Srpakov zid, da vidiš, kaj sem nama kupil!«

Položil ji je roko okrog vratu. Ogenj v peči je prasketaje plapolal in ožarjal ženin obraz. Iskre so pršele iz jelševih polen med lonci, pristavljenimi k ognju. Včasih se je katera utrnila proti Štefovi žilnati roki. Sédel je na kumen²⁰ poleg žene, ki je čakala, da zavre mleko. Lici sta ji bili ob plamenu kot dve rdeči jabolki.

»Kaj se tako držiš kakor grdo vreme? Glej, kako lep dan bo!« Sonce se je lovilo med slivjem.

»Nu!« jo je s prstom ljubeznivo potresel za nosek, »ti se pa nič ne nasmeješ. Vesela bi morala biti. Vsak

²⁰ kumen = ognjišče v kmečki kuhinji.

dan ne priplava taka raca po vodi. Ko boš videla mojo zidanico, me boš že drugače gledala. Tiste tvoje gorice niso nič proti mojim. Prodala jih bova. Po reguljenju vpijejo. V mojih ti raste belina, silvanec, muškat. Tiste grabice šmarnice vrneva očetu in nama dá rajši kaj cvenka. Do Silvestra ga bo treba spraviti skupaj.«

Tedaj šele je ženi toliko odleglo, da je mogla spregovoriti; a prej je morala požreti slino. »Koliko si dal? Napojili so te in tako najlaže znorili!«

»Mene da bi znorili!?« se je objestno zavzel Štef. »Kaj pa vendar misliš o meni, noričica? Veš, jaz sem druge, jaz! Koliko pa sem odšel, ti ne povem prej, dokler ne boš videla te moje grofije. Zdaj pa moram v trg, da Zagorcu izročim denar. Tako sva se pogodila.«

»Štef, kaj pa bodo oče rekli, če boš vzel iz hranilnice? Mene bodo kregali, da bodo vsi križi skapali iz kotov, zakaj sem to dopustila!«

»Vraga, kaj pa tvežeš, ali ni najin denar?! Komu imam dajati odgovor zanj? Sam svoj gospodar sem!« S tem je izpodnesel ženi noge. Kar ohromela je.

Iz osornosti moževega glasu je čutila, da proti njevovi trdovratnosti ni ugovora. Zrušila se je pred njegovo samovoljo. V nemi potrnosti mu je nalila v lonček mleka in z zajemalko pritočila črne kave. Kruha ni hotel. Zajtrk je bil še vroč, da je moral pihati. Podoba je bila, da se mu mudi. Nekaj ga je nenehno preganjalo.

V sobi je vzel s klina klobuk, si ga okrtal, se mimogrede ozrl v stensko ogledalo in rekel z bogom. Gregec naj odpelje voz gnoja na Prodec. Dopoldne da bo nazaj.

Na dvorišču je zavil še proti hlevu in pokukal vanj. Pastir Gregec, ki sta si ga najela, je česal kravi. Šepal je na eno nogo in podvračal pete. Nekje je skočil na kramp in si prebodel gleženj. Zaraslo se mu je, toda kite so se mu pri zacelitvi skrčile.

Liska, ki je stala pri vratih, je bila vsa povaljana. Ponoči je z nogami razrila steljo ter jo potegnila na kup. Hlapčič jo je moral drgniti s slamo in brisati. Gospodar mu je naročil še to in ono, nato pa naglo krenil na pot.

★

»Mora že biti po njegovem!« se je Pepika tolažila v pričakovanju in premišljevanju ob vsakdanjem delu. Čakala je moža dopoldne, popoldne, zvečer. Toda od nikoder ga ni bilo. Zdaj sta bila že tretje leto poročena. Bala sta se že, da bosta ostala najbrž sama. Ali Gospod se je ozrl nanjo. Pa ravno zdaj, ko je razodela Štefu, da bo mati, jo je začel zanemarjati in vedno bolj odrivati od sebe. Bridko je to občutila. S praznim upom se je varala, da bo tako moža še bolj navezala nase in na dom. Toda bilo je ravno narobe. Vedno bolj in bolj se ji je oddaljeval, kakor da bi se je sramoval v njenem blagoslovljenem stanju.

In že tako daleč ga je privedlo, se je mučila Pepika v sebi, da je kar na svojo roko odšel in sklenil kupčijo, sedaj pa vzame še njen denar iz hranilnice.

O, ko bi prej za vse to vedela! Premislila bi si, preden bi si ga nakopala na glavo. Očitala si je v prepoznem spoznanju, zakaj je bila gluha za ljudski glas. Ali ni bil to božji glas? In sedaj se ji je začelo otepati, da ga ni poslušala. Samo delal in kazal se ji je tako uglajenega in ustrežljivega. Da je mogla biti taka! Skesano si je priznala, da bi ji bilo tako prizaneseno z marsikako bridko uro, ki jo je že in jo bo še morala okusiti. Nič si ne da dopovedati. Niti za pedenj ne odstopi od svojega, tako je svojeglaven.

★

Majcenovičev Štef ni bil neumna glava. Vedel je, čemu žene ni jemal s seboj. Žena možu včasih marsikak načrt prekriža. Prestraši te, ker je sama strahopetna in šibka. In še na moža zna vplivati s svojo omahljivo čustvenostjo. Spodje mu razum.

Sam je hotel biti s svojim načrtom za zgradbo bodočega življenja. —

V mladosti je tolkel pomanjkanje. Starši so mu bili najemniki, dokler se niso dokopali do fiste podrtije starega Klančarja, ki je bil pijanec. Zavozil jo je. In ko ni mogel več dalje, se je vrgel na Dolnicah pod vlak. Pri mostu mu je odrezalo glavo. Radovedni ljudje so ga hodili gledat. Ni ga bilo mogoče prepoznati, tako ga je razmrevarilo. Grobar ga je zavlekel v mrtvašnico. Za mejo mu je izkopal jamo, češ da tam ni muh...

To združeno²¹ Klančarjevino sta si stara Majcenoviča prislužila z delom in z večnim posojanjem gospodarju, odkar ga je njegova žena dala pod skrbstvo in se zaradi večnih preprirov odselila k sinu. Razen krpe njive za hramom ni bilo druge zemlje. Prevzel jo je njegov edini sin, ki se je bil odženil na urejeno kmetijo h Granovim ob veliki cesti.

Bajto bi bilo treba popraviti. Toda kako naj bi ta reveža prišla do potrebnega denarja za takšno popravilo. Komaj da sta imela kruh. Bilo je treba hoditi na trdo delo h kmetu in grofu. Slabe letine so druga za drugo trle polja in gorice. Še kmetu je često huda predla, pa ne bi kajžarju? Takšen kajžar je bil Majcenovičev oče. Po rodu so bili Majcenoviči škrtave in skopuške čudi, o čemer je pričal že stisnjeni obraz s krepkimi ličnicami.

Ko je stari Majcenovič umiral, je mati — že sama z eno nogo v grobu — poklicala Štefa iz daljnega sveta domov k umirajočemu očetu.

Majcenovič in Majcenovička sta šla drug za drugim, kakor bi se bila domenila...

²¹ zdručen = seseden.

Skraja se je Štef lotil svoje obrti. Bilo ga je videti v usnjenem predpasniku. Proti jeseni mu ni manjkalo posla. Sodi se čez leto razsušijo in gorice tu in tam v rodovitnosti potrkajo po polovnjakih. In tudi Poljančeva Pepika je dobila toliko, da bi si lahko zgradila zidan hram. Poljanec sam je obljubil, da jima bo pomagal pozidati. Prav letos na sprotiletje²² je mislil, da bi pričeli z zidavo. V Jelšju bi napravili za kakšnih pet lukenj opeke, navozili iz Huma temeljno kamenje in od Drave peska. V njegovi šumi bi podrli bore za ostrešje. S Pepikinimi stotaki, ki jih je dobila za doto, bi čez kakšno leto zrasel hram v ponos vsemu Bregu.

Na Presiki sta se našla z Babičem, kakor sta se bila domenila. Že prej je Štef dvignil v trški hranilnici denar. V krčmi ob polni vinski steklenici so se sklenile že neštete kupčije in sleparije.

Tudi Majcenovič in Babič sta tu podpisala pogodbo. Nekam težko in sunkovito je kupec izvlekel devet sto goldinarjev iz hranilne knjižice ter jih z oslinjenimi prsti naštel pred debeluharja.

Temu so se rdeče obrobljene oči napele, nabrekla koža na ličnicah se mu je raztegnila. Samo za hip. Nato se je spet zložila v ostro zarezano gube. Obraz mu je bil raztrgan in izžit.

Babič pa se je še bolj pačil in z nizkim basom hreščal, kesajoč se zdaj, kako je mogel za tako ničvreden papir pustiti takšno kmetijo. Oh, kaj — grofijo!

Ob tej besedi se je Majcenoviču znova zadrla v možgane določna predstava, da bi rad bil grof. Ne le kmet. Samo naslov bi še bilo treba kupiti. Zemlje bo imel dovolj. Od te misli je bil ves prevzet. O, zemlja ima nenavadno moč nad človekom!...

Izpraznila sta več bokalov močno žveplanega Šinkovega vina. Bila sta načrepana. Zunaj je bil siv dan, toda njima je postajalo vedno svetleje. V razgovoru sta prekricevala drug drugega.

»Bogibogme,« si je Majcenovič bahavo sukal brčice, »grof hočem biti!« Zdelo se mu je zdaj to tako preprosto, kakor na dušek zvrniti kozarec.

Babič mu je zagotavljal, da nekje na Bohnečkem preko Mure pozna grofa, ki bi za božjak prodal svoje grofovstvo. Tako je že na robu. Samo ob ugodnem času ga je treba iztakniti. Najlaže ga je dobiti doma pri kartah in vinu...

Že se je znočilo, ko je Babič izročil Majcenoviču sveženj ključev od svojega prodanega gospodarstva. Vsakega posebej mu je označil, kje in kaj odklepa. Potem sta si stisnila roke...

Majcenovič je videl tega sleparja menda zadnjič. Izginil je neznanokam. (V drugo naprej.)

BOŽIČNI BLAGOSLOV

JAN PLESTENJAK

Sneg je naletaval; debele snežinke so se lepile na oknih nizke bajte, se počasi topile in risale vzdolž vijugaste črte. Zdaj pa zdaj je zažvižgala burja, zdaj pa zdaj je zagrmel sneg na tla in sproščene veje so se kakor jetnikove roke dvignile kvišku, kot bi se hotele zahvaliti za usmiljenje.

V bajti je medlela drobna luč, v kotu pa je tenek plamenček ožarjal jaslice. V mahovju so klečali z živimi barvami poslikani pastirčki, pred jaslicami so se pa že razvrstili trije modri, oblečeni tako bogato, da bi se tako ne mogel niti kitajski cesar. Le Marija, sv. Jožef in Jezušček so bili nekam beraški, bajtarski.

K peči so se stiskali otroci: Jernač, Jože, Mica in Tonček, prav na vogalu pri uri pa mati Jera. Ni še bila stara, toda njen obraz je bil od skrbi in težkih ur razoran in lasje so se ji tudi že belili.

»Mama, še nam preberite pismo!« je prosila Mica in presekala molk, ki je dušil otroke, še bolj pa mater.

Oče Ažbè je šel za delom daleč na Francosko, da bi s prihranki bajto popravil, prikupil njivico in poskrbel svojemu drobižu vsaj za vsakdanji kruh.

»Stokrat sem že prebrala!« je zavzdihnila mati. Toda njen glas je bil mehko topel, pričakujoč in zapajoč v možvevo besedo, da bo prišel, in v božjo milost, da ga bo na potu pred vsem hudim varovala.

Že pred mesecem je pisal, da se pripelje za božič, pisal je tudi, da je na Francoskem vojska minila. Od tedaj pa Jera ni dobila nobenega sporočila več. Od takrat so ji bile oči nemirne; ob vsakem šumu ji je vzdrhtelo srcé in, če je globoko v dolini zalajal pes, jo je vso prevzelo: on gre! Če je v steni zaškrtal črv, je že mislila, da trka on... Toda njega ni bilo in tudi pisma ne. Morda je zbolel, morda ga je v jami zasulo... Ob takih mislih so jo zalile solzé in še huje jo je stisnilo pri sreč.

»Pa preberite še enkrat!« je prosil Jernač. In mati je iznova odmotala že vse oguljeno pismo:

Draga Jera, ljubi otroci!

Najprej vas pozdravljam in vam sporočam, da sem zdrav. Zaslužim še dosti dobro, drago je pa tudi vse. Za božič pridem domov, pa ti bom prej še pisal. Za otročičke sem že nakupil nekaj, pa tudi denarja sem prihranil. Je pa povsod v trdih rokah — —

Mati je brala in si brisala solze, otroci so pa poslušali, kot da je pismo šele ta trenutek priromalo iz daljnih krajev. Vsaka beseda jim je bila razodetje.

»Pa le pride, pa le pride!« je ploskal in vzklikal Tonček; zanj, štiriletnega fantka, je bilo v pismu najvažnejše to, da je oče nakupil nekaj za otroke.

»Molimo, da bi se res zgodilo!« je velela mati in si brisala solze.

²² sprotiletje = pomlad.

»Oče naš... Za našega očeta... Oče naš...« so na glas molili, zdaj mehko vdano, zdaj ihte in zaupno, kot da je oče že na stezi proti bajti.

Lučka pri jaslicah je pojemala in zdelo se je, da se v trepetu plamenčka premikajo tudi pastirčki in se priklanjajo trije modri. Tudi zvezda je drhtela in se nižala k jaslicam.

»Mati, pastirčki so pa živili« je kriknil Tonček. Jernač se mu je nasmehnil in ga zavrnil:

»Norček!«

»Ko jih pa vidim!« je nejevoljno zamrmral Tonček. Tedaj je lučka že ugasnila.

Zunaj je piskala burja in zanašala snežinke v okna, da so bila že do polovice zasnežena.

»Mati, tako sem lačen!« je vzdihnil Tonček, mater pa je zbolelo. Drugod so pekli potice in kolače, ona pa zmore komaj soržični kruh. Bog ve, kako je pa z njim? Morda še tega nima...

Šla je k miznici in načela hlebec, ki ga je namenila za drugi dan. Narezala je skoraj do pičice enake kose in jih razdelila, le sebi ni odrezala.

»Oče nam bo pa potic prinesel!« se je oglasil Tonček, cmokajoč z ustnicami in smehljajoč se trdemu kruhu. Misel na potice mu je bila tako sladka, da je pozabil vgrizniti v kruh.

»Bog daj, da bi bilo res!« je zavzdihnila mati in pogladila Tončka po glavi. Ob misli, da prinese oče potic, se je zresnila tudi Mica in zamislila sta se Jernač in Jože.

»Pozno bo že!« je menila mati. Od utrujenosti se je komaj še držala pokonci.

»Počakajmo šel!« se je zavzel Tonček. Mati ga je začudeno pogledala in tudi v njej je sedaj močnejše zagorelo upanje. Morda pa le še pride...

Skromna luč je čudno trepetala. Obletavala jo je nadležna vešča.

Nekje v dolini so zalajali psi. Mati je prisluhnila, prisluhnilo so tudi otroci.

»Ali je dobro zapahnjeno?« je zaskrbelo mater. Bajta je na samem in potepencev je nič koliko. Nič ne veš, kdaj se priklati kdo v hišo in ti odnese še zadnjo beračijo.

»Jaz sem zapahnil!« se je moško odrezal Jernač in že izginil v vežo, da bi še enkrat preizkusil zapah.

»Nič se ne bojte!« je še samozavestno dodal; čutil se je že gospodarja v bajti, saj mu je bilo že devet let.

Tonček je splezal k oknu in naslanjal čelo na mrzlo šipo.

»Mati, lučka gre k nam!« je nenadoma kriknil. Prečudna radost se mu je razlezla po obrazu. K oknu so planili Jernač, Jože in Mica in za njimi še mati. Čim bolj se je lučka bližala, bolj se je v vseh vžigalo upanje, da lučko morda nese oče.

Lučka se je pozibavala zdaj hitreje, zdaj počasneje.

Od nepričakovane sladke slutnje niso mogli do besede, ko pa se je lučka približala bajti, jim je kar sapa zastala. Z lučko se je pomikal proti hiši neki moški z enim kovčgom na plečih in z drugim v roki.

»Oče gre,« je nekaj reklo Tončku, ni si pa upal zakričati. Zgrozil se je ob misli, da je to morda razbojnik, ki pobira otroke.

Pobutalo je na vrata. Otroci so se stisnili v klobčič; mati se je za trenutek zdrznila, pa je bila misel: saj je on — močnejša od strahu.

»Jera!« se je pri vratih oglasil Ažbè.

»Bog bodi zahvaljen, on je!« je kriknila mati in kot mlada nevesta planila v vežo.

»Oče, oče, oče!« so vzklikali otroci, poskakovali, se objemali in noreli.

»Oče, oče, oče!« je odmevalo po bajti, on pa je razvrščal po mizi blago, čevlje, rute in nazadnje je odvil še potico.

»Saj sem rekel, da bo oče prinesel potico! Ti si me pa zmerjal, da sem norček!« se je trkal na prsi Tonček in se oklepal očeta.

»Hvala Bogu!« je mati sklenila roke na prsih in od sreče ihtela.

Tisti čas je bil za Ažbetove najlepši v življenju. V hlev je priromala še ena kravica in k bajti se je prislonila še ena njiva.

BOŽIČNA NOČ

LEOPOLD STANEK

Prijel sem za ročico,
že stroj v temò drvi;
nocoj je sveta noč —
naj roka ne drhti...

Rdeče in zelene
na progi so luči —
tako doma otrokom
drevešček se blešči.

Brez mene so nocoj —
ljudi prevažam sto,
domov hité presrečni
pod varno to roko.

V očeh luči dreveščka,
v sencèh pa gloda črv
in misel me razjeda:
en hip bi vse nas strl...

K otrokom, materam
ljudje domov hite,
ob večni luči nanje
se srca vesele.

Pod križem jasli,
na mizi kruh,
z vonjavo jih omamlja
kadila duh.

Pod rodni krov
z življenji sto hitim,
zaman me čaka deca —
ročico naj spustim...?

V očeh luči dreveščka
kot v davnih dneh nekoč,
toplo mi je pri srcu
kot vsako sveto noč.

Pobožna misel,
daj mi moči,
da krepka roka
ročice ne spusti!

Jurij Šubic: Na sveti večer.

SLAVJE V PREDMESTJU

MARA HUSOVA

Štefka, žena tkalskega mojstra, je prihitela k sosedu Metki, sprevodnikovi ženi: »Si slišala?«

»Kaj pa?« se je dvignila Metka od šivanja in radovedno pogledala sosedo.

»Avto bolniške blagajne bodo blagoslovili in veselica bo.«

»Avto, tisto staro škatlo?«

»Ni več stara škatla. Popravljen je in na novo prepleskan. Zdaj je kot nov.«

»Tak so se le odločili za popravilo.«

»Morali so se. Ljudje so godrnjali.«

»Vem. Že dolgo je bil v popravilu, čeprav je bil nujno potreben. Lani, ko so se tovarniški delavci stekli, bi dva zabodena lahko rešili, če bi bil pri rokah tisti nesrečni voz. Tako pa sta izkravela. Ko je Bačkovka ondan rodila, tudi ni bilo voza, čeprav ima pravico do brezplačnega prevoza. Vsa čast jim, če je res, kar praviš.«

»Seveda je res; saj je tudi moj zraven,« je krepko pribila Štefka in ošinila prijateljico.

»Fronc?«

»Da, društveni odbornik je.«

»Ej, od kdaj pa?« se je začudila Metka.

»Pozimi so ga izvolili.«

»Potemtakem je tudi on odločal pri popravljanju avta?«

»Največ, skoraj vse.«

»Aha, pa botro bodo izbrali, ali ne?«

»So jo že izbrali.«

»Ah, ne!« se je Metka kar sesedla. »Pa menda ne boš ti šla...?«

»Da, mene so izbrali,« je bila hudo počaščena Štefka. »Saj sem se branila, veš, pa skoraj moram, ko je moj mož zraven,« je zaradi lepšega onegavila Štefka.

»Kajpa, kajpa, ali takale reč velja, Štefka.«

»Čeprav, čast je čast.«

»Spodobi se, da so zbrali botro iz našega stanu. Do zdaj so volili samo bogate in gosposke.«

»Saj veš, da je vsaka društvena blagajna potrebna darov.«

»Seveda. Koliko pa mislita vidva dati?«

»Fronc pravi, da enega jurja.«

»Poznam županjo, ki jih je dala pet.«

»Jih je lahko dala, ker jih je imela.«

»Hm, kajpada. Glej, Marta gre.«

»Nič ji ne povej, o čem sva govorili.«

»Bo že zvedela, ne boj se.«

»Dober dan, sosedi!«

»Bog ga daj, Bog ga daj! Sedi, Marta, kaj bo dobrega?«

»Oh, kaj neki, same neumnosti! Pomislita, v nedeljo bodo imeli neko veselico ali kaj in moj Tone, saj vesta, da je pevec, mora tudi tja.«

»To že vemo,« je malomarno odmahnila z roko Štefka.

»Mene pa jezi! Cel teden dela in ko bi moral biti doma, mora na veselico. Nič ne rečem, če bi prišel trezen domov, ali on pozabi na dom in na vse. Še vselej, ko je kam šel, je prišel drugi dan pijan domov. Kaj so sploh potrebne vse te parade?«

»Menda so potrebne; to drugi bolje vedo ko ti,« je bila Štefka užaljena.

»Nič ne vedo! Ko bi imeli polno hišo otrok, kakor jih imam jaz, jim ne bi prišle take marnje v glavo,« se je razjezila Marta.

»Vse mora biti,« jo je hotela pomiriti Metka.

»Lahko vama...« ju je zaničljivo gledala Marta.

»Marta, ne ujedaj! Štefka je botra!«

»Botra? Komu?«

»Staremu Fordu!«

»Zdaj je prenovljen!«

»Še malo, pa bodo tudi mačkam...« je hotela usekati Marta, toda Metka jo je prehitela:

»V moji hiši se ne boš pričkala, Marta!«

»Se tudi nočem. Sta obe enaki. Gosposčina!« je odvihrala Marta.

Kasno je že bilo, ko se je Štefka poslovila od Metke ter jo ubrala v mesto. Sonce je zlatilo predmestne vrtove, grmiče aster in georgin, ki so bujno cvele ob gredah in plotovih. Na sosednjem gričevju so peli klopotci svojo enakomerno pesem. Štefka ni nič videla, nič slišala. Pred njenimi očmi so vstajale pisane veselilne podobe: godba, petje, govori in zdravice. In vse okrog nje! Kako tudi ne — saj je botra! Le kako se bo mesarica držala, ker je njen mož boter? Se menda ne bo rinila k meni? je presunila Štefko drobna in ostra skrb.

»Kam pa tako hitiš?« ji je nenadoma stopil mož na pot.

»Že z dela?« je začudeno obstala žena. »Veš, pri Metki sem se malo zamudila. Ná ključ, bom hitro nazaj, samo k šivilji stopim.«

»Ne zamudi se preveč. Ob devetih grem na sejo.«

»Kar brez skrbi, Fronc; večerjo sem že pripravila,« je Štefka oddrobila čez dravski most.

Fronc Košutnik, petinštiridesetletni tkalski mojster, je postal in pomislil. »Odkar je izbrana za botro, je čisto ponorela!« Počehljal se je po gostih brkih ter se nameril domov. »Jurja jim bom dal, tretjino in pol svoje plače. Koliko pa bodo njene cunje veljale! Dobro, da je ves odbor in povabljene goste prevzel mesar, sicer bi šla bajta. Štefka pa bo morala k mesarici pomagat kuhati in pripravljati. Res, da je čast, ali tudi njim bo dovolj tekanja in vsega.«

Drugi dan je bilo pri mesarjevih vse živo. Dekle z gospodinjo vred so se potile okoli ognjišča in peči. Pod ostrim pomočnikovim nožem so padali piščanci, kokoši in gosi. Popoldne se je začela polniti shramba z velikimi poticami, maslenim kruhom, cvrtjem, pečenkami in narezki vseh vrst. Mesarjevi so se hoteli postaviti.

Zvečer pa so imeli možje še eno sejo. Vse so dognali in uredili, razen ene stvari, ki se jim je na samem slavlju bridko maščevala.

»Stopiva še k mojstru Stiskaču,« sta dejala Košutnik in mesar na potu domov.

»Pojdiva.«

»Dober večer, mojster,« sta ga pozdravila na pragu široke lope.

Mojster Stiskač se je izmotal izpod razdejanega avta ter ju osuplo pogledal. »Bog daj,« je dejal čez hip ter si dal opraviti okoli nekega ključa.

»V nedeljo bo prišel naš hlapec krasit avtomobil,« je rekel mesar in stopil v lopo.

»Avtomobil?« je zinil Stiskač. Njegove drobne oči so se široko odprle in bliski začudenih pogledov so sršeli iz umazanega obraza.

»V imenu bolniške blagajne sva namreč prišla. Saj ste pisali odboru, da je avto pripravljen in na novo prepleskan.«

»Ah, tako! Seveda sem pisal, dva meseca je že minilo. Tudi račun sem že poslal, ali izplačila od nikoder ni,« je mojster stisnil tenke ustnice.

»Kaj vam blagajnik ni dal na račun?«

»Dal je tisoč dinarjev.«

»Pa?«

»Nič pa? Popravila, novi deli v motorju, nove gume in barvanje velja natančno petnajst tisoč dinarjev.«

»Kaaaj? Petnajst tisoč?« je zinil Košutnik.

»Za tak denar bi lahko kupili nov avto,« je pripomnil mesar.

»Meni nič mar. Dve leti ga že popravljam. Gradivo je drago in svojega truda še računam nisem. Vaš blagajnik pa me tolaži s stotaki.«

»Bog pomagaj!« se je prestopal po lopi životni mesar.

Odbornika sta se molče spogledala.

»Kaj zdaj?«

»Kakor vesta,« jima je odgovoril mojster. »Avta ne dam, dokler ne bo izplačanega pol računa. Za drugo polovico vas bom čakal do novega leta, ker sem pač krščanski človek in je voz ljudem potreben.«

»Pa smo že vse pripravili za nedeljo.«

»Tudi denar?«

»Ne, veselico z blagoslovom.«

»Ne brijta norcev, moža! Poznam vaju kot resna človeka.«

»Res je, res. Sklenili smo, da bo župnik avto blagoslovil; da pa si bo tudi blagajna opomogla, bo ljudska veselica s petjem, tombolo, šaljivo pošto in prosto zabavo. Lepaki že osem dni oznanjajo slovesnost. Če bo lepo vreme, se bo denarcev precej nabralo.«

»V društveno blagajno, kajne?«

»Kajpak!« je poudaril mesar.

Stiskaču so pod sajastimi obrvmi zagorele drobne oči. »Mogoče celo toliko, da mi boste lahko pol dolga plačali?«

»O, še več bo. Samo botrinje bo dobro tretjino.«

Stiskač je naenkrat postal dobre volje. »Če je tako in če tudi gospod predsednik potrdi, da sta dohodek in botrinja namenjena izplačilu avtomobila, ga bom sam pripeljal k blagoslovu. Vaš hlapec pa naj kar prinese smrečja in trakov. Sam ga bom opletel, da bo kot ženin, ko gre k poroki,« se je široko zasmejal mojster lepemu upanju, ki mu je zasijalo.

»Tako je. Bomo že poskrbeli, da pridete do svojega denarja,« sta obljubila moža in voščila lahko noč.

»Pasja noga! Si videl, kako bi skoraj ostali brez voza?« se je čehljal Fronc Košutnik po gostih, sivih brkih.

»In veljal bo toliko ko nov,« ni šlo v glavo mesarju.

»Vse se mi zdi, da nekaj ni v redu. Po mojem bi bilo še najbolj prav, da mu škatlo pustimo. Če njegovemu računu še kaj navržemo, bomo dobili nov voz. Da, ko bi bilo po najinem. S predsednikom in onimi iz gospodarskega odseka bo treba govoriti.«

»Zdaj je, kar je. Nič ne moremo predruščiti. Po veselici pa bomo vse očistili,« sta se poslovila zaskrbljena moža.

Botri pa sta imeli dela čez glavo. Froncova štefka je tekala od mesarice do šivilje celo soboto. Ko je zvečer prinesla obleko domov, je bila silno ponosna nanjo. Seveda se je morala pokazati v njej možu in sosedi Metki. »Ali ni lepa?« se je vrtela po večerji pred svojim možem. »Kajpak, da je,« se je malomarno ozrl po nji Fronc. »Mesarico, ki še nikoli ni imela pravega okusa, bom v kozji rog ugnala.«

»Eh, kajpa, kajpa,« se je Fronc odpravil spat ter mislil svoje. »Naj ima veselje. Otrokom in ženskam ne krati igrač!«

Tudi mesarica ni držala križem rok. Nekje je staknila za drag denar staro narodno nošo. Ves dan jo je šivilja širila in popuščala, kajti mesarjeva mati so bili zajetna ženska. Ko je bila obleka toliko prostorna, da je mogla mesarica vanjo, se je skošatila pred deklami in šiviljo kakor pavica. »No, kaj deš?« je prižarela k možu.

»Postavila se boš,« jo je občudoval mož. »Razen zdravnikove žene nima nobena v našem predmestju kaj podobnega.«

»Da, in dobro je, da je ona zdaj bolna in je na veselico sploh ne bo, čeprav je doktor Smrč vaš predsednik. Kako je prav, da nisem Štefki ali onile Metki nič povedala o tem,« je bila mesarica zadovoljna sama s seboj.

★

V nedeljo dopoldne je bilo na veseličnem prostoru že vse pripravljeno. Takoj po kosilu so od mesarjevih začeli znašati obilne in dišeče dobrote, da so se mimo idočim kar sline cedile. Gostilničar je opletal sode z bršljanovimi vencami in trakovi.

»Presneti mesar, kako se postavlja,« si je mislil, ko je sprejel v varstvo zalogo dobrot.

Odborniki s predsednikom na čelu so pregledovali veselični prostor. Tu pa tam je bilo treba kaj popraviti ali premestiti. Vse stopicanje pa je precej jasno kazalo, da se častiti odbor zelo vznemirja. Stiskača z avtom še ni bilo. In ker so vedeli, kaj je sporočil mesarju in Košutniku, so bili kot na trnju. »Kaj, če Stiskač avta ne bo pripeljal?« Končno so zaslišali sireno prenovljenega voza. Jasno in glasno je hupala skozi delavsko predmestje. Ves v zelenju, zastavicah in trakovih je končno pripeljal Stiskač težko pričakovani voz na veselični prostor.

»Ah,« se jim je odvalil kamen od srca. Prišel je tudi župnik.

Godba je zaigrala krepko koračnico, za njo je zapel pevski zbor. Botri sta prišumeli vsaka od svoje strani. Ponosna štefka je komaj pogledala mesarico in bilo ji je dovolj. »Glej, narodna noša pa še kako košata in bleščeča!« Stisnilo se ji je srce. Njena draga črna obleka se ji je zdela kakor krpa spričo mesaricine košatosti. Drobna solza se ji je zabliskala v očesu in sto drobnih bolečih trnov se ji je zarilo v dušo.

»Botri, vsaka na svoje mesto!« je ukazal predsednik. Mesarica se je razburjeno vrtela ob vozu. »Prosim, položite roko semle,« jo je povedel predsednik naprej ter dvignil njeno roko na krilati zamašek vodnega hranilnika. »Vi, gospa, pa na to stran! Položite roko na krmilo! Tako!« je slišala štefka kakor v sanjah.

A. Dürer: Beg v Egipt (lesorez).

V zbežanosti je krilati kovinasti kipec toliko časa vrtila, da ji je ostal v rokah.

Okoli voza so se postavili odborniki in članstvo. »Tako, mirno! Slikali bomo,« je zavpil nekdo.

Aparat je šklopnil in člani so se odmaknili. Obred se je začel in hitro končal. Pevci so zapeli »Hej Slovani«. Godba je zaigrala svatovsko koračnico in zatem so gostje posedli za obilno obloženo mizo. Botri sta se od razburjenja komaj zavedeli. Predsednik ju je posadil na častno mesto in prva zdravica je veljala njima.

Tajnik je imel pozdravni govor, potem pa so jedli in pili, kolikor je kdo mogel. Ko se je župnik poslovil, je mladina udrila na plesišče. Ker se je pevovodja še mastil, so pevci prepevali kar sami.

Blagajnik je imel ganljiv govor o bolniških blagajnah, o telesnem delu usmiljenja in kaj vem še kaj, a ga je le malokdo poslušal. Končal pa je s pozivom, naj vsak priloži, kolikor more. Takrat je vstal mesar in položil pred blagajnika tri tisočake. »Naš botrinski dar,« je rekla mesarica. Štefka je pobledela in njen Fronc se je nemirno počehljjal po brkih. »Jaz priložim

enega!« je šinila kvišku Štefka in vsa kri ji je udarila v obraz.

»Za zdaj — — —« je lovila sapo, »drugega pa na obroke, za tri mesece,« je izdabila v skrajnem razburjenju.

Gostje so se začudeno spogledali in drezali s kopolci. »Glej, botro na obroke!«

»Hvala, hvala, gospa, oj!« je brž zabrisal neprijetni vtis zgovorni blagajnik. Da bi se še bolj zabrisala zadrega, so zaklicali kar vsi vprek: »O, živela naša botra!«

Fronc je sedel kot na žerjavici. »Neumnica!« so bliskale njegove sicer dobrodušne oči.

Predsednik je povabil mesarico na ples. Že pred plesiščem mu je zastavil pot mojster Stiskač.

»Gospod predsednik, ne zamerite!«

»Kaj bi radi?«

»Plačajte mi pol računa za avtomobil.«

»K blagajniku pojditel!« je bil odgovor.

»Sem zaman hodil že celi dve leti.«

»Koliko bi radi?«

»Vsaj osem jurjev!«

»Ste nori?«

»Če ne, bom pa odpeljal voz in ga ne boste več videli,« se je rotill Stiskač.

»Bomo videli, zgaga nadležna,« je vpil predsednik.

»Prav nič ne bom gledal,« se je priril Stiskač k vozilu in vžgal motor.

»Ej, Stiskač! Sem z avtom! Botri Štefki nekaj ni dobro pa bi rada domov,« je prihitel blagajnik ves rdeč od mize.

»Kakopa, kadar boste plačali, vas bom vozil. Voz je moj!« je vpil užaljeni Stiskač, da je odmevalo po vsem prostoru.

»Saj bomo plačali, za božjo voljo, molčite,« ga je prosil blagajnik, ko je videl, da se zbirajo radovedni ljudje.

»Lopov salamenski!« je pritekel mesar. Stiskač bi ga bil skoraj povozil.

»Se mi je zdelo, da nam jo bo zagodel,« se je zakadil za odhajajočim pobesneli mesar.

»Slepar in mrha!« so se hudovali člani.

»Zdaj pa nalašč nič ne plačamo, pa čeprav kupimo drugega!« so se jezili člani in bili s pestmi po obloženi mizi.

Kakor ogenj se je raznesla neprijetna novica po veseličnem prostoru. Ljudje so šušljali, namigovali ter se smejali. »Radi bi se postavljali...«

»Pojdimo plesat,« se je dvignil tajnik.

»Veselica je pa le, kaj bi si take malenkosti k srcu gnali!«

In so plesali ter se veselili pozno v noč.

SONETI

IVAN ČAMPA

1

Drobljanci té rosé po živi meji,
po drevju, travi in ponižnem mahu
sled mojih so solzá, ko čakal v strahu
sem nate, ki po misli zlati preji

vso noč si šetala se in podila
od mene rešni sèn, da mi danica
je komaj posušila bleda lica
in Mórfeju v naročje me zročila.

Sramota, da se mož tako razneži!
A nič se ne bojim povsod priznati,
da prosim: Še me v svoje zanke veži

in z muko svojih čarov me bogáti!
Podoben v tem sem jablani košati:
tem slajši tovor je, čim težji.

2

Zazdiš se včasi mi ko diva v kinu,
ki vse te okrog mene občuduje,
in mi zato še tisočkrat je huje,
ko davim v ljubosumnosti se dimu.

Zdaj spet si kakor sila v starem vinu:
peneča se iskrina navdušuje
srce mi, da pobude nove snuje,
in si mi to, kar bistri potok mlinu.

Rotim te, pravi mi obraz odgrni!
Ta dvojnost v tebi je tako moreča,
ko hkrati moj prepad si, moja sreča.

Ne daj, da me zatnó strupeni trni
in se prepad strahoten še poveča:
mi zvezdo sreče ali zla utrni!

3

Si gledala že kdaj, kako čebele,
ko njive so jih zavabile bele,
vse dni opravka z medom so imele
in satovjè gradile so vesele?

In kakšna žalost jih je zagrnila,
ko smrtoglavca jim predrzna sila
potrla neko noč je pridna krila
in jim zalego v satju pomorila?

Gradim življenje z drznimi si upi.
Če ti me streš, bom ko v zakletu rupi:
le razvalin ostali bodo kupi.

Daj, stori konec mojim srčnim uímam!
Poglej, nikakršne moči več nimam:
še spev je krhek, če ga zate rimam.

A. Dürer: Počitek na begu v Egipt (lesorez).

SLOVAŠKA POTA

VIKTOR SMOLEJ

VI. V KULTURNEM SREDIŠČU

Za Žilino se proga s svoje severojužne smeri ostro zaobrne proti vzhodu za Vahom navzgor. Tu se priključi povška proga podolžni progi prejšnje Češkoslovaške, ki je vodila vzdolž vse Češkoslovaške od Prage čez Češko in Moravo, čez Žilino, pod Tatrami na vzhod do Košic in dalje na Podkarpatsko Rusijo do Užhoroda pa čez Berehovo in Chust do konca dolge republike. Tam se je češkoslovaška proga priključila nekdanjim romunskim progam. Vozimo se med gozdnatim sredogorjem. Dospeli smo v najrevnejše slovaške predele, v Kysuco in Oravo. Prvo je pokrajina ob reki Kysuci, ki se pri Žilini zliva v Váh, prihajajoč s severa od češke in poljske meje, druga leži ob reki Oravi zahodno od Tater. Zemlja je kamnitna in pusta, komaj primerna za ovce in oves. Osamele kmetije bajtarjev in stisnjene vasi po lazih in med bregovi ne morejo hraniti svojih ljudi. Tu štejejo leto od žetve do božiča, ker tedaj jedo svoj kruh, od božiča do

žetve pa čakajo na nov pridelek. Nikjer na Slovaškem ni umrljivost tako velika kot v teh severnih gorskih krajih, nikjer ni toliko jetike in alkoholizma kot tu, a nikjer tudi ni tolike trdoživosti in tolike naravne sile kot v teh ljudeh s kysuških in oravskih gmajn in lazov. S teh gmajn so se ljudje selili na vse strani sveta, odhajajoč s trebuhom za kruhom. Kot steklarji, piskrovezi, platnarji, žefranarji — krošnjarski prodajalci domačih zdravilnih zeli — so prehodili ves svet, se ustavljali v Nemčiji in Rusiji, zašli prav do Vladivostoka in globoko v Mandžurijo in na Kitajsko ter si po tujih mestih ustanavljali lastne delavnice in tudi majhne tovarne za drobne železne izdelke. Amerika jih je požirala in spet vračala, da so si postavljali doma nove domove in se reševali na tej trdi zemlji. Ko je pred vojsko prišel nek madžarski gospod nabirat volivcev v te kraje, se ni mogel sporazumeti s Slovaki, kajti gospod ni znal slovaški, ljudje pa ne madžarski. Tedaj so se domenili, da jim bo govoril po angleško, ker je gospod grof slučajno znal angleško in ker je večina poslušalcev že bila v Ameriki. Taka je Kysuca, taka je Orava. Orava je dala tri največje postave slovaškega slovstva: največjega dosedanjega pesnika, Orszagha-Hviezdoslava, ki se je rodil isti dan in isto leto, kot je naš Prešeren v Kranju umrl, Kukučina, najboljšega romanopisca pred osvoboditvijo leta 1918, opisovalca statične slovaške vasi, in največjega sodobnega prozaika Mila Urbana, opisovalca dinamične vasi svoje sodobnosti.

Vah teče ob progih. Ob njem se za čas raztegne majhna ravnina, nato se spet približajo hribi in jo stisnejo. Z navpične skale nad reko nas pozdravljajo strme razdrtine starega gradu Strečna. Kmalu nato se nam, gredočim čez Váh, za trenutek pokaže ob toku navzgor druga razvalina, nato nas sprejme predor. Vozi mo se skozi Malo Fatro. Reka in železnica sta prebili hribovje, ki je zadnji izrastek grebenov na levi strani Váha in se nadaljuje proti severu v Oravi. Kmalu potem dospemo na postajo Vrútky, od koder je samo nekaj minut z vlakom od glavne поваške proge na jug, do Turčianskega Svatega Martina.

Kakor na prostrani dlani leži na ravni med gozdnatimi hribi mestece, ki uživa največjo kulturno slavo v slovaškem narodnem življenju. Koloman, ki deluje pri Slovaški Matici ter sam piše pesmi in prevaja naše v slovaščino, me že čaka na postaji. Prvikrat sem prišel sèm neko poletje v kratkih hlačah in gumijastih trampkah iz Tater in sem se izredno neprijetno počutil, ko sem padel v družbo samih pisateljev, doktorjev, univerzitetnih profesorjev in podobnih delavcev. Občutje sem imel, da nikakor ne sodim mednje, pa so me vsi sprejeli z vso odkritostjo in prisrčnostjo. Drugič sem prišel v Martín dve leti pozneje ob zelo slavnostnem trenutku, to je tedaj, ko so se pripeljali v

Martin odposlanci ameriških Slovakov in prinesli s seboj izvornik Pitsburške pogodbe med ameriški Slovaki, Čehi in Masarykom iz svetovne vojske, da bo Slovaška imela svojo upravo, svoj parlament in svoja sodišča. Tistikrat sem prišel z brzovlakom, pa me zato niso nič bolj ljubeznivo sprejeli kot prvič. Sedaj sem tu tretjič in imam spremljevalko; oba so sprejeli kot stara znanca. Ko grem po ulicah, se mi zdi vse že čisto znano in domače. Ob robu mesta vidim, da stojijo nove velikanske vojašnice, v vilski četrti je nekaj novih vil, drugače pa je ostal Martín isto mirno, čisto, belo mesto, kakor je bil vedno. Komaj malo nad deset tisoč ljudi ima, pa toliko pomeni v sedanosti in še več v preteklosti! Hiše so velike in nove, majhne in stare pritlične, da spominjajo na čas pred letom 1900. Ceste so zravnanane in asfaltirane, vrtovi in drevesa oživljajo hiše in za mestom se na terasi dviga prostrano poslopje Narodnega muzeja.

Ob zgodovini Slovaške Matice.

Srce Martina je Slovaška Matica. V klasicističnem slogu zidana velika palača že zdavnaj ne more več nuditi strehe vsemu delu, ki ga opravlja Matica; zato zidajo poleg nje novo stavbo, da se znebijo gneče. V pritličju ima Matica bogato knjižnico, morda najbogatejšo in najpopolnejšo zbirko slovaškega slovstva, književnosti in pismenstva, ki se dá po pomembnosti primerjati z našo univerzitetno v Ljubljani. Gospod Banik, ki sem ga pred leti srečal v Trnavi pri Družbi sv. Vojteha kot korektorja in literarnega vodjo, deluje sedaj tu kot knjižničar. Prostori so vsi založeni. Po tleh, po stolih in po vseh mizah se dvigajo stolpi knjig, revij in časnikov. Ne morejo vsega sproti spravljati na police. V veliki prijaznosti knjižničar sam predstavi knjige, da morem sestiti za mizo, in mi ponudi stol: »Saj bomo sčasoma dobili posebno poslopje,« mi pravi s kretnjo in glasom kulturnega človeka, ki je nad vse vljuden, pa zaradi vljudnosti na svoji plemišskosti, bi rekel, nič ne zgubi. »Temeljni kamen smo že pripravili, kot veste.« Bil sem res pred leti pri blagoslovitvi temeljnega kamna. »A sedaj so vojni časi in prav zadnje leto se je zgodilo toliko sprememb z republiko, s federalizacijo, z osamosvojitvijo Slovaške, z boji na vseh straneh, da res ni bilo misliti na zbiranje denarja, ker gre za milijone. Prihodnjic pa, ko pridete, vas bomo že lahko sprejeli v lastnem posloplju. Saj tu skoraj ni mogoče znanstveno delati.«

Ogledam se tudi po samih prostorih knjižnice, po železnih omarah in policah, kjer mi knjižničar posebej pokaže slovenske knjige.

»Prav za prav nimamo Slovenci in Slovaki drugega orožja kakor duha,« pravim. »Glejte, hurbanisti so prijeli za orožje, toda kaj so zmogli proti premoči?

Puška in top? Sklicevanje na silo in moč ne more biti naše orožje.«

»Zato so se naši tako oprijeli kulturnega dela. Treba je bilo po letih 1848-49 dvigniti ljudstvo: ljudske množice vpreči v narodno gibanje. Če misel ne objame vseh množic, ne more reševati naroda še tako idealna peščica izobražencev. Zato so se tudi slovaški kulturni delavci po odpravi absolutizma leta 1860 lotili dela, da madžarski politični sili postavijo nasproti kulturen in samozavesten narod. Iz te misli je izšla naša Matica.«

»Da, nastala je isto leto kot naša slovenska.«

»Oboje pač kot spomin na tisočletnico, kar sta prišla Ciril in Metod na Veliko Moravo. Ali veste, kje naj bi bil prvotno sedež Matice? V Breznu nad Hronom, ker je to bilo svobodno mesto in bi vsakokratni režim Matici ne mogel prepovedati delovanja. A ko je mestni odbor dvakrat pritrdil, da sprejme Matico v svoje okrilje, je vlada odbor razpustila, novi, imenovani odbor pa je seveda Matico odklonil. Zato je prišla tedaj Matica v Martín, ki je tako postal slovaško kulturno središče pred vojno in se tudi še po njej lahko meri z Bratislavo.«

»A zdaj po ustanovitvi Slovaške republike, ko se je poslovačila univerza in so znanstvene ustanove prešle v vaše roke in se je Bratislava v mnogočem predrugačila, bo verjetno kot politično in upravno središče vedno bolj postajala tudi kulturno.«

»Že, že,« mi odvrne, »toda kulturno je mogoče ustvarjati v tišini in miru. Bratislava pa je preveč na vetru, prepolna političnih tokov in svetovnih preirvanj. Martín bo kljub vsemu zaradi tišine in miru ostal, kar je bil.«

Vrnemo se v čitalnico, kjer z ženo za trenutek sedeva, dokler ne pride po naju Koloman, da naju odpelje k tajniku in upravniku. Medtem prebiram brošurico o zgodovini Matice.

V Matici so se spet složno združili vsi slovaški narodnjaki, evangeličani in katoličani. Prvi predsednik Matice je postal katoliški škof v Banski Bystrici, Moyses, podpredsednik pa evangeličanski škof Kuzmány. Po geslu »Po omiki k svobodi!« je Matica skrbelo za slovaško slovstvo, za likovno umetnost, za ohranjanje starih listin in pisem, za porast domače inteligence, za ustvaritev domačega znanstva itd. V istih sedemdesetih letih kot Matica so nastale tudi tri zasebne slovaške gimnazije, ki so izobrazile nekaj močno narodno zavednega slovaškega naraščaja. Leta 1870 so dočakali tudi katoličani potrditev svoje Družbe sv. Vojteha. Leto prej se je v Martínu ustanovila slovaška tiskarna in Živena, kulturno društvo slovaških žen, a leta 1870 se je iz Pešte preselil v Martín tudi politični slovaški list, ki izhaja še danes. Martín je res postajal srce narodnega gibanja in duša mlade slovaške kulture. A leta 1867 sta se Dunaj in Pešta spo-

razumela za vlado nad avstrijskimi narodi. Madžarom je Dunaj na milost in nemilost izdal narode: Nemce, Rusine, Slovake, Romune, Srbe in Hrvate. Takoj nastane po Slovaški strašna tišina. Že naslednje leto začutijo Slovaki novi režim, ko jim v matično zgradbo namestijo — vojaštvo. Jeseni 1874 doseže madžarska in madžaronska gonja, da se zapro zasebne slovaške gimnazije, nakar se gonja obrne proti Matici. Vpili so, da je panslavistično gnezdo, da je politična organizacija, da je celo protislovaška, da propagira češčino itd. Hrvati so v tem času odpirali svoje vseučilišče. Ravnatelj neke zaprte slovaške gimnazije, odposlanec na slavnostnem zagrebškem zborovanju, je svoj pozdrav končal: »Sine dan, ko bomo mogli v materinskem jeziku vzgajati našo mladino za Boga, za narod in za domovino.« A drugi odposlanec je rotil Hrvat: »Dajte nam od svojega olja, kajti naše svetilke ugašajo.« Hrvati so ga razumeli in prvi, ki je poslancu stisnil roko, je bil ustanovitelj univerze, vladika Strossmayer. Leta 1875 so Matico zadušili. Toliko nad so narodnjaki polagali v Matico in toliko upali od svojih gimnazij — vse jim je zatrla organizirana zloba. Spet vse delo zaman! Spet komaj začetni uspehi končani! Ali ne bi človeka zgrabil obup, ko vedno znova začena? Zgradi novo, borno zavetje svoji besedi in zastre plamenček svoje kulture, pa mu satanska pretkanost z nečloveško hudobijo spet vse razdre in razkoplje. Majhno in edino ognjišče slovaške kulture so razkopali peštanski »kulturniki« v fevdalskih krojih. Ali bodo ubiti Slovaki začeli spet znova?!

Narod je čudna božja rastlina. Tudi slovaško drevo ni usahnilo. Martín je kljub vsemu ostal politično in kulturno središče slovaškega narodnega življenja. Vsako leto so se konec poletja zbirali tu narodnjaki na letnih občnih zborih Živene in Muzejskega društva. Edino te dve društvi sta ostali Slovakom. Katoličani so se posebej zbirali še v Trnavi ob Društvu sv. Vojteha.

Velikih dejanj ni bilo več in ne velikih nastopov. Sedaj je bil velik vsak, ki se je priznal k slovaštvu. Narodnjaki so se zarili v drobno delo in budili narod s tihimi besedami in podtalnim delom. (V drugo naprej.)

A. Dürer: Travná ruša.

POTPOSTUDENCU

EMILIJAN CEVC

Na vseh straneh se je dvignilo petelinje petje: na svislih, po gnojiščih, na strehah svinjakov, na vrtnih ograjah, ob vodnjakih — vsepovsod so stali sončni oprode, dvigali zlatozelene repe, otrešali z rožo na glavi in z rumenorjavim ovratnikom ter peli, peli kot večna piščalka vstajajočega dneva. Odgovarjali so jim škrjanci nad zaspanimi njivami, pikasti škorci po sadovnjakih in hreščave srake v smrečju. Zbudila se je žolna in voščila dobro jutro ličinkam pod lubjem, jerebice ob robu gozda so se oglásile in iz daljave se je odzvala kukavica.

Zajec pod grmom je pomežiknil in se spustil v dir, veverica se je zazibala v vejah, teliček v hlevu se je spomnil, da je lačen, ter pričel iskati s slinastim gobcem materino vime.

Pod nebom, s katerega je vzhodni veter preganjal zadnje megle, sta se znašla fant in dekle. Drug za drugega nista vedela, toda mladi veter je prepihal oba, napihnil je fantove rokave in mu zmršil lase, razvilhral je deklici krilo in ji razžaril lice, kajti veter je bil mrzel, čeprav je prihajal od sončne strani...

Dekle je bilo na hribu, pod cvetočimi kostanji, ki so razsipali v vetru rdečkaste cvetove pred njene noge, fant pa je iskal prvo sonce v dolini, ob potoku, kjer so cvetele kalužnice in so se dramile ribe, pripravljajoče se za drstenje. Samci so pričeli dobivati živahnjše barve in samice so polne iker iskale drstišč.

Voda je imela barvo žabjih oči.

To je bilo jutro mladih ljudi. Pomlad je bila tisto leto čudno lepa in topla.

Ozračje je bilo prepleteno s tisoč vezmi. Metulji so se iz silnih daljav znašli pri svojih samicah — sam Bog ve, katera skrivnostna sila jim je privedla trepetajoča telesa in previdne tipalke do željne metuljeve mladice. In kdo je razpel nevidne niti med deklico pod kostanji na bregu in med fantom ob potoku v dolini?

V mlado jutro je zvenela skrivnostna melodija rasti. Rastline so srkale življenje iz temne zemlje, ki je kakor strnjena kri, in iz sončne svetlobe, ki je kakor velikansko svetlo oko... Ptice so si znašale gnezda iz bilk in perja.

Sušilnice v sadovnjakih so še dišale po toplem dimu in po osušenem sadju; pred živobarvnimi končnicami panjev so počivale čebele, čakajoče, da s prvim soncem poletijo z bradič v cvetoči svet. Med je dišal...

V dekličinih prsih je zazvonilo, kot bi veter prevrnil droben zvonček; njegov odmev je zapel v fantovih.

Kozolec je sameval sredi travnika in kazal svoja prazna rebra jutranjemu soncu, ki je sipalo svojo belo

svetlobo na počasno vodo potoka, na srebrnkaste liste vrb, v zelena polja, na črno prst... Otroci so se igrali ob lužah in na robu gozdov. Bali so se brenčočih čmrcljev in sivih slepcev. Detelja je vžgala travnike v rdeče preproge. Po močvirju so se razživele spominčice in ga spremenile v modro jezero.

Po cesti je nekdo gnal kravo in razsekaval s krivo palico zrak. Od daleč je bila žival kot velika rumena kumara, ki gre skozi prah, toda od blizu se je kumara izpremenila v lepo, plemenito muricodolsko kravo z zalitimi bedri, z velikimi očmi, z naprej zavihanimi rogovi in s polnim rožnatim vimenom.

Proti cerkvi na hribu — imela je velik, z rdečo streho pokrit zvonik — se je vila procesija šolskih otrok, ki so se s polnimi nahrbniki odpravili na izlet. Počivali so za vsakim ovinkom in venomer izpraševali, kdaj bodo na vrhu. Učiteljica je bila debela in si je z diščim robcem brisala veseli obraz, a dekleta so se cmerila, ker so jim fantje nagajali.

Deklica izpod cvetočih kostanjev pa je zagazila v gozd. Biló ji je, kot bi se potopila v kad dišečega toplega medu. Mastna ilovica in smolnata debela smrek, popje robidovja in srobotá, vlažno listje in storži, ki so že zdavnaj izsuli svoja krilata semena, rdečkaste in sive gobe vseh prečudnih oblik, lišaj in mah, ki skriva pod svojim žametom mlade hroščke — vse ima svojo lepoto, privlačnost in vonj; vonj pomladnega gozda, vonj rasti, kipenja, cvetenja, plojenja, vlage, vonj vetra in živalskih teles, vonj razpadajočega zajca, ki je poginil ob začetku pomladi in kaže zdaj svoje ostre zobe mladim leskam, vonj lisic, ki čakajo na mladiče, vonj ptičjih gnezd, vonj mravljišča, vonj poseke in mladih kač...

Na jasi je deklica našla čredo ovac. Bele in črne, z dolgo volno in tankimi nogami. Zbrale so se na jasi, se zalezle med grmovje in robidje, blejale in iskale najboljše trave. Deklica pa je sedla na štor, privabila mladega janjca, ga pogladila po rožnatem smrčku in mu iztepla mravlje iz nakodranega, toplega kožuha. Vonj hleva se je spajal na njem z vonjem gozda. Pritisnila ga je k sebi kot otročička. Njegovo telesce je drhtelo, kot bi bilo nabito z elektriko. Na glavi so mu prav nad ušesi poganjali sivi rožički. In njegove oči so bile modre, kot bi se od rojstva hranil s samimi spominčicami.

Deklica sedaj še oditi ni mogla. Okoli nje se je gnetla vsa čreda ovac. Pokimavale so z lepimi glavami, ji lizale roke in noge, blejale in se trle druga ob drugo; deklica jim je morala s silo razrivati dolgouhe glave in volnate zadke, da se je izmotala iz gneče. »Tak umaknite se mi!« jim je govorila. Na nogah je čutila toploto njihovih teles. V nosnice jo je rezal oster vonj. Kar teči je morala: preko jase, mimo cvetočega bezga, polnega muh in hroščev, po jarku, čez pose-

kano drevo... Ovce so silile za njo, jo klicale — deklica pa je samo zamahnila z roko, se zasmejala — in jim ušla.

★

Fant je preskočil potok, se prebil skozi župnikovo živo mejo, zakrilil z rokami in hitel čez polje, skozi čarobne kroge klitja, ki jih je izžarevala zemlja. In zdelo se mu je, da je nekazen in preprost kot zelena trava in plahutajoča ptička, moder kot stoleten hrast, majhen kot seme materine dušice, lep kot jelen...

Iz gozda se mu je nekdo smejal.

Gozd je bil prepreden z zelenimi sencami in z rumenimi lisami sonca, toda videti ni bilo nikogar. Le smeh je bilo slišati, kristalen zvonki smeh, ki je v čudovitih poskokih prihitel do fantove duše.

Kdo se je smejal?

Morda nekdo davni, nepoznani? Morda duh gozda, duh zelenja, duh gozdnih senc, duh mladih dreves, brstenja...? Ta smeh slišijo samo tisti, ki se predajo stezam vetróv, ki razumejo pogovor žuželk, ki so dobri kot most, ki se ogleduje v reki, ki so veseli kot sonce, ki se kotali preko modrega neba, ali kot travnata bilka, ki bo pravkar predala vetru svoje prašnike...

In spet se je smejalo iz gozda.

★

Vlažni breg je bil poln kukavic: belih in rdečih, ki so zbirale hrano za prihodnji zarod v svojih gomoljih. Po njihovih drobnih cevkah se je prelival sok zemlje, raztopljena kovina in voda. Grozdasti cvetovi so sanjali o plodovih.

Deklica je zlezla čez jarek in nato po drugi strani v breg. Ko se je pripognila, da bi utrgala mesenordečo kukavico, so ji padli lasje ob licih kakor skrivnostno zagrinjalce, ki bi hotelo očem prikriti rdečico njenih lic. Njene gole noge v sandalah so se svetile od rose in rožnato krilo je bilo umazano od ilovice.

Tudi ona je slišala smejanje iz goščave; zdaj drobno hihitajoče se, zdaj razposajen krohot, kot bi se skratje vlačili za repe po ilnatih drčah. V gabrovih vejah sta se menila čížek in čížklja o belih muhah, ki so se zaredile v vrbah; bila sta vesela, da se je v njuni bližini naselil ptiček kraljiček, ki je bil še manjši od njiju. Strašno smešen rep da ima in gnezdo si je spletel nekje v črnem trnu.

Ej, le kaj je privedlo nočnega pavlinčka v toplem večeru po dolgih zračnih poteh do pavlinčkove samice?

Katero dobro bitje je prijelo fanta za ušesa in ga peljalo prav pod tisti breg s kukavicami, po katerem se je plazila deklica izpod kostanjev?

Zavriskal je nekje ob robu gozda, obul čevlje na golo nogó in nogavice stlačil v žep, si do kolen zavihal hlače, med zobe si pa vtaknil mlado smrekovo vejico z nežno belimi vršički, dišečo po smoli...

V bukovi krošnji so imele rumenkaste ose prilepljen svoj osir, čez stezo je lezel okrogel modrozlat govnač. Kobalil je preko korenin kakor neroden debeluhar; negnoj je cvetel.

Takrat pa je zagledal deklico. Naslonil se je pod bukev, v katero je nekdo s sekuro vsekal veliko črko K, vtaknil roke v žep in zaklical na ves glas: »Hola!« In deklica se je obrnila, kot bi se bila prestrašila nenadnega klica.

Izza velikega šopa kukavic, katerega je stiskala na prsi, so zorele njene ustnice, razprte kakor zajčje oči; v zenicah se ji je odbijala svetloba klijočega gozda. Z rahlimi šumi se je odpiralo poslednje popje.

»Gozd je lep...« je rekla deklica.

»Da — in pomlad diši. Iz studenca zveni njen klic in iz brstenja v vlažnih vejah. Daj mi roko, deklica!«

»Kako, ko pa te ne poznam?«

»O, jaz sem otrok jutranjega neba, Izidor... Ali me še nisi videla? Ko je veter nad zemljo oblake preganjal, sva se že midva lovila po Rimskih cestah. Zemlja je bila kot drobna frnikula, globoko pod nama, kakor v zvezdnatem vodnjaku...«

»Ah da! In jaz sem Breda, sestra pomladnega sonca, tovarišica teh gozdnih rebri, razpenjenih studencev in zajčje plahosti...«

»Zdaj se poznavata! Kot zdrava kal sva se izvila iz osrčja rodovitne zemlje. Najini bisagi sta polni zdravja in veselja...«

Tik nad jazbečevo sledjo, ki je peljala k studencu, je razpredla stara smreka svoje korenine; pod njimi je voda izprala precejšno vdolbino. Na drobnih koreninah, ki so visele v to votlino, se je nabrala z roso in belkastimi algami napojena ilovica, ki se je lesketala kot kapniki v podzemeljski jami. Drobni zelenkasti pajki so plezali po koreninah in pletli med njimi komaj vidne mreže.

»Pojdiva za studencem!« je rekel Izidor. »Našla bova njegov izvirek.«

»Le pojdiva!« In da bi laže hodila po strugi studenca, po globoki kamnati strugi, ob kateri so rastle smreke, sta si sezula čevlje.

»Aj, voda je mrzla!« se je zasmejala deklica.

»Pa zdrava kot bezeg.«

Hlad vode jima je skočil v telo, da sta čutila, kot bi zašla pod mrzel slap. Potem sta brodira po izpranem kamenju.

Voda se je zaganjala ob njune gležnje, se zapenila, zabrblljala in odtekla dalje. Če sta stopila v tolmun, so bili prsti na njunih nogah kot rožnate školjke, ki počivajo sredi vode in spuščajo zračne mehurčke iz svojih lupin.

Tedaj se je spomnila Breda: »Joj, pozabila sem svoje orhideje!«

Res, cvetke so ostale tam, kjer sta se bila srečala. Obležale so sredi gozdne trave, bele in mesenordeče kukavice z vodenimi stebli, ki so na lahno počila, ko jih je deklica odlomila.

»Vzela jih bova ob vrnitvi. Naj ležijo ob studencu in sanjajo o tvojih rokah.«

Izidor in Breda pa sta se dvigala po brzicah studenca.

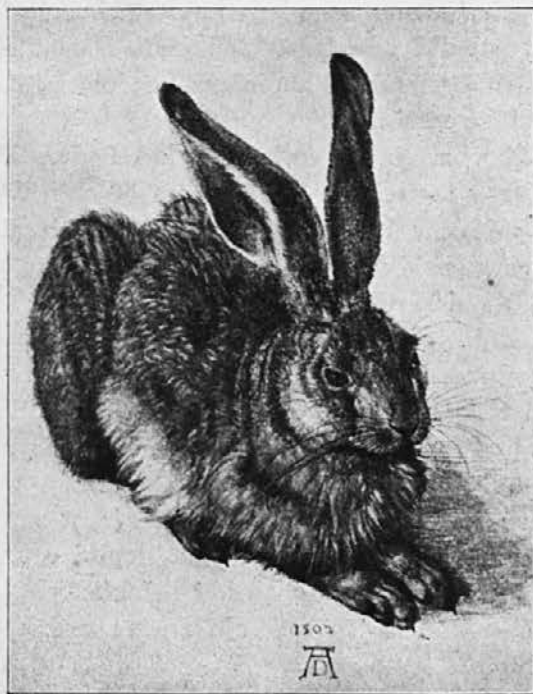
»Veš, drugod rastejo še lepše kukavice,« je rekel Izidor. »Hu, v pragozdovih! Kar po drevju rastejo, nekatere imajo tak cvet kot metulj, druge so podobne angelčkom s pikčastimi krili, tretjim se je sanjalo, da so kače, in imajo cvetove kot dolge pisane trakove, nekatere pa cvetejo, kot bi jim rdeče korce nataknil na stebela... Vseh barv so polne in strašno močno dišijo. Med njihovimi prašniki tičijo žuželke z velikimi tipalkami. Ti ne veš, kako so lepe: kot bi božja roka podarila vsakemu cvetu še zlat kamenček...«

Od vseh strani je pritekala voda v studenec. Tekla je v drobnih curkih izpod korenin, izjedala majcena koritca, kapljala od mahov in dreves.

»Poglej, bratec, kako lepe stopnice je napravila voda!«

Studenec je preskakoval rdečkastosive laporjeve pragove. Prelival se je čeznje v majhnih slapovih, ki so bili kot beli lasje gozdnega starca. Tudi breg je bil iz laporja; v kamnu pa so tičale bele školjke in polži.

»O, to je pa še od takrat, ko je bilo tukaj morje,« je vzkliknila Breda. Polžki so imeli sive hišice posute z drobnimi pičicami. Školjke so se drobile v rokah.

A. Dürer: Zajec.

Nad stopnicami je studenec napravil tolmun. Izidor in Breda sta nalomila laporjevih ploščic in delala žabice. Toda v tolmunu so bile tudi prave žabe.

»Poglej, Breda! Žabji mrest!« Izidor je dvignil iz vode prgišče sluzavega mresta, posutega s črnimi pičicami, ko sta pa pogledala proti soncu, sta v teh pičicah spoznala drobne živalce z veliko glavo in repom.

»Joj, čez nekaj dni bo tukaj vse polno paglavcev!« je poskočila deklica.

In sonce se je nagajivo igralo z njenimi očmi, da sta morala mežikati. Vodni kolobarji so spuščali na peščeno dno okrogle sence. Žabe so se poskrile med ločje, čigar listi so se s hrapavimi robovi trli med seboj, da je srebrnkasto šumelo.

»Te pragove bova krstila za Niagaro,« je rekel Izidor.

»Da! Kar poglej, kako so visoki... Voda kar bobni in pene frčijo do neba... Pazi, padel boš v prepad. Onkraj njih se voda izliva v ogromno jezero, po katerem plavajo parniki... V goščavi čepijo Indijanci.«

Toda voda je tekla naprej, drvela je v dolino, do močvirnatih travnikov, kjer se izpremeni v leno vodo, ki v velikih kolenih reže travnike, do barvastih kamenčkov ob potoku tam spodaj...

Po kolovozu, ki je vodil čez potok, se je iz gozda prizibal blaten voz. Voznik v težkih škornjih je držal konja za uzdo in ga speljal po drsečih kolesnicah.

»No, kam pa vidva? Ali ribe lovita?« se je smejal voznik.

»Ho!« je zavpil nad konjem in spet zgrabil za uzdo.

Od živali se je kadilo. Ko je voz zapeljal čez studenec, se je voda za trenutek skalila, pa se je takoj spet očistila in bistra kakor prej oblila žabe v tolmunu. Za konjem je ostal prijeten, topel vonj.

Toda Breda je imela nesrečo. Na spolzkem laporju ji je spodrsnilo, da je padla in si potolkla koleno, pa še krilo si je zmočila.

»Ubožica!« je rekel Izidor, ko ji je pomagal vstati.

»Ah, saj ni nič hudega!« se je smejala. Toda peklo jo je le.

Pa je morala sestiti na skalo. Izidor ji je izpral blatno koleno in poiskal velik trpotčev list. Iz drobnih prask ji je prikukala rdeča kri.

»O, uboga deklica!«

Majčkeni rdeči studenčki so ji tekli po nogi, kar niso se hoteli ustaviti. In Breda je morala sedeti pri miru, da ji je Izidor na obtolčeno koleno zavezal trpotčev list z velikim modrim robcem.

Da bi deklica nič več ne padla, sta se prijela za róke. Izidor je prijel Bredo za levo, ona njega za desno roko, v prostih pa sta nosila čevlje. Ponekod sta se morala globoko skloniti, kajti drevje in grmovje se je sklanjalo tik do studenca. Včasih sta morala celo

kobaliti čez mokra debla. Čutila sta toploto, ki se je prelivala skozi njune dlani.

Toda struga je postala tako strma, da nista mogla več po njej naprej. Vrhu vsega je bila še z mahom porasla, da je silno drselo. Morala sta torej na breg in po bregu navzgor. Bukve in smreke so se smejale, ko sta se mučila po spolzki zemlji, ki se jima je v velikih grudah usipala izpod nog. Lovila sta se s prsti za korenine in mlado šibje.

»Oh!« si je oddahnila deklica, ko sta prišla na vrh hriba. Popravila si je lase in si očistila dlani, ki so bile umazane od prsti. Težko je dihala in mlade prsi so ji razganjale životec.

Izidor se ji je smejal. Bila je kakor lepa živalca, utrujena od beganja po gozdu, na pol v senci — na pol v soncu stoječa, z lesketajočimi se lasmi in z mokrimi nogami. Okoli levega kolena se ji je ovijal moker robec, izpod katerega je gledal trpotčev list. In ko ga je Breda videla tako razigranega z razmršenimi lasmi, z razpeto srajco in s privihanimi hlačami, da je bil kakor izgubljen cigan, se je morala tudi ona smejati.

»Deklica, lepa si kakor pomlad!«

»In ti ko razpenjen studenec!«

»Ha, ha, ha...!« se je udaril Izidor po kolenih in z njim se je smejala Breda. Kot žvrgoleča piščalka iz muževne vrbe. Ptiki v vejah so se splašili in sfrfotali v vrhe dreves.

Pet korakov od njiju se je studenec prisvetil izpod skale, po kateri je sivi jetrnjak gojil svoje trose. Curljalo, klokotalo, kapljalo, zvonilo je po skali. Tik zraven izvira je napihnjeni repinec razpel svoje liste. Stebla in žile je rdečkasto pobarval in kobilice so poskakovale po njegovih velikih zelenih plahtah.

Deklica se je sklonila k vodi in pila.

»Daj še meni piti!« je zaprosil Izidor.

Pokleknil je k studencu in sestra je zajela mrzle vodé s prgiščem; teklo ji je med prsti in čez dlan. Izidor je nastavljal usta k njenemu mezincu. Kozarec je bil topel in je dišal po prsti in listju, pijača pa mrzla. Sonce, ki se je dvignilo nad smreke, jima je posvetilo v hrbet, njegovi žarki so se zlili v studenec, da so se kamenčki posrebrili. Od tam so se odbili v njene oči in prižgali v njih drobne lučke.

Dekličine ustnice so imele obliko srcá; prav kakor tisto srce na starih poslikanih zibelkah. Če jih je razprla, so se pokazali beli zobje kakor koščica v počeni češnj. Radovedno so pričakovale vzbočene obrvi, kdaj se bodo zaprle oči.

Deklica je lovila njegov pogled kakor metuljček, ki leta ob luči. Vedno bliže so si prihajale oči... Njeni lasje so dišali po orhidejah. Ko so se ustnice dotaknile druga drugih, kakor dva listka na veji, ki ju za trenutek združi nagajiv veter, so se jima oči same zaprle.

Izidor je čutil vročino, ki je žgala Bredina lica, in čutil je biti svoje in dekličino srce.

Studenec pa je nemoteno drvel preko mahovitih skal in nad njim sta se lovila dva kačja pastirja.

Takrat so šolarčki, ki so šli na izlet, že zdavnaj prispeli do cerkvice na hribu. Skrili so se v senco in glodali svoj kruh in jabolka. Otroci so se iz sence gozdov preselili k potoku in hiteli postavljati mlinčke, spuščati ladjice in loviti ribice. Nekdo je jokal, ker ga je ugriznil rak v palec. Po ribnikih so se vozili s čolnom in plašili divje race v bičju. Nebo se je zrcalilo v vodah.

★

»Lačna sem,« je rekla Breda.

»Jaz tudi,« je rekel Izidor.

»Ah, čakaj! Imam še košček kruha.« Iz žepa v predpasniku je privlekla košček kruha, toda takoj je žalostno povedala: »Pa sem že vsega obgrizla.«

Na kruhku so se poznali odtiski njenih zob. Toda bil je topel in sladak kot medeno testo. Drobtinice, ki so padale iz njenega naročja, so hitele pobirati mravlje.

Tedaj pa je Izidor poskočil. »Ostani tukaj, deklica moja! Takoj se bom vrnil.«

Tekel je skozi gozd, preskočil plot... Onkraj gozda je bila velika kmetija. Po valoviti rebri so se sončile njive, v ograjenem pašniku so žvenkljale krave; plevce po poljih so hitele ruvati plevel, hlapec je premetaval plug za skednjem, psi so se zaganjali na dolgih verigah v vsakega prišleca...

Tam okoli cvete že pomladanski encijan ob robovih poti. Preko gozdov se vidi po vsej dolini in sonce sveti cel dan na domačiji vrh hriba. Ob poti stoji rdeč križ

A. Dürer: Veverici.

z razpetim Bogom. Dekleta spletejo Zveličarju vsako soboto nov venec iz rož in smrečja.

Ko se je Izidor vrnil k Bredi, je nosil v rokah veliko skledo kislega mleka, dve leseni žlici in velik krajec črnega kruha. Deklica je sedela pod smreko in v njenem naročju sta sedeli dve veverici, ena rjava, druga črna, obe z razčesanimi čopki nad ušesci.

»Pssst!« je položila roko na usta. Drobila je kos kruha in ga dajala vevericama. Držali sta ga s prednjima tačkama, sedeli na repku in ga glodali. Fant pa je položil skledo v mah, legel na trebuh, sunil noge v zrak, se naslonil na komolce in gledal Brede, ki se je igrala z vevericama.

»Zdaj pa nimam ničesar več!« Veverici sta še enkrat zaplesali okoli nje in izginili v smrekovih vejah.

»Kaj si pa sedaj prinesel?« se je smejala in stekla k njemu.

»Latvico zdravja! Tole mleko kar hrusta med zobmi. Na kmetiji tamle zgoraj ga zmeraj hranijo zame! Res!«

Smetana je bila pol prsta debela in vsa žametna. Ponekod se je zaradi tresenja razklala, da je bila kakor z moko potresena skorja svežega kruha.

Pa sta zajela.

Mleko je bilo gosto kakor maslo in se je treslo kot žolica. Če je žlica zajela pregloboko, je v jamico pričurljala zelenkasta sirotka. Od kruha so padale v skledo črne drobtine, kot bi sedale muhe na sneg.

Od slasti so se jima razlezle ustnice. Žlica je s kislim mlekom zaznamovala pot preko njunih nog in obleke, še po bradi in ustnicah.

Ko se je prikazalo rumeno dno sklede, komaj prekrito s sirotko in porisano s temnorjavimi vijugami in pikami, sta zadnjikrat obliznila žlici, ju vrgla v skledo in obrisala usta... Kaj bi? Skočila sta pokonci, stekla čez mah, se lovila po jarkih, po gozdu, po hribu med drevesi in šibjem, po kolovozu... se oprijemala drevja in trave, ker jima je drselo, padala in zopet vstajala, dokler se nista upehala in začutila biti srce pod brado.

Oj, sestra je bila radostna. V lase se ji je zapletlo rumeno ptičje peresce in v lice je bila zardela kot šipkov cvet. Tudi Izidor je prekipeval od veselja; obraz mu je bil rdeč kot šipkov plod.

Nato sta se prijela za roke, se nagnila čisto nazaj, da sta obraza gledala v nebo, pa sta zapela in zaplesala kot triletni otroci:

Ringa ringa raja,
Breda pa nagaja,
Izidor pa pleše,
da se hiša trese...«

Potem se jima je začelo vrteti v glavi. Zakrilila sta z rokami in padla v mah... Breda je zamežala, Izidor

pa je sedel na kamen in občudoval vrtinec dreves, ki so se zvrtnčila iz neba, se sklonila nad njiju, pa se spet dvignila... Oblaki so se vrteli v pijanih krogih, sonce je nihalo kot nihalo pri uri in zemlja se je zibala kot morje... In Breda in Izidor sta skozi priprte oči ogledovala prečudni ples predmetov...

Za gozdom je zavriskal pastir in Izidor mu je na vso sapo odvrnil. Sproščen krik je odjeknil med drevjem, planil čez travnike, se spustil v dolino za studentem, se dvignil pod nebo in oznanil svetu, da je sonce prešlo poldan. Sence so se spet pričele daljšati... Veter se je spuščal s planin, kjer se je topil poslednji sneg...

NEČAKINJI

TONE ČOKAN

Zamišljen sedim v ótemni sobi in ti — s kapučko na glavi in z rudarsko svetilko v roki — Bog vedi, kje si jo staknila — prikoracaš v sobo. Kakor škrateljček se mi zdiš.

»Striček, vidiš lučko?«

Otrok moj, gledam te in v soju tvoje plahe, nesvetle luči se mi začno kakor fantomi bližati in odmikati nestvori našega časa v vsej svoji podli bednosti, tako mračni, da je v njih utonila svetlost mladih vzorov. Kakor bo tebi nekoč splahnela lepa vera, da ti sveti Miklavž iz nebes napolni pehar z darovi, tako je, otrok moj, v meni kar nekam izginila vera v samega sebe in z njo vera v ljudi.

Rad bi bil majhen, kakor si ti, in še manjši — kot škrateljček v gozdu, ki se brezskrbno na cvetu pozibava in smehlja pod listom vedri.

Tako majhen bi rad bil v teh dneh, ko je žeja po Bogu dobila tako strahotno obliko.

A. Dürer: Roke.

GOSPOSKI HLAPEC

IVAN ZOREC

NADALJNI SPOMINI KOTARJEVEGA NANETA

19. Politika

Dasi sem imel zmerom knjigo ali časnik v roki in se ves goreč zanimal za vse, kar se godi po širnem, zlasti po slovenskem svetu, v javnost vendar nisem tiščal; odkar pa sem na svoje oči in na svoja ušesa spoznal, kako se naša kri izceja iz našega narodnega telesa, me je bolj in bolj poniglavilo grenko otožje.

»Kaj bo s Slovenci?« sem umoval iz rodoljubnega mladega srca. »Kakor ne bi bilo že zadosti, da nas vlada in tujstvo mrtvičita in spodjedata na vseh straneh, se tudi sami spodrezujemo in zametujemo.«

To sem včasih potožil tudi kakemu znancu, pa ni bil nihče tak črnogledec kakor jaz.

»Kaj bi jokali za uskoki?« je zaničljivo odmahnil ta, oni. »Odpada samo, kar je slabo, ničvredno; zdravo ostane.«

»Kaj se vam ne zdi, da vsega tega ne bi bilo, če bi tisti, ki si lastijo pravico političnega prvenstva in vodstva, vsi lepo posnemali čudovitega Kreka in se ne bi preklali le za neke meglene, iz tujine med nas presajene ‚nazore‘?«

»Po nazorih se družimo in se ločimo, po nazorih tudi delamo,« me je zavračal. »Brez nazorov ne bi bilo nič. To vé tudi Krek.«

»Ko vsaj strank ne bi bilo,« sem se moral vdajati. »Njihovo rvanje mi je zoprno.«

»Na videz je to morda zlo, ampak potrebno zlo. Tudi brez strank, po nazorih urejenih strank, ne bi bilo nič.«

»Tržaški Slovenci so samo ena stranka, narodna stranka.«

»Ker so majhni in po svoji moči še slabi; ko jih bo več in ko postanejo močnejši, se tudi ti razcepijo na dvoje, troje.«

Še nikoli me ni bila misel, vsaj do takrat ne, da bi se kakor koli očitno razobešal in se vsiljivo rinil kam v ospredje; zdaj sem iz vsega srcá čutil, da moram s svojim mladostnim ognjem na plano, ven iz mirnega kotička.

Začel sem hoditi na slovenske politične shode. Ondi sta me lepo greli velika gorečnost govornikov in čudovita navdušenost poslušalcev. Govoriti je smel vsakdo. Tako so me z govorniškega odra sicer dostikrat udarjale prostodušne in prav plehke rečenice iz besedišča kričavih demagogov, poslušalcev so se pa le močno prijemale vseh.

»In to je poglavitno,« sem se jim prizanesljivo smehljaj. »Na vročih tržaških tleh se ljudje dado ne-

mara le tako prebujati za slovenstvo. Ko bi le vsi, prav vsi prihajali.«

Ob tem sem se posebno spominjal butca vratarja, dolenske vdove in strica Damijana.

Voditelji sami, dr. Rybař, dr. Gregorin, dr. Wilfan, dr. Slavik, Matko Mandić in še nekateri drugi, niso dosti opletali s publicami, čisto stvarni so bili in odgovornosti so se zavedali vsi, za korito se ni rval nihče.

Pogledal sem še za kulise društev, pa tudi ondi sem povsod opazil veliko navdušenje in dosti dosti bobnečih rečenic. In pridna so bila vsa društva. A močno so se razlikovala od podobnih društev po Kranjskem in Štajerskem: nobeno ni gojilo pijanstva. Društvene veselice so bile spodobne, brez tepeža in pobojev, bile so zgolj domoljubni sestanki zavednih Slovencev.

Tako jim tudi vlada, ki jih ni rada gledala, ni mogla zopraviti; Italijani sami takisto niso nagajali, le prezirali so nas. Če pa so se kdaj le spozabili, da bi nas kakor koli izzivali, smo jim po več dni vračali s hrupnimi demonstracijami. Vselej so se previdno poskrili, le včasih so se nam v varstvu policije upali pokazati. V Trstu je živel in domačinom kruh odjedalo sedemdeset tisoč »regnicolov« — italijanskih državljanov. Te so zbirali in jih zoper nas tirali s politično pesmijo

»Va fori, straniero...«

Tako predrznost smo jim res upravičeno vračali z enako popevko:

»Ven z njimi, ven z njimi,
nočemo jih več...«

in jih bunkali in podili kljub policijskemu varstvu.

Tistih demonstracij se danes spominjam s treznejšimi mislimi, tačas sem se jih pa pridno udeleževal, ker sem vedel, da so vzgojne za malodušne in spodbudne za trdne Slovence.

Tudi mene se je lotevala velika narodnostna zagrizenost, kakršne prej nisem poznal.

20. Važen dogodek

Marsikaj se je spremenilo, ko je avstrijska vlada, bolj nerada ko rada, uzakonila splošno in enako volivno pravico. Zdaj je veljalo pokazati, koliko je koga. Med avstrijskimi narodi je završala tekma, kdo se bo bolj pripravil, da se pokaže v čim večji moči.

Tudi med uradniki, ki jim je politika kolikor toliko še prizanašala, je zgomazelo neko vznemirjenje in jih sfanatiziralo. Česar prej splošno ni bilo opaziti, se je začelo kazati zdaj: vsak je postal hud in goreč narodnjak. Kar pisano smo se gledali in si po malem že tudi nagajali. Slovencem v ravnateljstvu, kolikor jih je pač bilo, je precčej tenka pela, huje, še dosti huje je bilo na progi, kjer so bili Slovenci številnejši;

odrivanja in krivičnega ravnanja z njimi ni bilo ne konca ne kraja.

V našem oddelku se to ni preveč poznalo. Pametni načelnik je zavrl vsak prevelik zalet. S tem pa se »zgoraj« ni prikupil, prej zameril. Kmalu je bilo vidno, da mu krepela letijo pod noge. In dali so mu čutiti, da bi na njegovem mestu radi imeli drugega.

Uradnikov niso namreč premetavali kar tako, nikogar niso premestili ali upokojili naskrivaj ali kar čez noč.

Po navadi so uradnika pred nameravano premeštitvijo vprašali po njegovih željah in so te, če je bilo le mogoče, tudi pošteno upoštevali.

Upokojitev je bila, je in zmerom bo zadnje dejanje drame v uradnikovem življenju.

Gospokemu hlapcu se službena leta dopolnijo in moči usušijo, pa ga odrinejo, da napravi prostor drugim; tega se po navadi otepa skoraj vsak; noče in noče priznati, da so mlajši za njim, misli le, da je nenadomestljiv in da se vse delo, če se prav on ne bo več mazal s pisarniško tinto, onemoglo ustavi, svet pa zdrkne s tečajev.

Za takega starega sitneža je upokojitev res bridka; siromak ne vé, kaj bi počel; od brezdolja zbolí in umrje od sitnosti in žalosti.

Drugega upokojijo, če spoznajo, da ni poraben za službo, ki jo ima Bog si ga vedi zakaj; taki upokojenci so še nadalje veleblagorodni troti; godi se jim prav dobro, živijo dolgo in kakor božji volek na soncu.

Še drugega upokojijo, ker sam hoče tako: sit je gosposkega hlapčevanja ali pa se čuti kakor koli užaljenega. —

Našega načelnika so užalili in se je možko odločil za upokojitev.

Prihodnji mesec so mu ustavili aktivne in nakazali pokojninske prejeme.

Za upokojitev ni bilo nikomur treba vlagati nobenih listin; vsi podatki vsakega posameznega uslužbenca so bili zapisani in na pravem mestu zmerom razvidno shranjeni že od prvega dne njegove službe; tudi na odmero in izplačevanje pokojnine ni nihče čakal.

Na poslovilni dan nas je povabil v večjo sobano in se s kratkimi besedami poslovil.

Zapomnil sem si, kako je poudarjal, da pravi uradnik ni le tisti, ki pridno opravlja svoje vsakdanje delo, marveč tisti, ki se venomer uči in spopolnjuje; tudi svojih kulturnih potreb in dolžnosti umen uradnik, ki je kaj vreden, ne sme zanemarjati.

Nazadnje se je zahvalil za tovariško sodelovanje, želel vsem zdravja in sreče in hripavo dejal: »Videli se najbrž ne bomo nikoli več — Bog vas obvaruj!«

V imenu vseh se mu je najstarejši izmed nas lepo zahvalil za ljubeznivo in očetovsko dobrohotnost in pravično ravnanje, pa dosti ni mogel, tudi njemu se je glas zlomil od ginjenosti. (V drugo naprej.)

P I S A N O P O L J E

DUBROVNIŠKA ŽITNICA – MUZEJ

K. DOBIDA

Opovem postanku mesta Dubrovnika nam manjkajo zanesljivi podatki. Zgodovinarji menijo, da so ga ustanovili za časa preseljevanja narodov begunci iz razrušenih obmorskih mest južne Dalmacije, zlasti iz nekdanje stare grške naselbine Epidavrosa, današnjega Cavtata, ki leži nekaj južneje ob morju. Gotovo je, da so si ti prvi naseljenci zaradi nevarnih časov in boljše obrambe izbrali najvarnejše prebivališče na skalnih otočjih in grebenih, ki so bili od strmega pobočja hriba Sv. Sergija (Srdja) ločeni samo z ozkim in plitvim morskim rokavom. Ko se je mesto začelo širiti, so prebivalci zasuli ta ozki preliv, nad katerim se danes sprehajajo dubrovniški meščani po slovitim in res gosposkem »stradunu«. Ker je bilo mesto sezidano prav na robu hribovite obale in s svojimi visokimi skalnimi stenami štrlelo iz morskih valov, ga niso zaman nazivali »kamnitna ladja«, privezana ob kraške skale.

Dubrovnik se je naglo razvijal, toda že od vsega početka so meščani najskrbneje bdeli in varovali svobodo. Zaradi državnega sestava, ki je izročil vso oblast in pravico peščici izbranih meščanov, se v Dubrovniku ni mogel nikdar razviti individualizem. Država je bila vsem najvišji cilj, javni blagor pa največja zapoved. Zgodovina Dubrovnika je zgodovina delavnih, varčnih, svobodoljubnih meščanov, ki so ljubosumno pazili na svoje pravice, hoteli vselej sami odločiti o usodi mesta — države, pri tem vodili obrt, pluli po vseh morjih tedanjega sveta, trgovali in sklepali zveze na vse kraje. Poglavitna skrb jim je bila, da se izognejo vojnim zapletljajem, saj so jih obdajali na vseh mejah nemirni in gospostva željni sosede. Zato so Dubrovničani obdali mesto s silnim obzidjem, ki naj bi varovalo premoženje in življenje meščanov. Obzidje se je ohranilo do danes nedotaknjeno in priča o nekdanji moči in pomenu te male republike.

Morda zaradi grozečih vojsk in z njimi združene možnosti obleganja mesta, bolj verjetno pa zaradi strahu pred lakoto, so mestni gospodarji morali poskrbeti za žitnice. Zaradi negotovih časov in slabih prometnih zvez, ki so jih ogrožale stalne vojske in morski razbojniki, je bilo treba misliti na večje zaloge živeča za prebivalstvo, ki se je konec štirinajstega veka začelo močno množiti. Že davno prej so bila v Dubrovniku na raznih krajih posebna javna skladišča za žito in druge pridelke, toda kmalu so postala pretesna. Zato je dne 21. januarja 1410 mali svet (malo vijeće) sklenil, da se ustanovi nova državna žitnica in se v ta namen izsekajo v kamen globoke jame. Ta sklep (»de reperienda unum magistrum a faciendo fossas ad tenendum blada«) so izvršili še isto leto in v južnem delu mesta, precej visoko v bregu, že blizu mestnega obzidja, izpod trdnjave Sv. Marije, izsekali v kamen vrsto globokih jam v obliki vodnjakov za shranjevanje žita. Nad temi jamami so zazidali visoko in trdno, sprva pritlično, kasneje pa trinadstropno skladiščno poslopje, ki so ga ljudje imenovali po jamah samih »Rupe«. To ime se je ohranilo do danes. (Zgodovinski podatki so posneti iz ugotovitev univ. prof. J. Tadića.)

Delo, ki je bilo težavno in je zahtevalo velike zmožnosti, so zaupali magistru Antonu Manfei iz Trana v Apuliji in njegovemu sinu. Poslopje skladišča samo je bilo sezidano nekaj kasneje, monumentalna, še dandanašnji ohranjena

vrata, okrašena s kamnitim kipom zavetnika dubrovnike republike, sv. Blaža (Vlaha), so bila pa narejena leta 1590. Prvotno so bila vrata precej višje v posebnem prizidku. Po silnem potresu leta 1667, ki je razdejal velik del mesta, zlasti domala vse stavbe v nižjih legah, in razrušil tudi večino javnih poslopij, so zaradi varnosti tretje nadstropje podrli, vso stavbo pa z železnimi vezmi utrdili. Takrat so tudi v nadstropjih položili lesene grede stropov na posebne kamnitne konzole, ki so jih pritrdili v zid pod stropom, namesto da bi bili vzdali tramove naravnost v zid. Rupe so za prvotne namene uporabljali dolga stoletja, vse odkar so bile sezidane pa do francoske okupacije leta 1806. Tedaj so stavbo, ki je bila državna last, zasedli francoski vojaki in jo uporabili za shranjevanje živil in raznega vojaškega blaga. Pri tem je ostalo tudi med avstrijsko okupacijo od leta 1814 do 1918, ko je bilo poslopje v vojaških rokah. Po končani svetovni vojni leta 1918 so v Rupah prenočevali vojaki avstroogrške vojske, ki so se vračali iz Albanije. Leta 1929 je dubrovnika občina zamenjala neka svoja posestva in poslopja za različne vojaške nepremičnine, ki vojski niso bile več potrebne. Takrat so tudi Rupe prešle v last mesta Dubrovnika. Leta 1958, ko je bil župan g. Rugjero Bracanović, so Rupe po prizadevanju in na pobudo dubrovnikega meščana g. kapitana Antuna Kurajice očistili, restavrirali in, kolikor se je dalo, spravili v prvotno obliko. Hkrati je bilo to starodavno zgodovinsko poslopje preurejeno na občinske stroške v muzej. Iz zgornjih prostorov Rup se nudi očem očarljiv pogled po mestu. Sredi morja s korci kritih streh, nad katere štrle dimniki najbolj čudnih oblik, se vrsté sloki zvoniki, čisto spredaj zvonik frančiškanske cerkve. Zdadaj se strmo dviga golo kraško pobočje Srdja, ob strani pa je videti mogočno trdnjavo sv. Lovrenca, ki se iznad prepadnih skalnih sten navpično dviga iz morskih valov.

Takih žitnic je le malo še ohranjenih po vsej Evropi. Izmed najbolj znanih je podobno žitno skladišče na Malti, podobne silne shrambe je mogoče videti tudi še v papeškem Angelskem gradu v Rimu, ki pa so služile za shranjevanje olja.

V pritličju nekdanje žitnice, današnjega muzeja, je v treh vrstah po pet globoko v skalnata tla izdolbenih jam, ki so podobne vodnjakom. Zdadaj so te globoke jame električno razsvetljene in seveda primerno ograjene, da se ne zgodi nesreča. Te jame, ki služijo za skladišča in imajo obliko valjev, so popolnoma suhe, ker so vsekane v živo skalo; iz previdnosti pa so njihove stene še ometali s posebnim ometom, ki naj bi varoval vsebino pred vlago. Ob vsakem skladišču (hambarju) je na zidu pritrjena kamnitna plošča, ki nosi vrezano črko, s katerimi so posamezne jame označili, zraven pa rimsko številko, ki kaže, koliko žita gre v tisti hambar. Povprečno drži vsak teh hambarjev približno tisoč starov (1 star = 98.4 litra), tako da je bilo mogoče samó v teh 15 podzemskih jamah vskladiščiti približno 1,500.000 litrov žita, to je okrog 150 vagonov, kar je bilo za razmeroma maloštevilno prebivalstvo več ko dovolj. Hambarji so zgoraj zaprti s kvadratično ploščo, ki zapira razmeroma majhno odprtino, skozi katero so se spuščali delavci, kadar so shrambe popravljali ali kadar so imeli opravka z dviganjem žita. Nad vsako odprtino je na stropu premičen kamen z železnim obročem, kjer je bil pritrjen škripec, s katerim so dvigali žito iz jame. Za sušenje in prezračevanje žita so bila določena najbrž zgornja nadstropja, kamor so nosili iz pritličja žito, da so ga tam razprostirali po tleh in ga nato skozi posebne vdolbine v vzhodnem in zapadnem zidu poslopja spet spuščali v pritličje. Celotno

poslopje Rup je zunaj in znotraj sezidano in neometanega obsekanega kamna; pritličje je vse obokano, zgoraj pa slone stropi na dveh vrstah močnih četverooglatih slopov, ki so od velikega potresa med seboj povezani z železnimi palicami. Notranjost je zelo zračna in svetla, ker so sicer močno zamrežena okna dovolj velika. Vsa stavba je izredno trpežno zidana, ker je bila pač namenjena za stoletno uporabo. Do danes se je ohranila res v dobrem stanju.

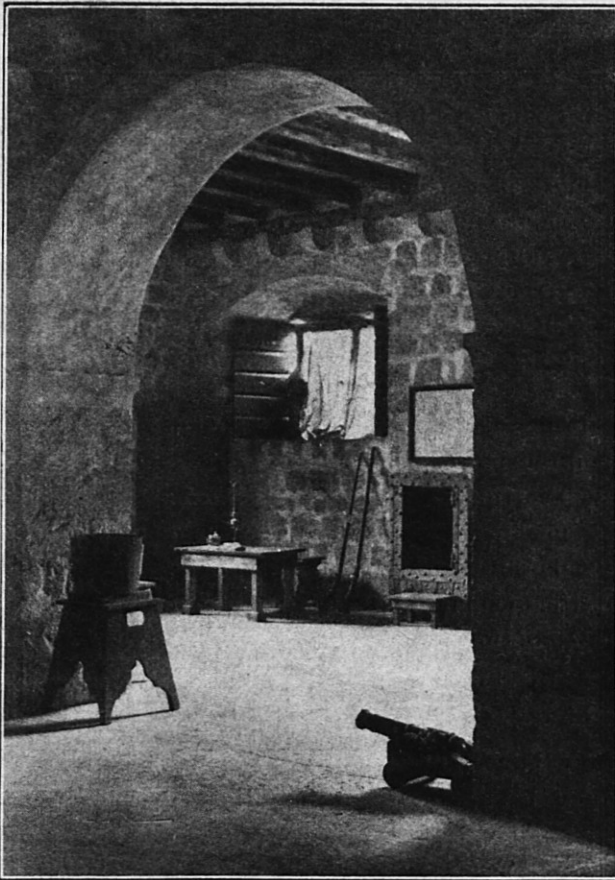
Iz Rup so v republikanskih časih ob potrebi prenašali žito v posebno državno skladišče, ki se je imenovalo fundik (po italijanskem: fondaco), kjer je dubrovnika država prodajala meščanom različno blago, zlasti živež. V fundiku so prodajali žito ljudstvu po zelo nizkih cenah, ki so bile posebno ob lakoti ali sicer ob pomanjkanju celó nižje od nakupnih cen. To razliko oziroma izgubo je plačevala država. Pri prodaji žita je moral biti zaradi nadzorstva vselej navzoč vsaj po en plemič, član vlastelinske družine, in uradni pisar. — V muzeju je shranjenih več priprav za merjenje in tehtanje žita, med njimi zelo stare turške tehtnice (kantari), pa tudi mehovi in lepo tkane kmetske žitne vreče, ki so jih tovorili mezgi. Zanimive so iz protja splečene košare, podobne podolgovatim, na koncu ošiljenim jerbasom, v katerih so prenašali žito po skladišču in ki so v Dubrovniku deloma še danes v rabi.

Dubrovnika republika je morala vse žito — razen neznatnih količin, kar so ga pridelali maloštevilni podložni kmetje — uvažati iz tujine. Dovažala je žito zlasti iz Sicilije, pa tudi iz Apulije in Jakinske Marke, pa tudi iz Albanije in od početka šestnajstega veka tudi iz vzhodne Grčije. Iz mestnega pristanišča so ga nato težaki prenašali v Rupe. Ob velikem pomanjkanju so plule dubrovnike ladje nakupovat žito celó na Francosko, pa tudi v Sirijo in Egipt. Večina žita je prihajala v Dubrovnik na domačih ladjah. Kakšne so bile te dubrovnike karake v začetku petnajstega veka, kaže preprosta barvna risba na nekem svodu v prvem nadstropju Rup. Najbrž je tam neki mornar hotel na ta način »ovekovečiti« svojo ladjo, kar se mu je tudi res posrečilo. Razen te je tam z rdečo barvo na stenah narisanih še nekaj ladij iz iste dobe.

Iz dubrovnike zgodovine vemo, da se je večkrat pojavilo pomanjkanje živeža na ozemlju republike. Zlasti omenjajo kot lačna leta: 1272, 1292-3, 1312, 1319, 1502-3, 1537 do

Pogled iz muzeja Rupe na Dubrovnik.

Iz dubrovniškega muzeja Rupe: v II. nadstropju.

1540, 1549 in 1798. Zaradi dobro urejene žitnice vendar tudi v teh letih prebivalstvo ni ostalo brez kruha. Sicer pa so bile razen tega žitnega skladišča še na drugih krajih dubrovniške republike manjše žitnice. Tako je senat leta 1526 sklenil, da se tudi v Stonu napravijo jame za shranjevanje žita.

Žito so mleli v Dubrovniku razen zasebnih tudi državni vodni mlini. Taki mlini so bili v Rijeki Dubrovački, zlasti pa v Mlinih v župi južno od Dubrovnika, kjer še danes obratuje več starih mlinov na vodo. Tudi pri izvirih reke Ljute v Konavljju, prav tako v Trstenem in v Stonu so bili vodni mlini za žito; nekateri od njih meljejo še danes. Razen teh vodnih mlinov so uporabljali za mletje žravnje (žrvnje), mline na roko, kakršne so poznali do nedavnega tudi naši kmetski predniki. Na okroglem ploščatem kamnu, ki je nepremičen, je položen enako velik kamen, ki ga lahko vrtiliš okrog njegove osi. Tako meljejo kmetje s temi starinskimi preprostimi žrvnji še danes ponekod v dubrovniški okolici žito, in sicer sučejo kamne kar z roko. Nekaj takih žrvnjev so našli v hambarju E, ko so ga čistili. Najbrž so se jih posluževali uslužbenci Rup, da so preizkušali kakovost žita in pa, da so si mleli moko za lastno porabo. V minulih časih so pekli Dubrovničani kruh iz ječmena, sirka, prosa in pšenice.

Razen navedenih predmetov so v pritličju in po nadstropjih današnjega muzeja razpostavljeni še mnogi drugi predmeti, ki sicer nimajo neposrednega stika s prvotnim namenom, kateremu so služile Rupe, vendar pa predstavljajo zanimive predmete, ki so se ohranili iz davnine. Tako je razstavljenih več primerkov starinskega kmetijskega orodja,

plugi, jarmi za vole, sedla za mezge, stare svetilke in drugo. Prav zanimivi so tudi mornarski in pomorski predmeti, zlasti navtični instrumenti, zemljevidi, slike starih ladij, možnarji in druge broderske priprave. Zbrano je tam tudi orodje raznih rokodelcev, tako med drugim zanimiva zbirka kopit in drugih priprav za izdelovanje »papuče« (lahnih domačih čevljev). To prastaro obrt je današnja industrializacija že skoraj popolnoma uničila. Zanimiva je zbirka grbov domačih vlastelinskih družin, ki so vladale mesto in državo. Precej je tudi predmetov iz rimske in celó grške dobe, ki so bili potegnjeni z morskoga dna, med njimi razne, popolnoma s školjkami pokrite, značilno ošiljene, sloke amfore (vrči) za olje in vino. Po nedavnem sklepu občinskega sveta bo v Rupah razstavljen tudi arheološki material, kolikor ga hrani dubrovniška občina. Tako bo do sedanjim zbirkam pridružen še lapidarij, zbog česar bo muzej še bolj zanimiv.

V drugem nadstropju je zlasti vredna pozornosti popolnoma opremljena in v nekdanji obliki postavljena starinska meščanska kuhinja, kakršnih še danes mnogo nahajamo po Dubrovniku in drugih okoliških mestih. Zbrali so mnogo starinskih posod, bakrenih kotličev, steklenine, prekomorskega porcelana in kuhinjskega orodja, postavili ognjišče (kamin), kakršnih najdemo dovolj še v večini nekdanjih dubrovniških hiš, ne manjka tudi kamnitni, v steno vzdani umivalnik in starinsko pohištvo, ki so ga zbrali po raznih gospodinjstvih.

Novi dubrovniški muzej, ki je odprt komaj dve leti, je že v tem kratkem času dokazal svojo upravičenost in zmožnost obstanka. Seveda je bilo treba za to tako idealnega moža, kakor je ravno upokojeni kapitan g. Antun Kurajica, ki se je ves in s tako nesebično vnemo posvetil muzeju, da je le-ta v današnji obliki docela njegovo delo in njegova zasluga. Če bo našel ta zgledni dubrovniški domoljub še kaj sodelavcev in podpornikov, bodo častitljive Rupe lahko postale ne le eden najzanimivejših, temveč tudi najbogatejših kulturnozgodovinskih muzejev vse države, ki bo pričal o visoki stopnji civilizacije in socialnega reda v starem Dubrovniku, katerega poznamo po navadi le kot zibelko hrvatskega lepega slovstva in kulture sploh.

ČLOVEK IN NJEGOVA PISAVA

DR. A. TRSTENJAK

Človek je čudno zanimivo bitje, uganka je, ki jo na vseh koncih rešujejo; svinga, ki ji izjavljajo skrivnost za skrivnostjo. Bolj ko se skriva za tajnimi znamenji, več poti nam odpira v svojo notranjost. Med temi je zlasti tudi pisava. Grafologija ali nauk o človeški pisavi je v svojih praktičnih poljudnih zametkih tako stara kakor pisava sama. Pisava je bila človeku od nekdaj nekaj skrivnostnega; poseben božji dar; nekaj, kar ni od tega sveta. Pisana beseda je imela za primitivnega človeka sakralni, religiozni značaj; skrivnosti pisca, njegove prihodnosti in onostranstva je videl v njih. Še današnji človek stoji nezavedno pod sugestivnim vplivom tiskane in pisane besede. Veliki možje kakor Shakespeare, Scott, Goethe, Lavater in drugi so se bavili s pisavo in skušali najti njene globlje zveze s človekom in njegovim značajem. Vse to so bili le predznanstveni poizkusi in razlage. Danes pa predstavlja grafologija po znanstvenem prizadevanju Francoza I. H. Michona in Crépieux-Jamina, Nemcev W. Langenbrucha, H.

Busseja, zlasti pa W. Preyerja, G. Meyerja in Ludvika Klagesa že posebno panogo znanosti o človeškem izrazu. Njena znanstvena podlaga je zlasti v eksperimentalni psihologiji in v biologiji, kolikor nam nudita podatkov o razmerju med dušo in telesom.

Pisava je sestavljena iz posameznih potez, poteze pa so kretnje naše roke, našega telesa. Vemo tudi, da je vsaka kretnja našega telesa izraz celega človeka: telesne moči, gibčnosti in teže, duševnega razpoloženja, misli in čustev, ki nas trenutno navdajajo. Pogosto že v eni sami kretnji spoznamo, kakšne volje je, in še več — kakšnega temperamenta je. Ozadje tega je v čudovito fini združitvi duše s telesom v eno samo bitje — v osebnost. Duša in telo sta združena v eno samo počelo delovanja; v enotnem ritmu delujeta vzajemno utrip srcá in duše.

Kdor bi poznal do dna te zakonitosti, ta bi mogel iz ene same kretnje, s katero človek zamahne po zraku, ko hoče kaj povedati, spoznati njegov celotni značaj. Dober poznavalec človeka, tudi preprost in neizobražen, to pogosto v precejšnji meri pogodi. Med take, za človeka silno značilne kretnje pa spadajo tudi pisalne kretnje. Pri pisanju sta namreč telesna in duhovna kretnja združeni — kakor malokje — v en sam ritem, v eno samo povelje in dejanje. Roka se pokorava utripu srca in duše hkrati; razpoloženje telesa in duše se tako rekoč skupno zlivata v besede na papir. Zato ni čudno, da je moderna psihologija prav tu začela s svojimi prizadevanji. Zvezo med pisalno kretnjo in človekovim značajem hoče dognati na podlagi notranje zveze med dušo in telesom in zakonite medsebojne povezanosti v delovanju. Podlaga je neizpodbitna, sega v bistvo človeške osebnosti in se na neštete načine vsak dan javlja našim očem: duša se razodeva po telesu, med njima je čudovita, od Stvarnika naravnana vzporednost.

V čem se predvsem javlja ta vzporednost? Takih zakonitih vzporednosti je sodobna grafologija dognala že lepo število.

Prvo, na kar moramo biti pri pisavi pozorni, je vprašanje njene samoniklosti ali izvirnosti. Ako je namreč pisava čisto »šolska« in nima na sebi nobene individualne posebnosti, potem tudi ne moremo prav nič sklepati na piščev značaj. Zato o pisavi osebno nedoraslih in nerazvitih ljudi ne moremo izreči sploh nobene grafološke sodbe.

Drugo, kar je enake temeljne važnosti pri psihologiji pisave, je vprašanje ritma in takta. So pisave, ki razodevajo čisto izrazito močan ritem, druge so brez njega; so zopet pisave, kjer je ritem enakomerno razčlenjen kakor melodija po taktu. Ritem je neposredni izraz življenjskega utripa in sile, takt pa duhá, ki to življenje obvladuje in oblikuje. Oboje je kakor projekcija človekovih najtišjih globin v tistih naravnih in nagnjenjih, ki se jih navadno sam sploh ne zaveda.

Prav zaradi tega je važno tudi vprašanje spontanosti in naravnosti pisave v nasprotju do prisiljenosti in afektiranosti, ko nekdo proti svojemu naravnemu nagnjenju nalašč drugače piše, kakor bi sicer.

Dalje je enako temeljna stran pisave njena dinamičnost in stacionarnost, napetost in nenapetost, silnost in nežnost. V teh lastnostih se namreč tudi neposredno javlja cel človek. Njegova prvinska nagnjenja, ki jih morda sicer zaradi olike in nravnih načel zatira in premaguje, se tu pogosto kažejo še nedotaknjena. Te lastnosti se javljajo v najrazličnejših podrobnih znakih pisave: hitrosti, velikosti, pritisku, širini, obliki in razdalji posameznih črk in celotne pisave.

Iz dubrovniškega muzeja Rupe: hambarji za žito v pritličju.

Zelo važna je tudi ugotovitev ženskosti ali moškosti značaja, ki se razodeva v pisavi. Res je sicer, da je grafološko težko z gotovostjo ločiti med moško in žensko pisavo. A nekaj ni težko: ločiti med ženskimi in moškimi lastnostmi značaja, ki se v pisavi navadno zelo izrazito kaže. Tako govorimo o moških, da imajo nekatere ženske značajne poteze, in obratno. Prav zato je tudi nemogoče strogo ločiti med žensko in moško pisavo. Pač pa govorimo o ženskih potezah, katere je napisal mož, in o moških potezah, katere je napisala žena. Sem spadajo razlike med konservativnostjo in naprednostjo, med harmonično in neharmonično naravo, med stvarnim in fantastičnim človekom in podobno. Take in podobne lastnosti se v pisavi nezmotljivo razodevajo.

Ugotavljanje poedinih lastnosti človekovega značaja in njegovega razmerja do telesnih kretenj je zadeva psihologije in fiziologije. Iskanje zveze med temi lastnostmi in med potezami pisave pa je zadeva grafologije. Ta pot je včasih dosti težka. Tu je treba pregledati vse temeljne vidike in poteze pisave, na tej podlagi pa tudi vse njene podrobne znake. Noben znak ni brez zveze s človekom. Prav tisti znaki, ki za nestrokovnjaka najmanj pomenijo, so za razlago pisave često odločilnega pomena. Sem spadajo n. pr. barva tinte, stroj peresa (debelo, tanko itd.), papir, posebnosti v črkah, razdalje med črkami in vrstami, podčrtavanje, strešice in pike, ločila, zvezanost poedinih črk, oglatost ali okroglost pisave, ravnost ali krivuljavost vrst, veliki ali majhni robovi, naraščanje ali izginjanje robov, padanje ali dviganje pod ali nad črto, zanemarjenost ali natančnost pisave itd. Najmanj odločilno pri vsem tem pa je vprašanje lepe ali grde pisave, kar navadno vsakdo postavlja v ospredje zanimanja. Ljudje na splošno mislijo, da

pomeni grda pisava slabe lastnosti značaja, lepa pa dobre. Dejansko pa grafologija ne pozna lepe ali grde pisave, sto in sto lastnosti vidi, samo ta je čisto v ozadju. Pogosto je celo obratno: lepa pisava je navadno tudi »lepopisno« pravilna, t. j. šolska, ki je najmanj samonikla in pove, da je pisec pač zelo povprečen človek.

Kako je torej treba grafološko ocenjevati pisavo?

Predvsem moramo zahtevati, da nam poizkusna oseba dá na razpolago pisavo, ki je ni napisala nalašč za grafologa. Takrat je namreč človek preveč pod vtisom zavestnega pisanja za določen namen, kar zelo moti naravni individualni ritem pisave. Razen tega je celó nevarnost, da bo tak človek skušal nalašč »lepo pisati«, česar po navadi ne dela. Najpripravnejši so v ta namen dnevniki, pisave, ki jih je človek napisal čisto nemoteno, samo zase, ne da bi bil mislil, da bo kdo kdaj to tudi bral.

Dalje je treba vedeti tudi, kakšno izobrazbo ima tista oseba. Res je sicer, da se izobrazba vidi že iz pisave same, vendar velja o tem isto, kar o določitvi moške in ženske pisave; gotovosti nikoli nimamo. Lahko ima nekdo samo ljudskošolsko izobrazbo, a je veliko pisal in je osebno zelo nadarjen, tako da ima njegova pisava visoko stopnjo kulture. Zakaj je treba poznati izobrazbo človeka? Zato, ker pri neizobraženem človeku samoniklost pisave in druge osnovne lastnosti mnogo več povedó kakor pri izobraženem. Pri presoji izobraženega človeka moramo biti torej strožji.

Preden začnemo s presojjo, moramo tudi vedeti, v katerem času in v kakšno pravopisno šolo je zahajala tista oseba. Vsaka doba ima namreč svoj okus oziroma slog in svojo pisavo. Za določitev temeljne lastnosti pisave, njene samoniklosti, je treba vedeti, kako daleč se je pisec oddaljil od šolske predloge.

Ko smo vse to določili, je treba za izhodišče raziskovanja vzeti tisto lastnost, ki je v pisavi najizrazitejša, tako imenovano dominantno. Ta bo namreč podlaga in merilo vseh drugih lastnosti. Pogosto se nam zgodi, da pisava nima nobene prave dominante. Takrat imamo opravka s tako imenovanimi »brezlikimi« ali amorfnimi tipi človeka. Taki so za grafologa nevhvaležni, ker so skoraj neprijemljivi.

Okrog te dominante moramo nanizati vse ostale znake pisave. A tudi ti znaki bodo imeli različno izrazitost. Tisti, ki so izrazitejši, bodo zopet nehote središče, h kateremu se

stekajo drugi znaki. Ako tako vse znake s približno dvajsetih različnih vidikov strnemo v več središčnih posebnosti in te posebnosti končno vse okrog ene same dominante ter pri vsem tem najdemo stopnjema potrdilo istih značajnih potez z najrazličnejših vidikov, morda celo iz vseh poedinih znakov, potem smo lahko prepričani, da smo na pravi sledi; potem nam poizkusna oseba morda zardevajoč zanika naše dognanje, a prepričati o tem ne more ne sebe ne nas.

Tako spoznavanje pisave je pravi navod ali indukcija, ki zahteva veliko študija in točne primerjave posameznih znakov pisave. A tudi to še ne zadošča. Grafolog mora biti dober poznavalec človeške duše. Kdor tega nima po naravi in izobrazbi, ta se zaman ukvarja z razlago pisave. Poedini znaki pisave namreč zanesljivo povedo le najsplošnejše lastnosti značaja. Te lastnosti pa utegnejo biti v podrobni določitvi in naobračbi na poedinca kaj različne. N. pr. vseskozi levo zaobrnjene končne črte posameznih besed pomenijo na splošno »k sebi obrnjenega« človeka. Ta splošna oznaka pa utegne pri posameznih ljudeh pomeniti različne, naravnost nasprotujoče si lastnosti: sebičneža, skopuha, ali pa tudi vase pogreznjenega človeka, bodisi razmišljajočega, bodisi pobožnega. Katera lastnost torej sedaj dejansko pripada prav temu človeku? Tu je odločitev za človeka, ki ni dober psiholog in teoretično vsestransko izobražen, kaj težka. V ta namen mora poznati tudi druge znake pisave, ki prvo lastnost dopolnjujejo s čisto drugega vidika, n. pr. lastnost »k zemlji obrnjenega človeka«. Ako to dvoje združimo, potem ni težko povedati, da gre tu za človeka, ki je k sebi in hkrati k zemlji obrnjen, t. j. skop človek; o posebni pobožnosti bomo tu težko govorili. Vemo pa, da so tudi pobožni ljudje včasih zelo skopi; kako odločiti, ali tudi v našem primeru nimamo opravka s skopim in hkrati pobožnim človekom? Da to doženemo, nam je treba poznati in primerjati še druge znake. Ako vsi enoumno kažejo v to smer, potem je zaključek izven dvoma. Iz takih preprostih primerov vidimo, da bo končna in točna ugotovitev možna le znanstveno izobraženemu grafologu, ki je v labirintih človeške duše kakor doma; ki zna dobro presoditi medsebojne zveze posameznih nagnjenj in lastnosti; ki zlasti to dobro vé, katere lastnosti so temelj in vir drugim. Le tak bo znal z logično nujnostjo sklepati, katere poteze so v značaju nujno povezane in katere ne. Tu se skoraj vedno dogodi, da n. pr. grafolog iz pisave sklepa na »umetniško naravo«, v resnici pa ima opravka z znanstvenikom. Ali da grafolog ugotovi »strastnost narave« pri človeku, ki je velik asket, ki živi pravo meniško življenje. Na prvi pogled se zdi, da se je tu grafolog zmotil. A to nikakor ni nujno. Ravno narobe je navadno. Grafolog je odkril lastnosti, ki jih je tista oseba v sebi že davno premagala, ki pa so ostale v globini duše kot gospodujoče in svojske sile osebnosti. Ljudje z veliko umetniško silo so se iz neznanih razlogov posvetili znanstvenemu delu; človek nevarnih strasti se je po dobri vzgoji že od malega premagoval in predstavlja čisto drugega človeka, nego bi bil, ako se ne bi premagoval; in prav v tem je njegova npravna osebnostna veličina.

V tej zvezi je torej treba omeniti še to, da grafološka določitev značaja sama na sebi nima pomena npravne ali etične ocene človeka. Gre marveč le za oznako temeljnih čustvenih in drugih življenjskih naravnosti ne glede na to, koliko ima človek pri tem tudi osebne npravne odgovornosti, zasluge ali krivde. Pogosto gresta sicer npravna vrednost in npravna nagnjenost v človeku vzporedno, a nujno

Iz dubrovniškega muzeja Rupe: stara kuhinja.

to ni. To je treba posebej poudariti, ker se čutijo ljudje navadno prizadete, ako jim grafolog odkrije lastnost, ki ima sama na sebi slab prizvok, n. pr. »strastna narava« in podobno. Isto velja o določitvi človeških zmožnosti, zlasti umske nadarjenosti. Ako pisava razodeva zmožnost logičnega mišljenja in doslednosti, s tem še nikakor ni rečeno, da pisec tudi res vedno logično misli, da je velik »duh«, znanstvenik in podobno. V resnici je lahko tak človek pravo nasprotje vsega tega. Kar grafologija s tem ugotovi, je le golo dejstvo prvotne človekove naravnosti, nadarjenosti, ki pa jo je morda tista oseba popolnoma zanemarila in izpodrinila z drugačnim zanimanjem.

Na podlagi vsega tega je torej čisto napačna in diletantska domišljavost, ako si kdo domišlja, da more z enim samim pogledom in z izrazom nezmotljivosti na obrazu takoj presoditi iz pisave celoten človekov značaj. Prav tako je zmotno, ako kdo iz enega samega znaka pisave sklepa na čisto določene lastnosti značaja. Taki sklepi so skoraj vedno napačni, ako pa so pravilno zadeli, je to le slučaj. Znanstveno pa tako ravnanje že celó ni. Grafološke knjige, ki brez utemeljitve podajajo čisto preproste tabele znakov in lastnosti, spadajo med prava mašila. Posebno slabo priporočilo imajo za resnega bralca tiste grafološke knjige, ki iz enega samega znaka, n. pr. iz lege črk, sklepajo na človekovo prihodnost, njegovo srečo in nesrečo, zakonsko zvestobo in nezvestobo. Najslabše pa so sevé take šušmarske knjige, ki računajo samo s človekovo omejenostjo in praznovernostjo, s svojimi dodatki iz kiromantije (prerokovanje iz potez na rokah) in astrologije (prerokovanje iz zvezd). Tu smo namreč že čisto v svetu tajnih ali okultnih pojavov, ki jih človek nikoli ne more dognati, čeprav bi jih seveda še tako rad. Primer takega grafološkega okultnega mašila predstavlja pri nas Karmahova knjiga: Naš život i okultne tajne, ki je doživela že več izdaj. S tem nikakor nočemo Karmahu v njegovi grafološki obrti škodovati, a eno je potrebno: kdor se znanstveno psihološko bavi s človekovo pisavo in njenimi odnosi do značaja, ta je dolžan ljudi opozoriti na zmotnost in neresnost tistih grafologov, ki prerokujejo iz pisave čudovite in smešne stvari. Treba je znati ločiti zrno od plevla! Iz pisave se da dognati kvečjemu to, kar je v njej. Ko bi se nam vsaj to posrečilo, bi dovolj zanimivosti odkrili. Nikoli pa ne moremo iz nje razbrati prihodnjih skrivnosti, ki jih ne vsebuje. Edino posredno se dá na podlagi pisave govoriti tudi o prihodnosti. Pisava namreč razodeva prvinske človekove naravnosti in v zvezi z njimi tudi zmožnosti; iz zmožnosti pa je lahko sklepati tudi na usposobljenost za ta ali oni poklic in morebitne uspehe v njem.

A. Dürer: Lastni grb.

KRATKO POGLAVJE IZ ZGODOVINE TEHNIKE

MIROSLAV ADLEŠIČ

V ečini današnjih izobražencev sta književnost in umetnost največji kulturni vrednoti. To enostransko vrednotenje jim narekuje prepričanje, da vodijo strokovne znanosti v rokodelstvo, obrt ali industrijo in služijo zato le civilizaciji in — dobičku. Zato torej podcenjujejo naravnanost in iz njega izvirajočo tehniko.

Toda zavedati se moramo, da naravoslovec in tehnik ne služita materiji in mamonu. Saj je njun smoter, nadvladati materijo in obdariti človeka z dobrinami, podoben smotru književnika in umetnika. Pravkar zapisane trditve pa ni lahko pojasniti. Ker namreč šolski pouk že dolga desetletja daleč zaostaja za dejanskim razvojem življenja, tako da postaja razdalja med njima vedno večja, so se glede znanosti in tehnike zakoreninile v nas mnoge napačne sodbe, ki jim pravilno dokazovanje ni več kos.

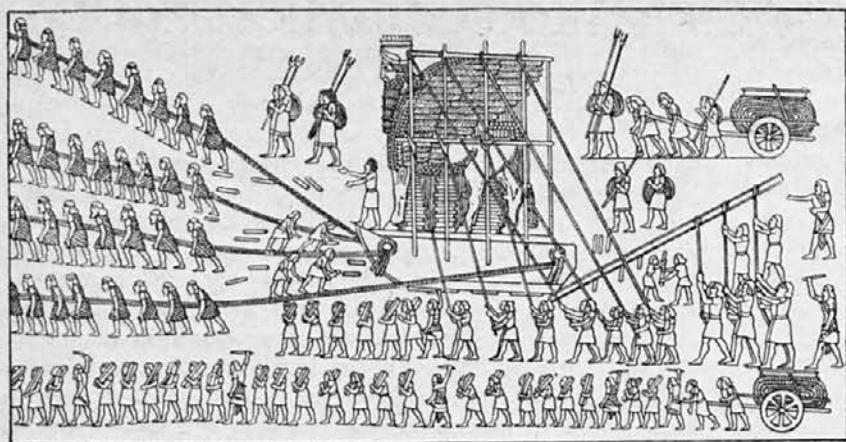
Premnogo je ljudi, ki so jim znanstvena dognanja in tehnične priprave bodisi deveta briga ali nevšečnosti, ki jih človek pač potrebuje, a ne izgublja besed o njih. Vsi ti so daleč v stran od zahteve, ki jo je narekovalo življenje velikemu renesančnemu umetniku, naravoslovcu in tehniku Leonardu da Vinci: »Naj bo tvoja duša ogledalo, v katerem se zrcalijo vse stvari, vse kretnje in barve.« Kajti soditi o svojem času in v njegov potek posegati bi smel samo tisti, ki ima dovolj oster in širok razgled in razved po vseh področjih kulture in civilizacije.

Nepravilnega vrednotenja »večvredne« kulture in »manjvredne« civilizacije je krivo tudi preostro razlikovanje teh dveh pojmov za napredek. Saj je civilizacija, dasi se kaže njen vpliv bolj od zunaj ko od znotraj, v bistvu vendarle del duhovne kulture. Potnik, ki spozna v daljni deželi neurejene ulice, zanemarjena stanovanja, zaostalo poljedelstvo in obrt, skratka pomanjkljivo civilizacijo, upravičeno sklepa, da je kulturna raven tiste dežele precej nizka. Enostransko in zgolj duhovnokulturno vrednotenje ustvaritev starih Grkov in Rimljanov je v nemajhni meri vodilo do tega, da imamo o teh narodih preveč idealizirane predstave. Dejstvo, da so tudi v starem veku zgradili obsežna cestna omrežja, dokaj prekopov, precej vodovodov, številna ladjevja, množico tehnično pomembnih spomenikov, palač in templjev, spričuje, da sta bila civilizacija in kultura vedno tesno in nerazdružno zvezani. Poleg tega pa je civilizacija tudi starejša od kulture. Brez civilizacijskih dobrin: tehnike, ognja, orožja, orodja in posod, brez »agrikulture« ali poljedelstva bi duhovna kultura sploh ne mogla vznikniti.

Proučevanje tehničnega mišljenja in ustvarjanja je torej za razumevanje sleherne kulture prav tako važno kakor proučevanje njene umetnosti. Kajti šele tedaj, ko je razvoj civilizacije omogočil človeku golo življenje ter ga vsaj deloma oprostil divjih sil, ki so ga vsepovsod obdajale, je mogel zahrepeneti po višjih smotrih. Znanost in tehnika sta torej bakli, ki sta razsvetljevali človeku pot do duhovne kulture. Kdor torej pred svetlobo teh bakel meži, vidi svet in življenje v izmaličenih barvah.

Zgradba sodobne tehnike sloni na stroju. Zato so v veku, ko so poznali le najpreprostejše mehanske stroje, nastala vsa obsežnejša dela tehnike le na osnovi nekrščanske delitve ljudi v gospodarje in sužnje. V najkulturnejši dobi

Sl. 1. Relief iz Kujundzika.

starih Grkov, to je v dobi Perikleja (5. stol. pr. Kr.) je imel povprečno vsak atenski meščan po dvajset sužnjev. Še hujše pa je bilo razmerje med gospodarji in sužnji dve tisočletji prej v Egiptu. Tedaj so v tej deželi gradili piramide.

Doslej so odkrili sledove sedemdesetih piramid. Največja izmed njih je bila grobnica egipčanskega kralja Keopsa. Njen osnovni rob je meril sprva 233 metrov, njena višina pa 146,5 metra, sedaj merita le še 227,5 in 135,2 metra. Nekdanja piramida je pokrivala površje 54.289 kvadratnih metrov. V njej je bilo nagrmadeno nad 2.210.000 kubičnih metrov kamnja s skupno težo 6 milijonov ton. Znameniti grški zgodovinar Herodot, ki je živel za Perikleja, poroča, da je gradilo to piramido dolgih dvajset let sto tisoč mož. Iz teh podatkov spoznamo, da so to čudo starega stavbarstva zgradili z »eno in edino silo, z nešteti in brezobzirno izkoriščanimi človeškimi rokami«. Za gradnjo piramide potrebne apnenčeve skale so lomili v kamnolomu El Massarah, ki je 75 km, še težje kvadre iz granita pa v Assuanu, ki je nad 800 km oddaljen od Gizaha, kjer piramida stoji. Čeprav so oklesane skale prevažali po Nilu, so jih morali vendarle precej daleč vleči po kopni poti. O načinu ali tehniki tega prevlačevanja so se nam ohranila precej podrobna poročila.

Najstarejša poročila o tehniki starega veka so našli v razvalinah mezopotamskega mesta Ninive. V bližini sedanje kurdijske vasi Kujundzik, ki leži na levem bregu reke Tigris, so izkopali 22.000 glinastih tablic, o katerih domnevajo, da so ostanki prve knjižnice na svetu. Nekaj v glino vrezanih in nato skrbno žganih reliefov nam kaže način, kako so v starem veku prenašali velika bremena. Po takem reliefu je posneta naša slika 1. Iz kamna izklesan bik je naložen na sani. Pod sani leže okrogli hlodi. Spredej vleče kip s štirimi debelimi vrvmi množica težakov. Znamenja za to, kdaj morajo potegniti, jim daje na kamnitni plošči stoječi polir. Sprevod spremlja kopica pomočnikov. Nekateri izmed njih vozijo vrvi, drugi nosijo razno orodje. Izmed orodja so posebno pomembne lopate in vilični držaji, s katerimi so skušali obdržati kip v ravnotežju.

Prenos velikih kipov in skal so imeli stari narodi za tako pomemben dogodek, da so ga vklesali v živo skalo. Tako se nam je do danes ohranila umetnina, ki nam kaže, kako so stari Egipčani 200 km daleč privlekli 887 ton težak in 20 m dolg kip kralja Ramzesa II.

Navzlic dejstvu, da so že v starem veku pri dviganju bremen uporabljali paličaste vzvode, so vendarle zvelikli 6 do 8 ton težke kvadre piramid po strminah, ki so jih iz

zemlje in kamnja napravili na eni strani piramide. Iz naše slike 2 je razvidno, da so najprej naložili kvadre po zaporednih številkah na osnovno ploskev, nato so navozili strmino A in preko nje zvelikli na spodnjo vrsto 1 do 5 novo in nekoliko ožjo vrsto kvadrov (6 do 9). Tako so nadaljevali vse dotlej, dokler piramida ni dosegla zaželene višine. Najvišja strmina pri Keopsovi piramidi je merila najbrž tri četrt kilometra in je vsebovala nad sedem in pol milijona kubičnih metrov zemlje in kamnja.

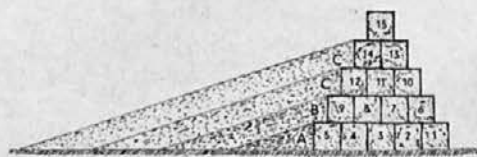
Zanimivo je, da bi veljala gradnja Keopsove piramide, če bi jo izvršili s pravkar orisanimi pripomočki, nad šest milijard dinarjev. Če bi pa uporabili pri gradnji moderne žerjave in stroje za obdelavo skal, bi zgradili piramido z največ tri tisoč delavci

v devetih mesecih. Dasi bi bilo pri taki moderni gradnji celokupno delo ljudi in strojev stokrat manjše od dvajsetletnega dela stotisočglave množice sužnjev, bi se vendarle celotni stroški zmanjšali kvečjemu na slabo desetino in bi znašali šest sto milijonov dinarjev.

Tudi v začetku novega veka so morali pri prenašanju in nameščanju bremen premagovati velike težave. O tem priča leta 1586 izvršeni prenos 487 ton težkega pa pet in dvajset in pol metra visokega obeliska, ki stoji danes pred cerkvijo svetega Petra v Rimu. Pravkar omenjeni obelisk izvira iz Egipta, ker so ga bili leta 1866 pr. Kr. postavili pred tempelj v Heliopolisu. Starorimski cesar Kaligula ga je dal prepeljati v Rim, kjer ga je množica 20.000 ljudi postavila kvišku. Ker se nam podrobnosti o dviganju obeliskov v starem veku niso ohranile, je poročilo v dvigu in prenosu rimskega obeliska iz časa renesanse najstarejši vir o tehniki dviganja izredno težkih in velikih predmetov.

Danes, ko nam služi v pristaniščih in strojnih tovarnah množica žerjavov in dvigal, ki z lahkoto dvignejo in prenesejo do 250 ton težka bremena, se nam zdi nad vse zanimivo, da je moral za prenos starogrškega obeliska sklicati papež Sikst V. v Rim konferenco izvedencev. Te konference se je udeležila množica 500 strokovnjakov iz vseh krajev sveta. Po dolgih sejah, na katerih so mnogi tedanji arhitekti zagovarjali svoje načrte o dvigu in prenosu obeliska, so se odločili za načrt italijanskega arhitekta Domenica Fontana. Ko je Fontana delo uspešno dovršil, ga je opisal v obsežni knjigi, ki jo je opremil z lepimi bakrorezi.

Iz Fontanovega spisa je razvidno, da je izdal papež naredbo, da mora vsak državljani takrat precej obsežne Cerkevne države oddati sleherni za prenos obeliska količjak uporabljivi kos železa ali lesa. Toda preidimo rajši kar k dvigu obeliska. Po Fontanovih navodilih so najprej zavili obelisk v štorje, nakar so ga obdali z opažem iz 56 mm debelih desk. Štorje in deske so pritrdili tesno ob kamen s trinajst ton težkim železnim ogrodjem. Po mesece trajajočih pripravah, med katerimi so morali podreti skupino hiš v okolici obeliska, zgraditi osem metrov visoko in blizu

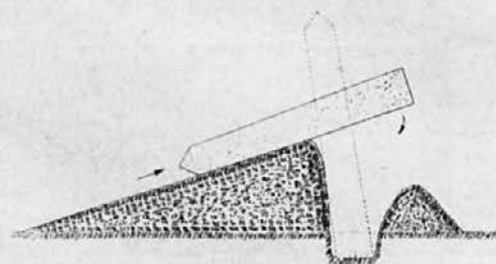
Sl. 2. Gradnja piramide.

sto metrov dolgo strmino, na katero so nameravali položiti obelisk, so se lotili dviga. Devet sto sedem mož in pet in sedemdeset konj je 30. aprila 1586 z mnogimi škripci in vitli dvignilo obelisk na vrh izredno močno zgrajenega lesenega ogrodja. Ko so dvignili obelisk šestdeset centimetrov, to je tako visoko, da so ga mogli spodaj spodmakniti, so naznanili rimskemu prebivalstvu uspeh dviga vsi topovi papeževe prestolnice. Po večdnevni naporih so nato položili varno zaviti obelisk na strmino in ga zveleli na trg pred Petrovo cerkev. Vsa ta dela so trajala s pripravami za dvig obeliska celih pet mesecev. Zato so se lotili dviga šele 30. septembra. Pri dviganju je sodelovalo 800 mož. Možem je pomagalo 40 vitlov, ki jih je gnalo 140 konj. Med dviganjem se je nabiralo vedno toliko gledalcev, da so morali trg zagraditi in za gledalce postaviti posebne tribune. Ko so obelisk po dvainpetdesetem dvigu spravili pokonci, so pričeli bobnati in trobiti vsi rimski bobnarji in trobentači. Hkrati so streljali z vsemi topovi večnega mesta. Sedemnajst dni kasneje so porušili ogrodje in od tedaj stoji obelisk osvobojen vseh spon sredi starodavnega rimskega trga.

Ko smo si torej ogledali prvo zgodovinsko izpričano postavitev obeliska, se še vprašajmo, kako so ga dvignili nekdanj in kako bi ga sedaj. V starih časih so postavljali obeliske in stebre bržčas tako, kakor kaže naša slika 3. Zgradili so strmino in nanjo vlekli steber vse dotlej, dokler se ni prevrnil in postavil na podstavek ali v jamo. Dvig obeliska danes ne dela nobenih tehničnih težav. Ko so pred leti dvignili v Rimu precj velik obelisk, so zgradili posebno ogrodje iz železobetona. Na eni strani ogrodja so vdrali v nosilne stebre nekoliko zobatih izrastkov. Nato so obdali obelisk z železnim ogrodjem ter ga od zoba do zoba dvignili s hidravličnimi stiskalnicami. Ko so postavili in pritrtili obelisk na podstavek, so betonsko ogrodje porušili.

V dobi, ko prestavljajo tehniki hiše in cerkve, se težko zamislimo v čas, ko je vlekel človek bremena brez kakršne koli podpore kar po kamnitih tleh. V tem primeru je uporabil za premik bremena skoraj isto silo ko za njegov dvig. Napredek, ki ga je pred 4500 leti dosegel pri premikanju bremen, je zato za naše pojme zelo majhen. Kajti premikanje bremena na okroglih hlodih je zmanjševalo za premik potrebno silo komaj za polovico. Šestdeset ton težak kip so morali torej v vsem starem veku vleči s silo 15 do 25 ton. Če upoštevamo, da se pri rastočem številu ljudi, ki vleče določeno breme, posameznikova sila sorazmerno zmanjša, pridemo do zaključka, da je moralo 60 ton težak kip vleči najmanj 600 mož.

Pomemben napredek v premikanju težkih bremen je pred 180 leti dosegel inženir Carburi. Ko se je namreč ruska carica Katarina odločila, da bo spomenik Petra Velikega postavila na izredno veliko in nad 700 ton težko skalo, ki je ležala daleč v finski zemlji, se je grof Carburi odločil, da bo privlekel orjaški kamen v Petrograd. V ta namen je na dnu skalnatega velikana pritrtil dva velika, navzdol

Sl. 3. Postavljanje obeliska.

obrnjena bronasta žlebova, ki ju je nato porinil na bronaste kroglice. Le-te so v enakih medsebojnih razdaljah ležale na bronastih tirih, ki so imeli obliko navzgor obrnjenih žlebov. Ko so s škripci in vitli potegnili skalo za dolžino spodnjega žleba, so izpraznjeni žleb dvignili in ga prenesli na sprednji konec žlebov. Tako so z dvakrat tremi spodnjimi žlebovi sproti gradili skali tir in jo z velikim trdom privlekli na sredo Petrograda. Za ozke petrograjske ulične ovinke, na katerih so morali skalo zasukati, pa je zgradil Carburi prvi krogličasti ležaj, pri katerem so bile kroglice nameščene med dvema velikanskima krožnima žlebovoma.

Danes prevažamo velika bremena po tračnicah. Pri tem moremo na primer 400 ton težko breme vleči s silo ene tone. Tračnice so torej silo, ki jo potrebujemo za premik bremen po kopni zemlji, izredno zmanjšale. Dasi so za nas tračnice nekaj vsakdanjega, menda ne bo odveč, če h koncu navedemo, da je sila za premik obloženih voz, ki so oprta na navadnih, z železnimi obroči obdanih kolesih, osemkrat do petindvajsetkrat večja od sile, ki je potrebna za premik enako težkega bremena po tračnicah. Glede na stari način vlačjenja bremen na valjastih hlodih pa pomenijo tračnice izum, ki nam stokrat do dvestokrat olajša prevoz. Če dodamo, da imamo danes železniške stroje, ki zlahka nadomesté 3000 konj, in če pri tem pomislimo, da je hitrost lokomotive dvanaajstkrat večja od hitrosti naše hoje, potem doumemo pomembnost in veličino ustvaritev sodobne strojne tehnike.

DVE PETDESETLETNICI

FRANCEJ VODNIK

Pisatelj France Bevk, ki je praznoval dne 17. septembra 1940 petdesetletnico, je poleg Ivana Preglja in Juša Kozaka najpomembnejši izmed živčih slovenskih pripovednikov. Že zaradi tega ta jubilej ne sme iti neopaženo mimo bralcev Mladike, ki pa se ob tej priliki še posebej spominja svojega prvega urednika v Gorici ter odličnega sodelavca pri listu.

France Bevk je doma iz Zakojce pod Poreznom na Goriškem, ki nam je v zadnjih desetletjih dala največ leposlovcev. Po poklicu učitelj je vendarle največ deloval v uredništvih raznih listov ter pri važnih kulturnih ustanovah, zlasti med Slovenci v Italiji, kjer živi in deluje, odkar je leta 1921 zapustil Ljubljano. Čtivo in potovanja, vojna in trdo življenje mu je dalo tudi dosti snovi za samostojno literarno oblikovanje, ki ga je sčasoma vsega prevzelo, tako da je napisal doslej že več del, kakor pa šteje let. To je pač edinstven pojav v naši književnosti. Bevk pa ni le silno plodovit, ampak tudi vsestranski v svojem književnem delovanju. Če izvzamemo njegovo prevajalsko, publicistično in kritično pisateljsko delo, se je uveljavil že samo kot leposlovec v vseh treh literarnih vrstah: v liriki, epiki in dramatik. Najmočnejši je seveda kot pripovednik.

Njegove pesmi, ki poleg novega načina izražanja kažejo na izročilo narodne pesmi, so predvsem nežni izrazi ljubezni in religioznega čustvovanja. Bolj mračno podoba življenja pa razodeva pisateljeva proza, ki obsega črtice, novele, povesti in romane, katerih žal tukaj ne moremo posamič naštevati, toliko jih je. V njih obtožuje avtor v imenu človečanstva moderno brezdušno civilizacijo, ali pa kaže v strasteh tonečega in trpečega človeka v preteklosti in sedanjosti. S tega snovnega vidika lahko razdelimo Bevkova pripovedna dela v dve skupini: v sodobne povesti, v katerih

Marija Kmetova.

nam riše današnje meščanstvo ali pa prikazuje življenje na kmetih, in v spise z zgodovinskimi motivi. Taka zgodovinska povest je na primer »Pravica do življenja«, ki je izšla kot 93. zvezek Slovenskih Večernic pri Mohorjevi družbi in ki je pisatelj zanjo dobil letos banovinsko nagrado. Razen tega pa je Bevk, ki ga odlikuje neizčrpna domišljija, napisal tudi več dramskih del pa tudi otroških spisov, med katerimi so prav tako pesmi, povesti in igre. Bevkove najboljše stvari bodo zbrane v Izbranih spisih, ki jih je l. 1934 začela izdajati Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani in od katerih so doslej izšli trije zvezki.

Dne 31. januarja 1941 bo minilo petdeset let, odkar se je rodila v št. Lovrencu ob Temenici na Dolenjskem Marija Kmetova, najboljša izmed živečih slovenskih pripovednic in po Zofki Kvedrovi vobče najpomembnejša naša pisateljica. Kakor Bevk je tudi ona sodelovala nekaj časa pri uredništvu Mladike. Poprej pa smo srečavali njeno ime v najrazličnejših listih in revijah.

Marija Kmetova je hči učitelja in je tudi sama postala učiteljica. Službovala je najdlje v Trstu, kjer je od leta 1910 do leta 1919 poučevala na šoli Družbe sv. Cirila in Metoda pri Sv. Jakobu, nato pa nekaj let na meščanski šoli v Ljubljani, a se je morala zaradi bolezni kmalu odpovedati učiteljskemu poklicu. Sedaj živi v Ljubljani.

Kakor toliko slovenskim pisateljem je bil tudi Mariji Kmetovi mladinski list Zvonček prva pot v svet literature. Nato je sodelovala s pesmimi in črticami pri Vrtnu, Domačem Prijatelju, Slovanu, zagrebškem Ženskem Svetu, Slovenski Ženi in drugod. Največ njenih stvari pa je bilo tiskanih v Ljubljanskem Zvonu, ki je v letih 1912 do 1923 objavil vrsto njenih črtic in novel pa tudi nekaj daljših povesti, ki so izšle pozneje v samostojnih knjigah. To so: zbirka večidel mračnih novel z naslovom »Bilke«, daljša novela »Brez tal«, ki jo je pozneje po osrednji junakinji — učiteljici preimenovala v »Heleno«, in meščanski roman »V metežu«. Ti njeni spisi, ki ne morejo popolnoma zatajiti vplivov Kvedrove, Meška pa tudi Cankarja, so po vsebini izraz razboljene, med naturalizmom in idealizmom nihajoče ženske duše. V njih je mnogo čustvenih izpovedi in razmišljanja, tako da ta dela tudi slogovno združujejo subjek-

tivizem in realizem. Pozneje se je pisateljica umirila v veri, o čemer pričajo »Večerna pisma« in »Sv. Frančišek«, posebno pa avtobiografska izpoved »Moja pota«. Predzadnjo izmed omenjenih knjig je izdala pisateljici Družba sv. Mohorja, pri kateri je izšel tudi njen prevod »Kristusovih legend« (S. Lagerlöf).

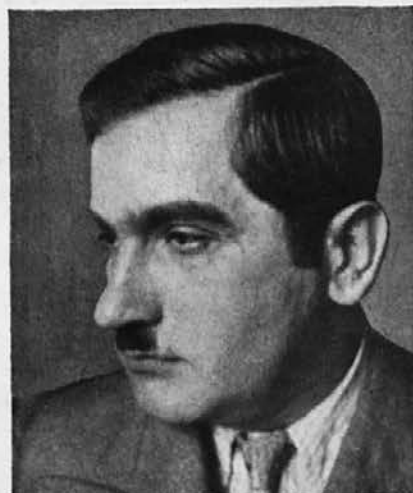
Marija Kmetova pa se je poskusila tudi v drami. Tej se je najbolj približala v dvodejanki z naslovom »Mati«, posvečeni materinski ljubezni, ki se oklene tudi slepega otroka.

SLIKAR ALBRECHT DÜRER

K. DOBIDA

O tem velikem slikarju, prvem nemškem upodablja-jočem umetniku, ki je dosegel svetsko slavo in čigar vpliv je segel daleč preko nemških meja, je naš list podrobno pisal v junijski številki letnika 1928, ko je v kulturni svet slavil štiristoletnico njegove smrti. Takrat smo podali izčrpen njegov življenjepis in skušali oceniti pomen njegovega dela, v podrobnem pa pojasnili marsikatero potezo njegovega umetniškega značaja. Tudi kasneje je Mladika večkrat objavila posamezna Dürerjeva dela, tako da smemo po pravici trditi, da je našim bralcem ta sloviti umetnik precej poznan.

Albrecht Dürer se je rodil kot sin z Ogrskega preko Nizozemske priseljenega zlatarja, in sicer v Nürnbergu leta 1471. Očetove obrti ni hotel nadaljevati, kazal pa je zgodaj očitne znake veselja do umetnosti, tako da so ga dali ondotnemu slikarju Michaelu Wohlgemuthu v uk. Po treh letih učenja je šel mladi slikarski pomočnik na predpisano popotovanje, ki ga je pripeljalo v Kolmar, kjer je hotel obiskati svojega vzornika, slikarja in grafika Martina Schongauerja, ki je pa malo prej umrl; nato je ostal nekaj časa v Baselu, končno je pa krenil v Benetke. Že to prvo kratko bivanje v Italiji je na okornega in hladnega Germana odločilno vplivalo. Najmočnejše vtiske je dobil ob delih velikega Mantegna, kar se je takoj pokazalo v njegovem umetniškem ustvarjanju. Po vrnitvi v Nürnberg ga je oče oženil s premožno nevesto in Dürer je začel življenje malo znanega in še manj priznanega mojstra slikarja v rodnem mestu. Drugo potovanje v Benetke leta 1505 je bilo zanj še važnejše, ker mu je dalo ravno še o pravem času odločilnih

Francè Bevk.

pobud, pa tudi samozavesti. Tam so ga namreč šele spoznali v vsej veličini in ga tudi javno priznali. Beneški senat mu je ponudil visoko častno nagrado in obljubil velika naročila, če ostane v lagunskem mestu. Toda Dürerja, ki je skoraj dve leti užival neskrbno življenje sredi neprestanega dela in časti, je vendarle vleklo domov. Iz pisma, ki ga je pisal prijatelju malo pred vrnitvijo, je mogoče zaslutiti vso težo njegovega življenja. Pisal je: »Kako bom doma prezebal brez sonca — tu pa sem gospod, tam le prisklednik.« Odslej je ostal doma, edinole leta 1520 se je z ženo in deklo odpravil na dolgo in za tedanje čase naporno pot v Anverso, kamor je imel priti na obiske cesar Maksimilijan, poslednji vitez. Tudi to potovanje na Nizozemsko ga je notranje zelo obogatilo, o čemer pričajo obsežne risanke in brez števila zanimivih risb. Prav na tej poti je ob morski obali, kamor je šel gledat in risat poginulega kita, ki ga je naplavilo morje, dobil močvirsko mrzlico. Zadnja leta se je razen slikarstvu posvečal tudi pisanju učenih razprav, ki jih je napisal več. Po nekaj letih hiranja je leta 1528 v Nürnbergu umrl. Na grob mu je najboljši prijatelj, učeni humanist W. Pirckheimer, dal vklesati: »Kar je bilo od Dürerja smrtnega, zakriva ta grob.« Dobro poldrugo stoletje kasneje so kosti velikega umetnika položili v nov grob, ker so v prvotnega zagreblji še več neznanih revežev, umrlih v neki bolnišnici. Na novo gomilo so pa dodali prvotnemu napisu dostavek: »Ker je bil v življenju brez vrstnika, naj še tukaj počiva sam.«

Dürerjev pomen za nemško upodabljačo umetnost je izredno velik, saj je živel v času odmirajoče gotike in porajajoče se renesanse, ki ji je prav on odločilno pripomogel v Nemčiji do zmage. Kot vnet občudovalec in sprva tudi posnemalec italijanskih umetnikov je posvečal poglavitno skrb skrivnosti lepote, ki jo je opazoval na njihovih delih. Sprevidel je, da izvira iz podrobnega, do poslednjih vlaken segajočega poznavanja prirode in zlasti človeškega telesa. Dolga leta se je trudil spoznati bistvo in zakone idealnega človeškega telesa, ki ga je neutrudno proučeval po naravi, kakor se je z vso vestnostjo in doslednostjo posvetil opazovanju prirode, bodisi živalstva bodisi rastlinstva. Od tod izvirajo vse tiste njegove mnogoštevilne risbe in slike, ki z neverjetno pronicavostjo in izredno ljubeznijo slikajo in opisujejo skoraj objektivno točno razne zajčke, veverice, hrošče, ptice pa posamezne rastline, kakor svobodno rastejo v naravi. Pa ne morda rož, temveč preproste travne bilke in skromne poljske cvetice. Dürer je tudi eden prvih nemških slikarjev, ki se mu je gola pokrajina brez človeške postave zdela resnega zanimanja vreden predmet. Še danes z občudovanjem ogledujemo te njegove tako neposredne študije iz življenja narave, ki so ohranile prav do nas vso svojo svežost in živo prepričevalnost.

V začetnih tesnih razmerah se je mogel Dürer najprej razviti kot grafik, ker pri tem delu ni bil toliko odvisen od naročil in ker — kakor večina Nemcev — prav za prav sploh ni bil izrazito slikarski talent s poudarjenim, zgolj barvnim občutjem. V grafiki, ki jo je — lesorez kakor tudi bakrorez — tehnično silno izpopolnil, se je mogel dati vsega z vso čustveno poetičnostjo in neutišljivo, prekipevajočo fantazijo, v nji je mogel izpovedati vse, kar ga je težilo in mu razburjalo duha. Tu je najlažje mogel razkriti svetu »nabrani tajni zaklad svojega srca«. Najprej je izvršil zbirko lesorezov iz Skrivnega razodetja, kjer je pokazal že vse svoje mojstrstvo. Naglo so sledile zbirke lesoreznih listov

A. Dürer: Avtoportret.

iz Kristusovega trpljenja in nato iz Marijinega življenja. Kakor je v Pasijonih, ki jih je dvojce vrezal v les, jih razen tega izdelal tudi kot bakroreze in narisal še posebno veliko zbirko, imenovano Zeleni Pasijon (zaradi zelenkaste barve papirja), pokazal ves smisel za razgibano dramatičnost in znal ganiti dovtetnega gledalca do solz, tako je v zbirki Marijino življenje, pozneje izišli kot knjiga, umel podati vso čustveno milino in pristržno domačnost, ki pa vendar ne škoduje globoko religioznemu značaju teh del. Prav ti listi kažejo izredno bistro opazovanje življenja in s toplim čustvom osvajajo slehernega gledalca. Prizori iz življenja Svete družine, kakor so Jaslice, Beg v Egipt ali Počitek na begu, so hkrati kar se dá natančen opis preprostega življenja umetnikovih someščanov in sodobnih kmetov, hkrati pa tudi dokaz globokega poznavanja narave, oboje s poetično pristrčnostjo povezano v najprimernejši okvir sveto-pisemskih dogodkov, ki jih ti listi hočejo nazorno predstaviti vernemu opazovalcu. — Tudi po teh velikih grafičnih zbirkah Dürer nikdar ni popolnoma opustil te panoge svoje umetnosti, temveč je med drugimi pozneje izdelal tudi slovite tri velike liste: »Vitez, smrt in hudič«, »Sv. Hijeronim v celici« in »Melanholija«. Zadnji dve smo že svojčas objavili.

Izmed oljnih slik je posebno znan lastni portret iz leta 1500, ki ga kaže močno idealiziranega in poduhovljenega, s silno plemenito oblikovanim obrazom, v bogati, s kožuhovino obšiti obleki. Ustvaril je več slik Kristusovega rojstva, od katerih objavljamo Svete tri kralje iz leta 1504. Navedemo naj samo še slovečo Skrivnost sv. Trojice, ki smo jo tudi pred leti že objavili, in znani sliki štirih evangelistov, kateri je podaril nürnbergskemu mestnemu svetu, čigar član je bil sam.

Sliko Svetih treh kraljev je naslikal Dürer najbrž za svojega vplivnega podpornika, saškega volivnega kneza Friderika Modrega. Sliko označuje izredno slovesno nastrojenje in skladna mirnost, ki navzlic obilici z enako ljubeznijo obdelanih motivov ne moti, temveč ustvarja vtisk vzvišenosti in hkrati resnične prisrčne topline. V slikovitih razvalinah je pod skromno streho našla zavetje Marija, po tedanji šegi oblečena v sodobno obleko, in kaže Dete s pravo materinsko nežno kretnjo Modrim, ki so podani prav tako preprosto in hkrati dostojanstveno. Zanimivi so pogledi v ozadje s konjeniškim prizorom in še dlje s hišami, raztršenimi po strmini.

Dasi se je Dürer do konca svojega življenja boril za obliko, se vendar ni mogel nikdar prav docela oprustiti prirojene nemške hladnosti, težine in okornosti, dasi je silno hrepenel po južnjaški lahkotnosti, gladki skladni obliki in milini. Če je navzlic temu dosegel splošno priznanje celo v Italiji, tako da so ga najboljši umetniki cenili in posnemali in se učili pri njem, je to najboljši dokaz, da je navzlic oblikovni nepopolnosti zmagala vsebina njegovih del, ki so res polna čustvenosti, poetične domišljije, iskrenosti, hkrati pa smisla za resnobnost in pravo možatost. Dürer je bil zares renesančni človek, to se pravi človek, ki se je oprstil spon obrtniškega ceha in stare šole ter postal res osebnost. V njegovih delih so zajeta vsa vprašanja, ki so vznemirjala tedanje čase, tako da je prav njegovo delo najzgovornejša priča nemirne prehodne dobe na začetku novega veka, ko se je Evropa prerajala in prebujala. Ker je bil Dürer takó sam sebi zvest in tako živo in globoko zasidran v svojem času in narodu, je ostal živ preko vekov in še danes govori davnim potomcem z enako razumljivo, enako prepričevalno in osvajajočo besedo.

N O V E K N J I G E

Pirjevec Avgust: KNJIŽNICE IN KNJIŽNIČARSKO DELO. V Celju. Založila družba sv. Mohorja. 1940. Str. 358. (Znanstvena knjižnica XII.) — Pri nas se je pač marsikdo začudil, ko je dobil to debelo knjigo v roke. Saj je kar precej razširjeno mnenje, da so knjižničarji zavidanja vredni ljudje, ki nimajo drugega dela, ko da berejo liste in časopise, zanimive povesti ali pa si po knjigah ogledujejo lepe podobice — kadar se tega naveličajo, pa opravljajo kakšno drugo delo, ki jih veseli ali pa jim daje kakšno korist. To mnenje živi med nami še danes celo v višjih krogih, ki mislijo, da je knjižničarjeva služba primerna sinekura, lepa nagrada za človeka, ki si je stekel zasluge na tem ali onem področju, ali pa zadnje zavetje, ki se milostno nakloni komu, ki ni za nobeno drugo rabo. Kdor bo Pirjevčevo knjigo vsaj pozorno prelistal, se bo kmalu prepričal, da je knjižničarsko delo povsem drugačno. — Naj se nihče ne ustraši obsega knjige. Pisec je namreč — da se primerno oddolži častni ponudbi založnice — obdelal knjižničarstvo v vsem njegovem obsegu, upoštevajoč razmere in potrebe začetnih, majhnih ljudskih knjižnic pa vse do največje znanstvene knjižnice, kakor je n. pr. ljubljanska vseučiliška. — To je bilo iz dveh razlogov nujno potrebno. Knjižnice namreč rastejo, kar je najvidnejši znak njihovega notranjega življenja, dokaz njihove upravičenosti, potrdilo, da v resnici vršijo svojo nalogo. Če kje, velja pri njih pravilo, da »iz malega raste veliko«; pri njih, kakor pri človeku, ki dorašča, je naravno, da imajo različne dobe razvoja različne potrebe in različne zmož-

nosti. Drugi razlog pa je v tem, da tvorijo knjižnice kakšnega ozemlja nekako celoto. Ali vsaj morale bi jo pri tistih ljudeh, ki se zavedajo, da so knjižnice najučinkovitejša sredstva javne prosvete, ki jo je treba uravnjavati po lastnih vidikih. Lahko bi jih primerjali tudi z zborom, pri katerem morajo biti posamezni glasovi ubrani in v skladu med seboj, kar pa ni mogoče brez stalnega ozira na celoto. In majhne knjižnice se ne smejo nikoli zadovoljiti ali celo izgovarjati s tem, da so majhne — njih naloga mora biti v stalnem stremljenju po tem, da postanejo večje, ne toliko po številu svojih zvezkov, kakor po obsegu in učinkovitosti prosvetnih nalog, ki jih vršijo. Tega pa ne bodo nikoli dosegle, če se ne bodo zgledovale po nalogah in delu večjih knjižnic. — Človek, ki ni strokovnjak, bo najlaže dobil ključek do te knjige v onih poglavjih, ki so zgodovinska: o knjižničarstvu sploh in drugod ter o našem knjižničarstvu posebej. Zgodovina knjižničarstva pri nas kajpada ni izžerpna in popolna; upoštevano je samo vse to, kar je bilo nujno potrebno za obračun in oceno našega dela na tem obsežnem področju v zgodovini naše prosvetne politike. Iz lastnih napak, ki smo jih zagrešili, se moramo učiti. Podrobnosti, ki jih bo vedel povedati še ta ali oni, ne bodo sklepov prav nič spremenile, pa naj so za lokalno ali osebno zgodovino še tako zanimive in dobrodošle. Glavno je obračun, ki nam šele omogoči premišljeno delo v bodočnosti. Zato je prav to poglavje vredno, da si ga pozorno prečitajo vsi, od voditeljev naše prosvetne uprave v Ljubljani pa vse do zadnjih prosvetnih delavcev po najbolj vstran od železnice ležečih krajih. — Knjiga je namreč zasnovana tako, da je poučna za vsakogar, ne samo za »knjižničarje«. Njej se nikakor ne more očitati, da uči ljudi »na suhem plavati«. Ne, ona je, če naj vzamemo primer, strokovno navodilo za plavalce, vse druge pa uči, kako morajo dihati, korakati, se hraniti, sploh živeti, da bodo kdaj tudi sami dobri plavalci, da bodo znali delo plavalcev pravilno ceniti, ga razumevati in jim pri tem — pomagati, saj bo vse to tudi njim samim le koristilo. — Knjiga je plod dvajsetletnega praktičnega knjižničarskega dela in teoretičnega študija, ki obsega vsa, tudi najnovejša vprašanja javnega knjižničarstva. Brez dvoma je ena najpomembnejših, kar jih je Družba izdala; ne Hrvati ne Srbi nimajo nič podobnega. Dala bi se mogoče napisati drugače, toda v naši državi ne poznam človeka, ki bi zmožel kaj boljšega.

Dr. Joža Glonar.

Stanko Bunc: PREGLED SLOVNICE SLOVENSKEGA KNJIŽNEGA JEZIKA. Založila Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani 1940. Str. 152. — Mislim, da smemo od pregledov pričakovati in zahtevati dvoje: da se ravna po priznanih knjigah, ki so v splošni rabi, in pa, da so res pregledni. Bunčev Pregled le deloma zadosti temu. V uvodu sicer pravi sestavljavec, da se njegov Pregled drži veljavnih učnih knjig, kar bi bilo seveda edino pravilno, v delu samem pa pozabi na to. Počemu vnaša stvari, ki jih ni niti v Brezniku niti v novi slovnici za četrty razred? In kakor nalašč si Bunc tudi sam ni na jasnem pri takih novostih. (Primerjaj samo poglavje o delitvi povratnikov po vsebini na strani 52 in poglavje o aktivu, pasivu in mediju na strani 106. Sploh je glagol precèj mimogrede in površno obdelan.) Nerodnosti, nepravilnosti in napake, ki jih je zagrešil sestavljavec Pregleda, je že ali pa še bo pokazala strokovna kritika, zato naj mimogrede omenim le nekatere pomisleke, ki so se mi vrivali med pregledovanjem knjige. — Ne vem, če popolnoma drži takle stavek: »Srednjega spola so imena mladih bitij, pri katerih se spol še ne raz-

likuje: dete, tele, pišče, žrebe.« (Stran 31.) Držal bi pač delno za pišče! Kaj neki pomeni stavek: »V besedi deklica pa se ujemata oba spola.« (Stran 32.) Več jasnosti v Pregledu! Kaj bi neki sestavljal rad povedal s stavkom: »Iz nekkih neprehodnih (glagolov) postanejo prehodni, ako preidejo iz nižje vrste v višjo.« (Stran 51.) Kaj res ni mogoče razumljiveje in določneje povedati take stvari? Zelo neroden je besedni red v stavku: »Pomni, da se vsi priredni stavki ločijo z vejico; vejica ne stoji samo pred in, pa, ter.« (Stran 91.) Kaj ne pričakujete tudi vi, da bo pisec nadaljeval z ampak tudi? Takle stavek tudi ni najboljši za slovnični pregled: »Izraža pogoj lahko kot resničnega, mogočega ali nemogočega.« (Stran 95.) Le počemu taka sklanja? Greh je pisati v Pregledu o stavkih, ki so že dolgo obsojeni: »Jutri pišemo nalogo« in podobno na strani 103. Mislite, da drži stavek: »Zmožen ni prenašati vročine« (stran 107)? Saj vročina menda nima množine, zanikana pa tudi ni! Stavek na strani 108: »Tvorosedanji deležnik na -e ki ga imajo samo prehodni glagoli...« ima kar dve napaki. Pravilno je torej: Tvorosedanji deležnik na -e, ki ga imajo samo neprehodni glagoli. Ko govori o kravi Luci (str. 110) in ustni jami (str. 16), se človeku pač zazdi, da je mislil biti samo originalen, ker ima Breznik na tem mestu kobilo Luco in ustno votlino. Take nespretnosti originalnosti pri Pregledih pač ni treba! Mislite, da je lepo povedano: »Tuji glasovi se podajo z najbližjimi našimi« (str. 117)? Tudi napak bi ne smelo biti toliko. Naj jih nekaj naštejemo: hkratu na strani 22 (hkrati), Ahil na strani 40 je enkrat odveč, ker je dvakrat zapovrstjo v istem stavku, kakav na strani 42 (kakao), o polnoči na straneh 60 in 61 (opolnoči), nakonci na strani 62 (na koncu), uljnak na strani 67 (uljnjak), trepetljika na strani 75 (trepetlika), stotisoč na strani 76 (stotisoč), sveže vode na strani 86 (čiste vode), Matijaža na strani 87 (Matjaža), konjiča, ki sem mu ga bil kupil, se ga je že naveličal na strani 96 (brez ga v drugem stavku seveda!), majestatičnem na strani 97 (majestetičnem), prihodnosti kar dvakrat na strani 104 (prihodnosti), bajronizem, šekspirizem, rusojevski, donžuanski in podobno na strani 117 (za nekaj časa nam veljavni pravopis predpisuje drugače, torej donjuanski in podobno), ta čas na strani 117 (tačas), kvečemu na strani 120 (kvečjemu), na strani 137 je treba za besedico dalje postaviti vejico, na isti strani beri: besedna čistost namesto beseda čistost, na strani 143 je najbrž: Mož ko gora namesto: Mož bo gora. Takihle napak, nerodnosti in nepravilnosti je gotovo še nekaj. Pa čeprav bi bile samo tele, ki sem jih naštel, jih je že odločno preveč za knjigo, ki je namenjena šoli in ki celo o slovenski slovnici govori. S tem pa seveda še ni rečeno, da je knjiga sploh brez vsake vrednosti. Ima svojo vrednost, a s smotrnejšim in skrbnejšim delom bi sestavljalavec vrednost prav lahko podvojil in potrojil. Pogrešam zlasti jasnosti in preglednosti, za kar bo poslej nova slovnica za III. in IV. razred gotovo precej časa svetel zgled. Janko Moder.

Severin šali: SLAP TIŠINE. Opremil Vlado Gajšek. Založila Jugoslovanska knjigarna. Ljubljana 1940. Str. 81. — Pesnik šali, član Literarnega kluba, se je najprej oglašil v Dejanju in nadaljeval v Domu in svetu, kjer se je takoj uveljavil kot čisti lirik. Zbirko svojih pesmi iz samote je vsebinsko razdelil v več enot. Zastrta luč obsega osebne, ljubavne pesmi, v katerih poet v novih podobah odkriva skrita nagnjenja. Med ljubezenskimi sta posebno lepa soneta Vaza in Japonski motiv. V drugem delu so zbrane žalostinke. Tudi tu zadevajo pesnika predvsem osebne bolečine (Na materinem grobu), bridkosti življenja in sveta se ga le bežno dotaknejo (Bridkost, Večerna pesem).

Večne minljivosti prinašajo toga nastrojenja, tihožitja, ki pomenijo za zdaj pri šaliju višek ustvarjalne sile (Pomladna II., Nedeljsko popoldne, Tihožitje, Molitvenik, Pesem za božič). Značilni za pesnika so v tem delu tile stihii iz Brodarjeve pesmi: Zdaj več ne iščem si smeri: | prešel sem pota in navzkrižja, | obale ni, le vedno bližja | večerna zvezda mi gori. | — Čeprav v prvi pomladni pred koncem zakliče: O pridite, vetrovi, da predal | se bom opojni slasti nepokoja, | začutil moč krepilnega napoja | ljubezni, upov, boli in spoznav —, vendarle zaključí še isto pesem v svojem osnovnem tonu z verzom: miline sladke sonca in vonjav! Nedvomno je torej šaliju apolinični vzor lepote bližji od dionizijskega. V zaključni Vrnitvi se pesnik vrača v bolj svobodnih stihiih k domači zemlji in človeku, ki rahlo nakažejo možnost pesnikove preusmeritve. Šalijeva pesem je vsebinsko umirjena in prihaja iz urejene notranjosti. To poduhovljeno stvarnost najbolj označuje uvodna »pesem pesnikov, ki se lije čez slap tišine«. Tu nam je torej iskati razlage naslovu zbirke. Motivno nam šali ne prinaša kaj novega iz življenja in sveta, pač pa so nove nekatere prelepe podobe, perspektive predmetov ter svežost in sočnost pesniškega jezika. Pesnik ne pozna problemov velikega sveta (v obliki se to opaža v preprostih stihiih brez podredij), saj se vrti le v ozkem krogu doživetij, ki so močnejša po svojem miru kot po elementarni sili. Pesnik ljubi dognane oblike z močnim zvočnim učinkom, ki mu je ponekod poglavitni smoter. V tihožitjih se mu prilega kratek, vsebinsko zaključen verz, ki n. pr. v Somraku celo zgreši cilj, saj je ravno zaradi takšnega verza pesem razbita. V splošnem je jezik izbrušen in gladko tekoč, a ne brez hib (rekvijem 33, predlog v kot zlog 46, vijolina 67, z otroci 77), napake, ki ne bi smele zaiti v pesniške zbirke. Pohvaliti pa je treba Gajškovo okusno opremo, obliko knjige, tisk, papir in vezavo, le razprti tisk v začetku in na koncu mi manj ugaja. —eles—

N A Š E S L I K E

Jurij Šubic: NA SVETI VEČER. Podoba je leta 1888 izdelal Jurij Šubic, ki je tedaj stalno živel v Parizu, za veliki zbornik »Österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild«, ki je izhajal pod pokroviteljstvom avstrijskega prestolonaslednika Rudolfa. Naša slika kaže vsakomur razumljiv prizor božičnega običaja, kakor ga je slikar poznal iz domače hiše v Poljanah nad škofjo Loko. Ob kmečki peči sedi družina, oče pa stopa z žerjavico, na katero sipa kadilo, po hiši, za njim gospodinja z blagoslovljeno vodo. Na klopi ob peči je meh z moko, na mentrgi pa stoji starinska oljna leščerba. — Jurij Šubic je za navedeni zbornik izdelal vrsto prizorov iz ljudskega življenja, tako Polharje, Ofreht, Kurenta, ženitovanje, žrnje in še več drugih ljudskih šeg, ki jih je opazoval doma v Poljanski dolini in drugod po Kranjskem, zlasti pa tudi v ptujski okolici. Nekaj prizorov je prispeval tudi njegov brat Janez Šubic, ki je v ta namen prepotoval Goriško in Brda. Prizori obeh bratov umetnikov so nam ohranili vsaj spomin na marsikatero stare slovenske ljudske šege, o katerih danes ta dan že skoraj ni več sledu. Prav je, da se te lepe navade, kamor spada tudi ta, da gospodar na sveti večer pokadi po hiši in okrog nje, ohranijo žive, saj so starodavne priče lepšega in skladnejšega življenja davnih prednikov, ki sicer niso še poznali blagodatí naše moderne civilizacije, pa tudi ne njenih škodljivih in nevarnih izrastkov.

DOM IN DRUŽINA

ZLATI KLJUČEK

JOŽA LIKOVIČ

Prvikrat v šolo!

»Saj ni mogoče, da gre Marija v šolo!« so rado vedno odmajevali znanci, ko sva jim s hčerko pripovedovala neverjetno novico, da sva resnično na poti v šolo. Dan je bil nenavadno lep, topel in kar živ sončnih utrinkov, ki so migotali nad stvarstvom. Ob poti so cvetele zadnje marjetke, ki jim je sonce nadrobilo v očesca tisoč zlatih žarkov. Zapoznala prepelica se je še oglašala v zrelem prosu, štela najine stopinje od doma do šole in nama želela vso srečo, dolgo pet pedi, če sva prav posebno srečna, pet zlatih pedi!

Za spomin na ta dan, ko je šla Marija prvikrat v šolo, smo ji kupili pravljice, in sicer si je izbrala Tolstega Zlati ključek. Ko sem ji prebral nekaj odstavkov in pojasnil čudovite pravljicne podobe o začaranem možičku Buratinu, me je dalj časa radovedno gledala, kakor da ji nekaj ni razumljivo, oziroma da še nečesa pričakuje. Nato je tudi sama pregledala pravljice s podobami in me naravno, neprisljano vprašala:

»Očka! Kje pa je privezan zlati ključek? Ko sem odvila knjigo, ga nisem našla. Ali si ga pozabil kupiti? Povej mi, kaj mi bo odklenil.«

»V šoli ga imajo spravljene. To je samo knjiga...«

»Kje pa je privezan? Kaj mi bo odklenil?« me je prehitela mala s svojo nepočakanostjo in otročjo radovednostjo.

»To bova zvedela jutri v šoli. Tam ti bo zlati ključek odprl hram učenosti.«

Tako smo se pripravljali zadnji večer na naslednji pomembni dan, pregledovali šolske knjige ter v najlepših mislih in upih pričakovali Marijino novo življenjsko dobo. Dolgo smo čuli in čebljali ter obujali spomine na njena prva leta. Vse tiste male zadrege so pritekale še enkrat k nam, od zibelke do prvih nesamostojnih stopinj; pa tudi nešteti lepi prizori in trenutki so se vnovič razblesteli pred nami: kako je prvikrat odskakljala na zeleno trato in se zbala goske dolgonoske, kako smo jo peljali k procesiji, šli skupaj na izlet ter našli zanjo in za nas toliko nepozabnih prilik! Zvezdice, prva straža za pobežnim dnevom, ki je odnesel v večnost Marijino detinstvo, so se v gostih redih razvrstile na obzorju. Spočelo se je prijetno čučljanje, ura je naznanjala čas, ko se čudovito zmedejo povestice, jasne misli in besede, ko se prikraše spanec in trka po kotih ter dramatične drobne, bele skrivnosti, ki jim ne vemo imena. Marija je ta večer pospravila igračke, Evico in pekarčka, ki se mu je posebej zahvalila za vso skrb in čuječnost, saj je vsak večer pokorno vztrajal pred vrati, navajen nočne tišine in samote. Zamorček Črnonossek se je moral že davno umakniti na mostovž, kjer čaka na svojo princesko. Tudi medveda Grmina je odslovila in ga prepustila bratcu Šašku, da ga ukroti in napravi priljudnega. V šoli bi gotovo motil pouk s svojim godrnjavim glasom! Pisane papirčke je spravila v predal, kocke zložila na klop, kuhinjo pa postavila pod mizo. Papirnati zrakoplov »Idi Mihec«, ki se je z njim v svoji otročji domišljiji vozila po svetu, iz kuhinje na Grad in še dalje k morju, je obležal pozabljen na omari. In kaj še! Meni je izročila boren zavojček, da ga varno spravim. Ne vem, kaj je notri, ali čudovita dragocenost ali kakšen spominček na posebno lep,

svetal dan detinstva! Skupaj sva spravila zavojček, ne smem se ga dotakniti...

Jutro na dan odhoda v šolo je bilo na široko odprto; jasni oblaki so splavali visoko, razvešeni nad obzorjem so bili podobni rdečim zastorom, obrobljenim z zlatimi resami. Nebo se je razmaknilo kakor veličasten svod, sloneč na nevidnih rokah božjega Stvarnika, ki je to jutro vnovič slavil svoje delo in čudovito čast, ko je na tisoče otročičev veselo stopalo v njegove razsvetljene hrame, da se jim prižge v dušah luč izomike in pameti. Poljane so se še iskriale v razkošni rosi, srobotovi lasje so bili srebrni in zlahtni, kakor da pogledujejo iz grmičevja glavice začaranih kraljevičev. Ptiči so izbirali nežne napeve, iz mesta so doneli zvonovi, veselo pozdravljajoči nedolžno mladež, poveličujoči Stvarnika in njegov dan.

Marija je zgodaj vstala, vsa drugačna in prerrojena, z majhno senco skrbi pod budnimi očesci. Gotovo! Prvikrat iz domačega, varnega kroga med neznane obraze, iz svobode na domačem mostovžu med resnobne šolske stene! To je trenutek, ki prevzame vsakogar! Marija se je lepo poslovila od vseh. Skrbno je še enkrat pregledala igračke, Evico, medveda, kocke z živimi, rdečimi očmi, pisane papirčke in vso tisto drobnarijo, ki jo je doslej osrečevala in razveseljevala.

Sedaj je konec brezskrbnega življenja! Malce zamišljena je obstala na pragu mostovža, dvignila roko v pozdrav in poltiho dejala:

»Z Bogom! Pridne ostanite, ljube igračke!«

Nato se je vnovič spomnila pravljice in vprašala:

»Ali greva po zlati ključek, očka? Ali bo vedno moj?«

»Da! Spotoma pojdeva v cerkev k skupni sveti maši, da boš laže našla zlati ključek. Le pridna boš morala biti.«

Doma je ostal šašek, ki mu še ni dano, da bi ga poslali po zlati ključek. Sredi igrač je modroval in z medvedom Grminom pod pazduho klical za nama: »Nazaj, nazaj!«

Toda midva sva bila že daleč na poti! Sonce je prijetno pigrevalo in se dobrikalo neštetim stvarjem, ki jih je v svoji razkošnosti pozabilo poletje na tratih in bregovih. Jesenska sapica je s svojimi toplimi ustnicami poljubljala podleske in pozibavala dozorela jabolka. Ko sva se bližala cerkvi in šoli, so se zvonovi slavnostno oglašali in pogledovali skozi line, koliko drobljancev se je zbralo. V bližnji Zvezdi so se zdramili prastari kostanji, pravi starčki brez besed in zanimivosti. Na širokem, belem stopnišču pred cerkvijo so stale učenke, nekatere v svetlih, novih odelih, druge v zapranih oblekah, starši, bratje in nešteti drugi ljudje, ki so se za trenutek odtrgali od vsakdanjega dela ter pospremili drage malčke na novo pot v šolo. Zvonovi so resnično peli; ulice so bile živahne, skoraj praznične. Vsi učenci, premožnejši in sirotnejši, so bili v enaki meri deležni božjih darov in blagoslova. Tudi naša Marija! Božji klicarji so vse v imenu Prijatelja ljubih otročičev pozdravljali ter zagotavljali, da so pred Njim vsi enaki, oni v svili kakor tudi preprostejši v raševini. S takimi zagotovili je minila tudi sveta maša. Bogu hvala!

V šoli je bilo živahno kakor v zdravem, toplem uljnaku. Veselo vrvenje, iskanje in beganje po svetlih, dolgih hodnikih, postajanje pred razredi, ki jih krasijo velike, zagonetne rimske številke nad vrati! Radostna srečanja, kratka sporočila in pozdravi starejših sošolk! Letošnje učenke jih gledajo bolj od daleč, tiho se držijo svojih mamic... Mariji je bilo to novo, komaj je sproti dojemala vse prizore. Zanimive podobe, ptiči in pisani kamni v omarah, prečudne priprave in stojala na policah! Vmes pa še vedno malo

sonca, ki ga je prinesel vsak otrok v svojih očeh. V nadstropjih je bilo še bolj živahno! Tam so bile zbrane učiteljice; učenke so jih spoštljivo pozdravljale, se zgrinjale okoli njih, da bi zvedele kaj nenavadnega, kar se je dogodilo med počitnicami.

Končno sva z Marijo našla prvi razred, kjer je bilo zbranih že mnogo učenk; za vrati so se gnetli njihovi starši; še vedno se niso mogli ločiti od svojih malčkov. O joj! Prvikrat sami, Bog ve, ali bodo jokali ali se bodo srečno znašli v novi družbi brez težav in bridkosti. Nekaj radovednih mater se kljub dobrohotnemu prigovarjanju učiteljice kar ni moglo ločiti; še vedno so bile presenečene, še in še so se vračale in poslavljale, morda teže kakor njihovi malčki od zlatih detinskih dni.

Marija je brez prigovarjanja odšla v razred, tudi tolažiti je ni bilo treba. Malce zardela se je usedla v določeno klop in skomizgnila z rameni, kakor bi hotela reči:

»Pa so me ujeli!«

Sprva se je sicer plašno ozirala po neznanih obrazih, predevala v prikriti zadregi ročici po novi klopi in zvesto upirala oči v učiteljico, ki jo bo gotovo rešila vseh zadreg in neprijetnosti, ki so vedno združene s prvim srečanjem. Vtem smo se oddaljili, šolska vrata so se zaprla, skrivnost novega življenja je bila spočeta.

Ko smo se vrnili domov, prvikrat iz šole, so postali srebotovi lasje sivi in težki, tudi obličja oblakov so se pomračila. Marija tega ni opazila, pač pa nam je poredno požugala in sklenila svoje pripovedovanje o prvem šolskem dnevu s samozavestno ugotovitvijo:

»Očka! O zlatem ključku pa nam v šoli še niso nič povedali!«

In tako hodiva s hčerko sleherno jutro z doma v šolo, polna najlepših upov in nad, da najdeva zlati ključek, ki leži skrit nekje v velikem šolskem poslopju. Morda je v rokah onega blaženega angela kraj molčočih vrat, ki s svojimi velikimi, svetlimi očmi čuva nedolžno mladež, da ne omahne na stopnišču življenja. Morda ga ima spravljenega v zagonetnem predalu dobra učiteljica! Ali pa je zlati ključek pridnosti in učenosti skrit še v božjem naročju, pa mala učenka prosi, da se obilno razlijejo nad njo darovi Svetega Duha. Bog ji daj vso srečo, um in pravo pamet, da bi čimprej našla zlati ključek!

ZIMSKA JOPICA IN ČEPICA

ELIZA SKALICKÝ

Ker potrebujemo za zimski šport pletene jopice in prav sedanja moda daje prednost vzorčastemu pletenju v pestrih barvah, zato prinašamo še en primer tega dela. Jopica in čepica na naši sliki sta za štirinajstletno deklico. Delani sta z debelo modro volno z iglami številke 4. Vzorec je preprost in tudi elastičen; delamo ga takole: eno levo, eno desno; na hrbtni strani prav tako, pri desnih desne in pri levih leve petlje. Ko imamo pet vrst (pet igel), vzorec menjamo: kjer so bile prej desne petlje, pletemo zdaj leve in obratno.

Vzorčasto pletenje z motivi pletemo vedno na okroglo. Če pa imamo v jopici samo eno progo vzorčastega pletenja, si pomagamo na ta način, da na koncu vsake vrste nitko odrežemo in na licu zopet začnemo. Pri delu imamo dve niti na prstu, pletemo po vzorcu menjaje z eno ali drugo nitjo po potrebi.

Ker pa je pletenje z dvema barvama ali z več barvami dosti zamudno in zaradi kroja tudi težje, vzorec lahko vezemo. To delo je hitrejše in lažje, učinek pa isti. Vezemo vbode, podobne vezenju »kelim«; nitke leže kakor pri pletenju. (Jopica na sliki je vezena.)

Za hrbet nasujemo 84 petelj. Pletemo 8 cm roba, eno desno, eno levo, z iglami številke dve in pol. Nato enakomerno pletemo 35 cm z iglami številke štiri do rokavnega izreza. Za izrez zazankamo na obeh straneh po štiri petlje hkrati. Potem enakomerno nadaljujemo do ramen, da meri ves del z robom vred 54 cm. Za rame zazankamo v začetku vsake igle pet petelj in delamo to tako dolgo, da nam ostane še 26 petelj, te pa moramo hkrati rahlo zazankati.

Za prednji del nasujemo 92 petelj. Ko imamo 8 cm roba z vzorcem eno desno, eno levo, pletemo 31 cm z robom vred. Tu začnemo belo progo, ki ima 19 gladkih vrst (19 igel). Če pletemo vzorec, moramo, kakor smo že omenili, na koncu vsake vrste volno odrezati in na licu zopet pričeti. Če pa vezemo, pletemo spredaj desne, zadaj leve. Ko imamo deset gladkih vrst, zazankamo za rokavni izrez na obeh straneh po 8 petelj hkrati, nato pa pri vsaki vrsti še štirikrat po eno petljo. Ko imamo belo progo končano, razdelimo petlje

na polovico in nadaljujemo do vratnega izreza enakomerno tako, da meri del 49 cm. Za izrez zazankamo pet petelj hkrati, potem pa še trikrat pri vsaki vrsti snemamo po eno petljo. Nato pa pletemo še toliko, da meri ves del 57 cm, in potem vse petlje hkrati zadelamo.

Za rokav nasujemo 52 petelj. Pletemo 8 cm roba, eno desno, eno levo, s tanjšimi iglami. Nato pletemo vzorec in kmalu začnemo dojemati: pri vsaki šesti vrsti na vsaki strani po 10 petelj. Do okrogline pletemo približno 45 cm. Malo pred okrogline začnemo z belo progo, kakor smo delale pri prednjem delu. Ko imamo deset vrst belega, zazankamo na eni strani osem petelj hkrati (spodnji rokav). Nadaljujemo enakomerno še 6 cm; potem snemamo za okrogline: v začetku vsake vrste po eno petljo, in sicer 28 krat (na vsaki strani 14 krat), nato pri vsaki igli v začetku po 2 petlji, da ostane še 16 petelj na igli; te pa vse hkrati zazankamo.

Za ovratnik nasnujemo 108 petelj. Če hočemo okrogel ovratnik, ki se lepo prilega, snemamo pri šesti vrsti tako, da pletemo deseto, enajsto in dvanajsto petljo skupaj in imamo tako po dve petlji manj. Snemamo v vsej vrsti, in sicer vedno v tisti, kjer se vzorec spremeni; to delamo v treh vrstah: v šesti, enajsti in šestnajsti.

Kadar všivamo rokava, moramo paziti, da se bele proge prednjega dela in rokava lepo stikajo.

Za čepico nasnujemo 110 petelj. Pletemo en sam del. Delamo šest vrst vzorca eno desno, eno levo, nato 19 vrst gladkih, potem pa zopet vzorec, da meri ves del približno 35 cm. Petlje vse hkrati zazankamo. Čepico zašijemo in zgornji rob navznotraj zavijamo in čepico oblikujemo po glavi. Svetlo in temno kvačkana gumba pa prišij, kakor ti je všeč.

Vzorec za vezenje ali pletenje je narisano na poli. Tam najdete tudi vzorec z jelenčki in drugo. Tudi kraj je narisano v zmanjšani obliki (1 kvadrata = 1 cm) za primer, da vzame kdo drugo debelost volne in igel.

DOBRA KUCHARICA

KUHANO GOVEJE MESO Z ZELENJADJO

Kuhaj $\frac{1}{4}$ kg govejega mesa v 1 l vode eno uro. Nato prideni ostrgano, na rezance zrezano korenje, pest karfiolnega listja, pest zelene (gomoljke), zeleno kolerabo, korenino peteršilja in por, vse na rezance zrezano; dodaj še žlico paradižnikove mezge, osoli in kuhaj vse do mehkega in postavi kot samostojno jed s praženim krompirjem na mizo.

KORENINSKA SOLATA

Skuhaj oprano zeleno, kuhano olup in zreži na listke v skledo, ravno tako zeleno kolerabo, koren in dva krompirja. Vsako zase polij z oljem in kisom ter okraši korenje z nastrganim hrenom, krompir z drobno zrezano čebulo, kolerabo z zelenim peteršiljem in zeleno z drobno zrezanim česnom.

ZELJNATA SOLATA ZA ZDRAVE IN SLADKORNO BOLNE

Zreži srednje debelo zeljnato glavo na drobne rezance, zmešaj dve žlici limonovega soka, pol žličice drobno zrezanega janeževega listja, dve žlici olja, ščep kumne in soli. Zlij mešanje na solato in dobro premešaj.

ČRNE KORENINE ZA SLADKORNO BOLNE

Skuhaj $\frac{1}{4}$ kg osnaženih in opranih korenin v slani vodi, kuhane odcedi, stresi v skledo in polij s takole omako: zmešaj $\frac{1}{2}$ dkg riževe moke, žlico nastrganega sira, jajce, žlico raztopljenega surovega masla in postavi v pečico, da nekoliko zarumeni.

PEČENICE

Zmelji 1 kg svinjskega in $\frac{1}{2}$ kg telečjega mesa, prideni ščep majaronovih plev, žlico drobno zrezanega zelenega peteršilja, strok česna in pol žličice drobno zrezane limonove lupine, dodaj še v vodi napojeno in ožeto žemljo, nekoliko soli in $\frac{1}{10}$ l mrzle vode. Vse dobro premešaj in nadevaj prav ozka čreva. Kadar jih rabiš, jih položi v vrel slan krop in pokrij, ko pa pridejo na vrh, jih speci.

DROBOVJE DIVJAČINE Z ZELJEM

Jetra, pljuča in srce zajca operi in praži v žlici masti z žlico čebule in žlico sesekljanje slanine pol ure. Nato prideni na debele rezance zrezano, oparjeno in ožeto glavo zelja in vse skupaj praži nekaj minut. Ko se meso in zelje nekoliko zmehčata, prideni ščep kumne, paprike, osoli in prilij toliko vode, da se lahko kuha. Postavi s fižolom ali krompirjevimi kosci na mizo.

KUMNOVE REZINE IZ SIRA MOHANTA

Stresi na desko 20–22 dkg moke, naredi v sredi jamico ter prideni 20 dkg surovega masla in 20 dkg sira mohanta. Napravi iz tega testo, ga takoj trikrat prevaljaj, vsakokrat zloži v tri gube in pokrij za četrt ure. Nato ga razvaljaj pol mezinca na debelo in zreži na poševne, dva prsta dolge in široke rezine, ki jih pokladaj na pomazano pekačo. Vsako pomaži z raztepenim jajcem in potresi s kumno, ki si ji primešala nekoliko soli. Postavi v srednje vročo pečico, da se rumenkasto zapečejo. Daj k čaju na mizo.

BLAZINICE IZ SUROVEGA MOHANTOVEGA TESTA

Napravi testo kakor za kumnovne rezine, ki ga pa prav malo osoli; razvaljaj ga pol mezinca na debelo, izreži tri prste dolge in široke kosce, na vsakega položi v sredo pol žličice mezge, zapogni testo čez mezgo, položi na pekačo in speci. Pečene potresi s sladkorjem.

PISANA POTICA

Nalij v lonček štiri žlice mlačnega mleka, prideni žličico sladkorja in 2 dkg drožja; vse to zmešaj in postavi na stran, da vzide. Deni v skledo 8 dkg surovega masla, $\frac{3}{8}$ l toplega mleka, tri žlice sladkorja, pol žličice soli in 60 dkg moke. To s kuhalnico dobro zmešaj ter prideni vzišli kvas in rumenjak. Testo s kuhalnico četrt ure dobro stepaj. Nato daj četrtino tega testa v drugo posodo, mu primešaj tri žličice kakaa, dve žlici debelo zrezanih orehov, nekoliko vanilijevega sladkorja, če ga imaš, žlico toplega mleka in žlico sladkorja. Testo stepaj pet minut. V drugo testo pa deni pest rozin, nekoliko drobno zrezane limonove lupine in dobro zamešaj. Nato oboje testo postavi na toplo, da vzide. Ko vzide, najprej nekoliko razvaljaj rumeno testo, položi nanj črno, oboje mezinec na debelo zvaljaj, precēj tesno zvij in položi v dobro pomazano kozo, ki ima v sredi cev, ga dobro potlači in nekajkrat prebodi z nožem, da potica ne bo luknjičasta. Kozo s testom postavi na toplo, pa ne na prevročje. Ko testo vzide, ga pomaži z raztepenim beljakom in peci v srednje vroči pečici eno uro. Iz tega testa dobimo precej veliko potico, ki velja po sedanjih cenah 18 do 19 din. V testo lahko daš tudi samo 4 dkg surovega masla, kadar stepaš, pa prideneš 4 dkg mrzle masti.

ZELJNATA SOLATA Z REPNICO

Zreži zeljnato glavo na drobne rezance, jo stresi v skledo in nekoliko osoli. Razgrej za $\frac{1}{4}$ kg zelja žlico prekajene in sesekljanje slanine, polij zelje z majhno zajemalko surove repnice, prideni še velik ščep kumne in dobro premešaj.

SIRNATI NARASTEK ZA SLADKORNO BOLNE

Dve žlici nastrganega bohinjaškega sira zmešaj z $\frac{1}{8}$ l mleka, dvema rumenjakoma, s soljo in ščepom paprike ter snegom dveh beljakov in peci v skledi pol ure. M.R.

ZABAVA IN ŠALA

EPIGRAMI

ROJEN KOMAR

NOVEMU PISATELJU

Spominjam se dni, ko brodili smo blato
za plotom sosednjim ob vaškem potoku;
vrsté se lepote mi v mavričnem loku,
ozarjajo dobo mladosti mi zlato.

Težkó bi našli bolj mikavno, bogato
področje drugje kje, pogodú otroku;
odrasli pa brodnje po kalnem so toku
nagrajali z leskovko zmeraj grčato.

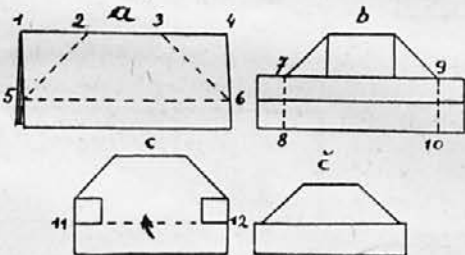
In knjigi, glej, tvoji mladostno nezreli
sta blodnja prav taka po blatni kaluži;
trdím, da mikavnosti ne bi imeli,

če ne bi vseskozi čopljali po luži.
In glej, prav zato so ju dečki veseli
in vsak, kdor se z angeli padlimi druží!

SPRETNOSTI IZ PAPIRJA

POLHOVKA

Gotovo si jo že dolgo vsi želite. Posebno zdaj, ko je spet pripihala okrog oglov mrzla burja in vam brije okoli ušes, da jih komaj še čutite na poti v šolo. Saj kadar se keplate ali sankate, takrat že še nekako potrpite brez nje, ker se sproti ugrejete, le v šolo grede vas tako rado zebe, kajne? Prosili ste že Miklavža in mu goreče naročali, pa vas dobiteljvi svetnik ni uslišal. Tudi očka in mama ni-

mata usmiljenja z vami in vam skoraj ne verjameta, ko jima pripovedujete o svojih premraženih ušesih. Ne kaže vam torej drugega, kot da si polhovko napravite sami. Pa nikar ne mislite na zaresno polhovko, o ne; le papirnato bomo naredili, pri igráh vas bo tudi ta zadosti grela!

Vzemite torej pravokoten kos papirja, mogoče star časopis, in ga najprej preganite po dolgem, kakor vidite na priloženi risbi (1-4). Potem zavijajte po gubi 5-6 en rob navzgor, kakor je razvidno s podobe b. Toda takoj nato morate ta rob spet odvihati in zavihati oba ogla, in sicer po črtah 2-5 in 3-6 na naši risbi a. Zdaj pa ponovno zavijajte rob po črti 5-6 navzgor. Tale rob si naredite v poljubni širini, kakor vam je bolj všeč. Tako ste dobili nekakšno tako obliko, kot je s sprednje strani razvidna na naši risbi b. Zdaj morate še po črtah 7-8 in 9-10 zavihati oba konca navzad, da dobite nekaj takega, kot je

narisano na podobi c. To je seveda gledano z zadnje strani, da je viden še drugi rob, ki ga zdaj po črti 11-12 zavijajte navzgor, da dobite polhovko, kakor jo vidite na podobi č. Najhuje bo pač to, da se boste naučili ukrojiti kapo zadosti veliko in ne preveliko za svojo glavo. Nekaj papirja bo pač treba razrezati, nekaj polhovk bo neuporabnih, končno pa si boste le pridobili zadostno spretnost in skušnjo, da si boste urezali pokrivalo natančno po meri. Le potrpežljivo poskušajte!

ANEKNOTE IN SMEŠNICE

NEUSMILJENO

Meyerbeerov nečak je prišel nekega dne k skladatelju Rossiniju in ga prosil, naj posluša pogrebno koračnico, ki jo je zložil ob smrti svojega strica.

Rossini je potrpežljivo poslušal, ko pa je nečak odigral, je rekel: »Čisto dobro je — toda še ljubše bi mi bilo, če bi vi umrli in bi vaš stric napisal pogrebno koračnico!«

BOLJŠA JE PRVA ZAMERA

Lincolna, predsednika Združenih držav Severne Amerike, je nekoč, še veliko pred njegovo izvolitvijo, prosil neki sosed, naj podpiše namesto njega neko menico. Lincoln pa, ki je bil zelo pameten in previden mož, se je branil, dasi zelo vljudno, in ni hotel sosedu storiti zaželene prijaznosti. Sosed pa ga je še enkrat ustavil z isto prošnjo in mu dokazoval, da je vse skupaj čisto majhna stvar, njemu samemu pa bo le prinesla koristi. Lincoln pa ni mogel omehčati. Ostal je trdno pri svojem sklepu. Ko pa je sosed postajal zmeraj bolj vsiljiv s svojo prošnjo, mu je Lincoln rekel:

»Poglej vendar, John, in naj ti že dopovem. Če bom dal svoje ime na tale papir, ne bo treba tebi plačevati, ampak bom moral jaz. Čisto gotovo se bova zaradi tega sprla. Če ti je torej prav, se takoj sedajle spriva, denar mi bo pa le ostal!«

ZVONJENJE PA TAKO

Pravijo, da je nekje v Sloveniji taka cerkvena, ki mora imeti tri cerkovnike. Prvi vleče za vrv, drugi opira zvonik, da se ne podre, tretji pa hiti po hišah povedat, da poldne zvoni!

NE POZNA GA

Mlad kmečki sin iz ribniške doline je odšel k vojakom. Prvi dan sreča v vojašnici častnika in ga seveda v svoji neizkušenosti ne pozdravi. Ta se ustavi pred njim in zakriči:

»Kaj me ne poznaš?«

»Nee! Pa menda niste tudi vi iz Ribnice?« se je glasil prostakov odgovor.

LEPA TOLAŽBA

Neke lepe jesenske nedelje je bil vlak od sile poln. Pa so ljudje še in še prihajali. Vse je hotelo izrabiti zadnje sončne dni in se vsaj za eno popoldne otresti mestnega zraka. Ljudje so se stiskali, a kljub temu kmalu niso več našli prostora novi izletniki. Zato so odšli k postajenačelniku in ga prosili, naj dá še en voz. Ta pa ni hotel nič slišati o tem.

»Saj je zadosti voz,« je skoraj nejevoljno odgovoril. »Samo ljudi je preveč, to je!«

UGANKE IN MREŽE — KDO JIH RAZVEŽE

STEBER

(Janko Moder, Dol. — 17 pik.)

a	a	a	a	a	del posestva,
a	a	b	č	d	sozvočje,
a	e	e	e	g	Stritarjevo delo,
i	i	i	i	i	turški državnik,
i	i	i	j	k	mamilo,
k	k	l	l	l	del rastline,
m	n	n	n	n	ploha,
n	n	n	o	o	italijanski pisatelj,
o	o	o	o	o	slovansko mesto,
o	o	p	p	r	lepotičje,
r	r	r	r	r	zapletena reč,
s	t	t	u	v	učni pripomoček,
v	v	z	z	z	del obleke.

V debelo obrobjenih navpičnih vrstah dobiš važen opomin za vse reševalce ugank.

NASLOV

(Rajko, Medno. — 14 pik.)

y	
star reševalec ugank	
Ljubljana	
x = l, saj, tvoj dom! O ja!	X 53/III.

Nekdo mi je poslal tale naslov. Kdo? Mogoče ga poznate?

KONJIČEK

(Tone, Ljubljana. — 19 pik.)

b	s	a	m	v	č	z	g	v
n	i	e	l	i	v	v	l	t
e	g	v	s	i	k	e	e	d
l	l	o	1941	a	e	k		
e	a	r		t	n	s		
t	m	n		š	o	e		
d	i	o	i	i	j	o	a	š
i	a	l	e	t	m	m	č	a
o	j	n	l	r	o	o	t	i

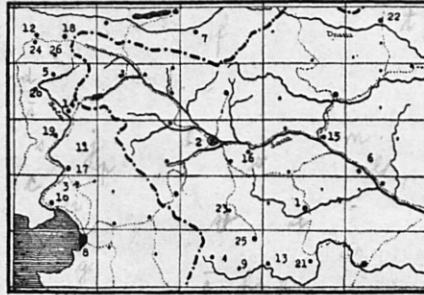
KLIC IZ RIMA

(Nace Cuderman, Tupaliče. — 7 pik.)

RIM.	
ULJ MED MEZAN!	
PIJ XII.	
P XII = L	

SLOVENSKA ZEMLJA

(-ipl., Ljubljana. — 9 pik.)

PODATKI

(Dolmit, Št. Rupert. — 8 pik.)

Ime kraja	Sred. let. topl.
Beljaške Toplice . . .	12°
Dobropolje . . .	9°
Ljubljana . . .	3°
Bohinjska Bistrica . . .	1°
Maribor . . .	4°
Hrastnik . . .	4°
Kočevje . . .	5°
Novo mesto . . .	9°
Gornji grad . . .	5°
Zidani most . . .	3°
Celovec . . .	4°
Šmihel pri Pliberku . . .	2°

ČAROBEN KVADRAT

(France, Središče. — 12 pik.)

ko	pan	Lju	ca	skri
žu	vi	li	če	ti
je	jo	ho	iz	ja
za	se	vonj	da	zen
man	jo	čič	be	:

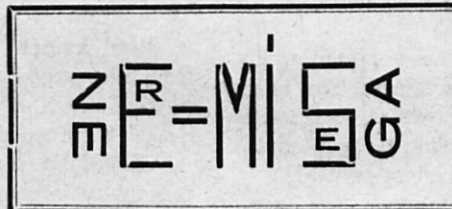
ŠTEVILČNA ODBIRALNICA

(Tek, Ljubljana. — 15 pik.)

$$(4 + 3 + 9) + (12 + 9 + 5) + (4 + 3 + 9) + (4 + 8 + 13 + 15) = x.$$

DOBER SVET

(E. Kleč, Kranj. — 13 pik.)

IZ ANALITIKE

(B. K., Ljubljana. — 20 pik.)

$$T_1 (2, 2), T_2 (-2, 1), T_3 (2, 0), T_4 (-2, 2), T_5 (0, -1), T_6 (1, -1), T_7 (0, -2), T_8 (-2, 1), T_9 (-2, -2), T_{10} (-2, 2), T_{11} (0, -2), T_{12} (0, 0), T_{13} (-2, 2), T_{14} (2, 2), T_{15} (-2, 2), T_{16} (0, -1)$$

KVADRAT

(V. L., Littija. — 16 pik.)

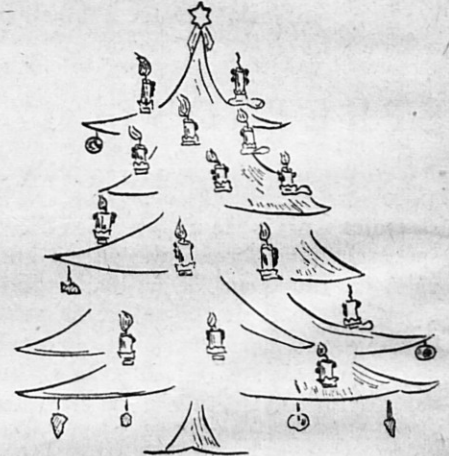
a	a	a	a	a	a	a	1
a	a	b	c	c	d	d	2
d	e	e	e	i	i	i	3
j	j	k	k	l	l	l	4
l	l	m	m	n	n	n	5
o	o	o	o	o	o	r	6
r	r	s	u	u	v	v	7

1. mesto v Sloveniji, 2. del Barcelone, 3. vas pri Vel. Laščah, 4. mesto ob Zgornjem Nilu, 5. del samoupravne Ljubljane, 6. vas pri Boštanjju, 7. vas pri Sv. Lovrencu v Slov. goricah.

Beri v prvi navpični vrsti in po diagonalni isto besedo!

BOŽIČNO DREVESCE

(Muc, Ljubljana. — 10 pik.)

POSETNIČA

(Mihelič, Sodevci. — 18 pik.)

O. Macko Jeko Popunjač	
Split	

POLŽEVKA

(J-ša, Rožna dolina. — 22 pik.)

S	R	K	D	K
Č	Č	L	E	V
Ž	T	K	U	A
H	B	U	E	L
U	K	T	Ž	K

Rešitve je treba poslati do 20. vsakega meseca na naslov: Janko Moder, Ljubljana, Tyrševa cesta 53/III. — Zastavljavci ugank naj pošiljajo tudi rokopise na isti naslov.